

Traumatische ervaringen tijdens het politiewerk: Een kwalitatief onderzoek naar posttraumatische groei bij Vlaamse politieambtenaren

Masterproef neergelegd tot het behalen van
de graad van Master in de Criminologische Wetenschappen
door (01300345) Durnez Annelies

Academiejaar 2018-2019

Promotor :
Prof. Dr. Pauwels Lieven

Commissaris :
Stevens Anse

Woord Vooraf

Deze masterproef kwam tot stand in het kader van het behalen van het diploma Criminologische wetenschappen. Het schrijven van deze masterproef verliep niet altijd van een leien dakje. Daarom wens ik eerst en vooral mijn dank te betuigen aan een aantal mensen.

In eerste instantie wens ik mijn aanvankelijke promotor, Professor Dr. Antoinette Verhage, te bedanken om mij tijdens mijn bachelor- en masterproef bij te staan met nuttige tips en suggesties die mij steeds weer in de goede richting stuurden. Tevens wens ik Professor Dr. Lieven Pauwels te bedanken om de evaluerende taak op zich te nemen.

Daarnaast wil ik het Stressteam van de federale politie en alle lokale politiezones bedanken voor hun medewerking tijdens de rekrutering van respondenten. Een oprechte dankjewel aan alle respondenten voor jullie tijd en moed. Met elk van hen heb ik een boeiend en leerrijk gesprek gehad. Zonder jullie was deze masterproef simpelweg niet tot stand gekomen.

Bovendien wens ik nog een aantal mensen uit mijn dichte omgeving in de bloemetjes te zetten. Hierbij wens ik mijn vader te bedanken voor zijn onvoorwaardelijke steun en aanmoedigende woorden gedurende de volledige opleiding. Hij was mijn rots in de branding. Daarnaast wens ik mijn oma te bedanken voor de vele wijze woorden en om steeds in mij te geloven. Bovendien een welgemeende dankjewel aan mijn plusmama en mijn vader voor het nalezen van deze masterproef. Bedankt aan iedereen die ook maar iets van steun heeft betekend tijdens het afleggen van deze weg.

Annelies Durnez

Geluwe, 7 augustus 2019

Inhoudstafel

WOORD VOORAF	II
INHOUDSTAFEL	III
INLEIDING	4
KERNBEGRIPPEN	10
DEEL I: THEORETISCH LUIK	11
1. DE PLAATS VAN THEORIE BINNEN DIT ONDERZOEK.....	11
2. AANPAK LITERATUURSTUDIE	12
3. DE TRAUMATISCHE GEBEURTENIS	13
3.1. Terminologie	13
3.3. Posttraumatische stresssymptomen	16
3.3.1. De acute fase: acute stressreacties.....	16
3.3.2. De chronische fase: posttraumatische stressstoornis.....	17
4. POSTTRAUMATISCHE GROEI.....	19
4.1. Terminologie	19
4.2. Factoren die bijdragen tot posttraumatische groei	25
4.2.1. Persoonsgebonden factoren.....	25
4.2.1.1. Betekenisverlening	25
4.2.1.2. Coping	27
4.2.2. Sociale steun.....	30
4.2.2.1. Algemeen	30
4.2.2.2. Steun van collega's.....	31
4.2.2.3. Steun van leidinggevend.....	32
4.2.2.4. Steun buiten het werk	34
4.4.3. Organisationeel klimaat.....	34
5. BESLUIT.....	36
DEEL II: EMPIRISCH LUIK	38
1. METHODOLOGIE	38
1.1. De keuze voor kwalitatief onderzoek	38
1.2. Gegevensverzameling	38
1.3. Respondentenverzameling	43
1.3.1. Onderzoekspopulatie	43
1.3.2. Steekproef.....	44
1.3.3. Selectie van de respondenten	45
1.4. Data-analyse	46
1.5. Ethische aspecten	47
1.5.1. Informed consent.....	47
1.5.2. Anonimiteit.....	48
1.5.3. Voorkomen van schade	48
1.6. Kwaliteit van het onderzoek.....	49

2. ONDERZOEKSRESULTATEN	52
2.1. Voorstelling van de respondenten	52
2.2. Posttraumatische stresssymptomen	55
2.2.1. Lichamelijke gevolgen	55
2.2.2. Gedragmatige gevolgen	56
2.2.3. Emotionele gevolgen	59
2.2.4. Mentale gevolgen	61
2.3. Posttraumatische groei	62
2.3.1. De vijf domeinen van posttraumatische groei	63
2.3.1.1. Relaties met anderen	63
2.3.1.2. Mogelijkheden in het leven	65
2.3.1.3. Appreciatie van en prioriteiten in het leven	66
2.3.1.4. Persoonlijke kracht	67
2.3.1.5. Spiritualiteit	70
2.3.2. Andere positieve gevolgen	70
2.4. Factoren die bijdragen tot posttraumatische groei	72
2.2.1. Persoonsgebonden factoren	72
2.2.1.1. Betekenisverlening	72
2.2.1.2. Coping	74
2.2.2. Steunbronnen	77
2.2.2.1. Collegiale steun	78
2.2.2.2. Steun van leidinggevenden	81
2.2.2.3. Steun van het gezin, familie en vrienden	83
2.2.2.4. Professionele steun	84
2.2.3. Organisationeel klimaat	86
DEEL III: DISCUSSIE EN AANBEVELINGEN	90
1. INTERPRETATIE VAN DE ONDERZOEKSRESULTATEN	90
1.1. De gevolgen van een traumatische werkervaring	90
1.1.1. Negatieve gevolgen	90
1.1.2. Positieve gevolgen	92
1.2. Factoren die bijdragen tot posttraumatische groei	93
1.2.1. Persoonsgebonden factoren	94
1.2.2. Sociale steun	96
1.2.3. Organisationeel klimaat	97
2. AANBEVELINGEN	101
ALGEMEEN BESLUIT	103
BIBLIOGRAFIE	105
BIJLAGEN	IV
BIJLAGE 1. INFORMED CONSENT	IV
BIJLAGE 2. VRAGENPROTOCOL	V
BIJLAGE 3. VRAGENLIJST POSTTRAUMATISCHE GROEI	IX
BIJLAGE 4. CODEBOOM	XII

BIJLAGE 5. DATAMANAGEMENTPLAN XIII

Inleiding

Verkeersongevallen, al dan niet met dodelijke afloop en betrokkenheid van kinderen, schietincidenten, familiedrama's, terroristische aanslagen, geweld tegen politie,... zijn slechts enkele voorbeelden van gebeurtenissen die op regelmatige basis de voorpagina van de kranten halen. Het betreffen gebeurtenissen die (dodelijke) slachtoffers veroorzaken en een impact kunnen nalaten op het fysiek en/of het psychisch welzijn van betrokkenen. Dergelijke gebeurtenissen laten niet alleen sporen na op de 'gewone' burger, maar kunnen tevens een grote impact hebben op de betrokken politieambtenaren die dag en nacht instaan voor de veiligheid van de burger en dergelijke interventies in goede banen dienen te leiden. Dit onderzoek handelt over traumatische werkervaringen, gebeurtenissen die als emotioneel belastend worden beschouwd en leiden tot traumatische stress bij politieambtenaren, want ook zij kunnen slachtoffer worden.

In februari 2018 werd door Volksvertegenwoordiger F. Demon (CD&V) het aantal crisisinterventies opgevraagd die door het Stressteam van de federale politie werden uitgevoerd in de voorgaande vijf jaren. Het team was in die periode 1982 keer tussengekomen (Kamerstukken, 54KO154, nr. 2967, 2018). Het betreft een multidisciplinair team dat gespecialiseerd is in crisispsychologie, stress en traumatische stress en staat in voor de primaire, secundaire en tertiaire preventie van emotioneel en psychisch lijden tijdens het werk voor leden van de federale en lokale politie¹.

Het exacte aantal politieambtenaren die traumatische stress ervaren na een ingrijpende werkervaring is moeilijk te bepalen. Het bovenstaand cijfer kan dan ook niet zomaar gelijkgesteld worden met het aantal traumatische werkervaringen. Enerzijds leiden bij de

---

¹ Ministeriële omzendbrief GPI 79 van 21 februari 2014 betreffende de steun van het Stressteam van de federale politie aan de lokale politiezones met betrekking tot de opvang en de begeleiding van de personeelsleden, slachtoffer van geweld door derden, evenals van hun familie.

betrokken politieambtenaren niet alle gebeurtenissen waarbij het stressteam een crisisinterventie uitvoert tot traumatische stress. Anderzijds komen niet alle politieagenten die een (potentieel) traumatische werkervaring meemaken terecht bij het stressteam, aangezien een tussenkomst van het stressteam voor leden van de lokale politie enkel en alleen plaatsvindt op vraag van de lokale politiezone (Hendrick, 2013). Daarenboven beschikken veel lokale politiezones over een eigen lokaal stressteam of kleinschaligere zorgteams. Deze laatste gevallen worden niet opgenomen in de statistieken van het stressteam.

Traumatische werkervaringen kunnen verschillende negatieve gevolgen met zich meebrengen. Dit kan zowel op lichamelijk, mentaal, gedragsmatig en emotioneel vlak en het kan beperkingen opleggen op het beroepsmatig functioneren. Indien deze acute stressreacties te lang blijven aanhouden, ontstaat er een disfunctionele toestand en kan dit in bepaalde gevallen leiden tot een psychologisch trauma, ook wel posttraumatische stressstoornis genoemd (De Soir, Van den Steene, & Daubechies, 2007; Foa, 2000; Marchand, Boyer, Nadeau, Beaulieu-Prévost, & Martin, 2015).

Naast de negatieve gevolgen kunnen zich na verloop van tijd tevens positieve gevolgen manifesteren. Onderzoek naar traumatische ervaringen en de gevolgen hiervan was initieel gefocust op de negatieve gevolgen en in het bijzonder op de posttraumatische stressstoornis (Bhushan, 2018). Sinds een twintigtal jaar wordt vanuit de sociale wetenschappen, onder meer onder invloed van de positieve psychologie, steeds meer aandacht geschonken aan de positieve gevolgen, ook wel posttraumatische groei genoemd, die tot stand komen in de nasleep van een traumatische gebeurtenis (Shakespeare-Finch & Lurie-Beck, 2013; Tedeschi & Calhoun, 2004). Het fenomeen van posttraumatische groei komt voor bij een breed scala van mensen die geconfronteerd worden met een breed scala aan traumatische gebeurtenissen (Linley & Joseph, 2004; Tedeschi & Calhoun, 2004).

Traumatische werkervaringen in politionele context kennen een grote onderzoekstraditie. Hierbij ligt de focus voornamelijk op de negatieve gevolgen en de posttraumatische stressstoornis in het bijzonder. Aangezien posttraumatische groei slechts sinds een twintigtal jaar meer en meer onderzocht wordt, zijn er substantieel minder studies uitgevoerd naar dit fenomeen binnen politionele context, doch het is niet onbestaand.

In de verkennende fase van dit onderzoek werd het de onderzoeker snel duidelijk dat Belgisch wetenschappelijk onderzoek naar traumatische ervaringen tijdens het politiewerk beperkt is en onderzoek naar posttraumatische groei bij Belgische politieambtenaren onbestaand. Dit staat in schril contrast met Nederland wat betreft onderzoek naar traumatische ervaringen tijdens het politiewerk en de gevolgen. Wetenschappelijk onderzoek in Nederland naar psychotrauma, onder meer bij geüniformeerde beroepen zoals de politie, ligt boven het wereldgemiddelde (Berthold, Gersons, Kleber, & De Pater, 2010).

Met dit onderzoek wenst de student dan ook een lacune op te vullen in het Belgisch wetenschappelijk onderzoek omtrent traumatische werkervaringen binnen de politie. De overkoepelende doelstelling is om een globaal beeld te schetsen over hoe politieambtenaren traumatische werkervaringen beleven. Hierbij wordt specifiek gefocust op posttraumatische groei. Hierbij is het de bedoeling om na te gaan hoe posttraumatische groei zich veruiterlijkt en welke factoren als belangrijk worden beschouwd in het licht van deze positieve gevolgen.

De doelstelling zal trachten bereikt te worden aan de hand van onderstaande onderzoeksvragen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van twee centrale vragen en enkele deelvragen. De eerste centrale vraag en bijvragen hebben betrekking op de gevolgen van traumatische werkervaringen in het algemeen. De tweede centrale vraag met bijhorende bijvragen heeft specifiek betrekking op posttraumatische groei. Het dient vermeld te worden dat de tweede onderzoeksvraag

voornamelijk theoretisch van aard is en de deelvragen gericht zijn op de aanwezigheid en beleving van de factoren.

1. Welke gevolgen ervaren politieambtenaren in de nasleep van een traumatische werkervaring?
  - a) Welke negatieve gevolgen worden door politieambtenaren ervaren na een traumatische werkervaring?
  - b) Welke positieve gevolgen ervaren politieambtenaren na een traumatische werkervaring?

2. Welke factoren dragen bij tot de ontwikkeling van posttraumatische groei?
  - a) Op welke manier wordt door politieambtenaren betekenis verleend aan een traumatische werkervaring?
  - b) Op welke manier wordt door politieambtenaren omgegaan met een traumatische werkervaring?
  - c) Welke steunbronnen worden door politieambtenaren als belangrijk beschouwd tijdens het verwerkingsproces?
  - d) Welke organisationele stressoren en *uplifts* ervaren politieambtenaren na een traumatische werkervaring?

Om de doelstelling van dit onderzoek te bereiken werd eerst en vooral een literatuurstudie uitgevoerd. In de literatuurstudie werd wetenschappelijke informatie opgezocht over traumatische gebeurtenissen in het algemeen, de negatieve gevolgen, posttraumatische groei en factoren die belangrijk zijn in het licht van posttraumatische groei in politionele context. Het empirisch onderzoek werd uitgevoerd aan de hand van semi-gestructureerde interviews met negen Vlaamse politieambtenaren die een traumatische werkervaring hebben meegemaakt. Om een goed zicht te krijgen op posttraumatische groei kregen de respondenten, naast de interviews,

tevens de kans om een vragenlijst met betrekking tot posttraumatische groei in te vullen. De keuzes met betrekking tot de methodologie worden in deel twee uitvoerig besproken.

Dit onderzoek is om een aantal redenen belangrijk. In eerste instantie is het belangrijk dat erkend wordt dat ook politieambtenaren slachtoffer kunnen worden tijdens het beoefenen van hun job en dat dit niet zomaar beschouwd mag worden als *part of the job*. Deze mensen kiezen dit beroep omdat zij zich willen engageren voor de maatschappij. Ondanks dat de risico's gekend zijn, kiezen zij niet om tijdens hun carrière een trauma op te lopen. Daarnaast bestaat er een bepaalde politiecultuur, ook wel machocultuur genoemd, waarin het spreken over problemen en het zoeken van psychosociale hulp vaak wordt gemeden of te lang wordt uitgesteld uit angst voor stigmatisering en/of angst voor de negatieve gevolgen wat betreft de uitoefening van de job (De Soir, 2006; Wester, Arndt, Sedivy, & Arndt, 2010). Onderzoek toont aan dat politieambtenaren zichzelf niet snel willen beschouwen als slachtoffer, aangezien dit vaak wordt geassocieerd met lijden, kwetsbaarheid en machteloosheid. In het kader van de job die zij uitoefenen worden zij niet graag geassocieerd met dergelijke zaken (Van Branteghem, Truyens, Van Altert, & Verwee, 2013). Een grotere aandacht voor deze problematiek, zowel vanuit de onderzoekswereld als het werkveld, dient ervoor te zorgen dat slachtofferschap van traumatische werkervaringen wordt genormaliseerd. Een tweede groot luik binnen deze masterproef betreft posttraumatische groei. Kennis rond posttraumatische groei mag niet zomaar onderschat worden. Het is uiteraard van belang dat inzicht vereist is in de factoren die bijdragen tot posttraumatische groei wil men dergelijke uitkomsten bewerkstelligen/promoten (Paton, 2005). Daarenboven is het van belang voor de politieorganisatie. De organisatie en diens cultuur heeft een belangrijke invloed op het verwerkingsproces van traumatische werkervaringen door politieambtenaren en vormen de context waarbinnen gewerkt wordt (Paton & Burke, 2007). Indien een traumatische werkervaring zich voordoet, dan situeert zich dit binnen deze context en is deze mede gerelateerd aan posttraumatische uitkomsten

(Armstrong, Shakespeare-Finch & Shochet, 2014; Paton & Burke, 2007). Kennis omtrent het fenomeen is belangrijk opdat de organisatie hier op een positieve manier kan inspelen en zo het tot stand komen van positieve uitkomsten mede kan beïnvloeden (Paton, 2005; Paton *et al*, 2008).

De masterproef is onderverdeeld in drie grote delen. Het eerste deel omvat het theoretische luik. In eerste instantie wordt de plaats van theorie binnen dit onderzoek uitgelegd en wordt meegedeeld hoe de literatuurstudie werd aangepakt. Vervolgens komt het literatuuronderzoek aan bod. In eerste instantie wordt nagegaan wat begrepen wordt onder een traumatische gebeurtenis en worden de posttraumatische stresssymptomen besproken. Nadien wordt ingegaan op het fenomeen van posttraumatische groei. Er wordt uitgelegd wat het begrip betekent en welke factoren bijdragen tot de ontwikkeling van posttraumatische groei.

In het tweede deel, het empirische luik, wordt in eerste instantie voldoende aandacht besteed aan de methodologie. Hier wordt de keuze voor kwalitatief onderzoek toegelicht, alsook het verloop van de gegevens- en respondentenverzameling. Vervolgens worden ook de data-analyse, enkele ethische aspecten en de kwaliteit van het onderzoek besproken. Na het methodologisch deel worden de onderzoeksresultaten weergegeven. De resultatenweergave neemt dezelfde structuur aan als de literatuurstudie.

Vervolgens worden in het derde deel de onderzoeksvragen beantwoord. De resultaten worden besproken, waarbij teruggekoppeld wordt naar de literatuur. In het laatste deel worden tevens enkele aanbevelingen geformuleerd. De masterproef wordt afgesloten met een algemeen besluit.

Kernbegrippen

Traumatische werkervaring

In dit onderzoek wordt onder een traumatische werkervaring, traumatische gebeurtenis in het algemeen, begrepen een stressvolle gebeurtenis, al dan niet levensbedreigend, dat psychologische en/of lichamelijke gevolgen met zich meebrengt en het normale copingmechanisme van de mens verstoort (Chopko, 2010; Rietveld, 2015; Tedeschi, Shakespeare-Finch, Taku, & Calhoun, 2018). Hierbij kan het individu ofwel zelf het trauma hebben ervaren, ofwel getuige zijn geweest van een trauma, ervaren door anderen (May & Wisco, 2016; Olf, 2013). De traumatische gebeurtenis vond plaats tijdens het beoefenen van de job.

Binnen de politiecontext zijn tal van voorbeelden beschikbaar. In deze studie werd niet op voorhand bepaald welke gebeurtenissen als traumatisch moesten worden beschouwd. Het ervaren van een gebeurtenis als een traumatische gebeurtenis is immers een subjectief gegeven en verschilt dus van persoon tot persoon (De Soir, 2006; Tedeschi, Shakespeare-Finch, Taku, & Calhoun, 2018).

Posttraumatische groei

In dit onderzoek wordt onder posttraumatische groei begrepen de positieve veranderingen die een individu ervaart in de nasleep van een traumatische gebeurtenis als gevolg van het verwerkingsproces. Hier wordt bedoeld op langetermijnveranderingen, eerder dan veranderingen die optreden meteen na de traumatische gebeurtenis (Shakespeare-Finch, Taku, & Calhoun, 2018). Deze term wordt geoperationaliseerd aan de hand van de *posttraumatic growth inventory* van Tedeshi en Calhoun (1996).

Deel I: Theoretisch luik

---

1. De plaats van theorie binnen dit onderzoek

Dit onderzoek werd niet opgestart vanuit een blanco blad. Er werd bij aanvang een literatuurstudie uitgevoerd om theoretische en empirische inzichten te verwerven in het onderwerp. Het uitvoeren van een literatuurstudie is dan ook een essentieel onderdeel van kwalitatief onderzoek (Flick, 2009).

Theorie heeft binnen dit onderzoek op twee verschillende manieren een bijdrage geleverd. In de eerste plaats nam de literatuur een sturende plaats in binnen het onderzoek. Op basis van de literatuurstudie werd de doelstelling van het onderzoek verfijnd en werden de onderzoeksvragen opgesteld en bijgesteld. Tijdens het opstellen van de interviewvragen heeft de literatuur tevens een sturende rol gespeeld.

Naast een sturende functie fungeert de theorie als een kennisbron en werd er een context gecreëerd van waaruit de eigen onderzoeksbevindingen werden geïnterpreteerd (Flick, 2009). Dit onderzoek betreft immers een empirisch-interpretatief onderzoek. Het begrijpen of ‘verstehen’ van de ervaring van en de betekenisverlening aan bepaalde situaties door individuen staat centraal (De Lange, Schuman, & Montessori, 2016). Er werd vertrokken vanuit het sociaal constructivisme. Volgens deze benadering bestaat niet zoiets als dé objectieve waarheid over de werkelijkheid. Deze kan immers op verschillende manieren worden geïnterpreteerd. Hoe individuen bepaalde zaken beleven is afhankelijk van de betekenis die zij verlenen aan hun ervaringen (Merriam, 1998; Yazan, 2015). Er wordt dan ook onderzoek gevoerd vanuit een insider perspectief. Hierbij interageert de onderzoeker met de onderzoekssubjecten om een diepgaand inzicht te verkrijgen in de betekenis die de onderzoekssubjecten verlenen aan hetgeen onderzocht wordt (Creswell & Poth, 2018).

De onderzoeksgegevens worden later in deze masterscriptie geïnterpreteerd waarbij teruggekoppeld wordt naar theoretische en empirische inzichten. Zo worden de eigen interpretaties van enige wetenschappelijke fundering voorzien. Dit is typerend voor interpretatief onderzoek. Theorie binnen dit soort onderzoek kan worden beschouwd als een potentiële bron voor het begrijpen en het interpreteren van de onderzoeksresultaten. Theoretische concepten en inzichten dienen als het ware als een handvat bij de interpretatie van de eigen onderzoeksresultaten, zonder dat er werkelijk hypothesen worden getoetst (Ormston, Spencer, Barnard, & Snape, 2014; Yanow & Schwartz-Shea, 2014).

Tot slot dient vermeld te worden dat er binnen dit onderzoek niet vertrokken wordt vanuit een specifieke theorie rond posttraumatische groei en er verder ook geen hypothesen worden getoetst. De student wenste het onderzoek aan te vatten met een zo ruim mogelijke blik op het fenomeen.

2. Aanpak literatuurstudie

De literatuurstudie is opgedeeld in twee grote onderdelen. In eerste instantie wordt ingegaan op het begrip ‘traumatische gebeurtenis’, gevolgd door een bespreking van de posttraumatische stresssymptomen. In het tweede deel van de literatuurstudie wordt uitvoerig ingegaan op het fenomeen ‘posttraumatische groei’. In eerste instantie wordt uitgelegd wat posttraumatische groei inhoudt en welke visies er zijn omtrent het fenomeen. Nadien wordt een overzicht gegeven van de verschillende factoren die gunstig zijn voor de ontwikkeling van posttraumatische groei.

Tijdens het opzoeken van literatuur werd hoofdzakelijk een beroep gedaan op wetenschappelijke artikelen uit tijdschriften, aangevuld met boeken en andere relevante documentatie op het internet. Er werd gebruik gemaakt van de databank van de Universiteit Gent, ‘Web of Science’ en de zoekmachine ‘Google Scholar’. Volgende zoektermen werden

gehanteerd: ‘trauma en politie’, ‘trauma and coping’, ‘traumatic experiences’, ‘gevolgen van traumatische gebeurtenissen’, ‘posttraumatic stresssymptoms’, ‘posttraumatische groei en politie’, ‘posttraumatic growth and police’, ‘coping and posttraumatic growth in police officers’, ‘social support and posttraumatic growth in police officers’, ‘posttraumatic growth and police supervisors’...

De gehanteerde bronnen betreffen voornamelijk internationale literatuur en in mindere mate Nederlandse en Belgische literatuur. Zoals vermeld in de inleiding is posttraumatische groei een fenomeen dat voorkomt bij een breed scala aan mensen die geconfronteerd werden met een breed scala aan traumatische gebeurtenissen (Linley & Joseph, 2004; Tedeschi & Calhoun, 2004). Aangezien deze studie betrekking heeft op politieambtenaren werden logischerwijs zoveel als mogelijk literatuur opgezocht die betrekking heeft op de politiecontext. Het dient vermeld te worden dat een aanzienlijke hoeveelheid internationaal wetenschappelijk onderzoek binnen dit thema betrekking heeft op *emergency workers* of *rescue workers* in het algemeen. Hierbij maakte de politie, samen met de brandweer, reddingswerkers enzoverder deel uit van de onderzoekspopulatie. Er werden echter zoveel als mogelijk enkel bronnen opgenomen en verwerkt die betrekking hebben op politiemensen. Bij studies die handelen over *emergency workers* in het algemeen, werden enkel die resultaten verwerkt die betrekking hebben op politiepersoneel.

3. De traumatische gebeurtenis

3.1. Terminologie

De Griekse term ‘trauma’ betekent de ‘wonde’ die veroorzaakt wordt door een verschrikkelijke en/of levensbedreigende gebeurtenis. Het risico bestaat dat een persoon volledig overspoeld wordt, daar een normaal mens deze gebeurtenis nauwelijks aankan op emotioneel vlak (De Soir, Van den Steene, & Daubechies, 2007). Er dient voorzichtig omgesprongen te worden met de betekenis van de term ‘trauma’. Het louter reduceren van de term tot de negatieve gebeurtenis

op zich zorgt voor een aanzienlijke beperking. Afhankelijk van de gevolgen voor de gezondheid, het welbevinden, het psychosociaal en/of beroepsmatig functioneren van de betrokkene, kan een negatieve/ingrijpende gebeurtenis al dan niet beschouwd worden als een traumatische gebeurtenis (Aerts & Visser, 2007; Marchand, Boyer, Nadeau, Beaulieu-Prévost, & Martin, 2015).

De Belgische crisispsycholoog en psychotraumatheapeut E. De Soir (2006) spreekt over traumatische interventies. Bij deze interventies wordt de betrokkene geconfronteerd met de dood en met het gevaar van zijn/haar werk in het algemeen. Deze zijn plotseling, onverwacht en behoren niet tot het routinewerk. Deze interventies creëren een unieke doodservaring, die telkens opnieuw op een duidelijke of verbeeldende wijze wordt herbeleefd. Hierbij wordt verwezen naar de subjectieve component. Een subjectieve doodservaring, zonder dat er objectief gezien daadwerkelijk een dreiging is, kan worden beschouwd als een traumatische ervaring. Er wordt een gevoel gecreëerd van overweldigende machteloosheid, ontredding en/of boosheid en de interventie lokt zeer hevige emoties en/of angstgevoelens uit.

Hierbij kan een bedenking worden gemaakt. Uit bovenstaande beschrijving zou kunnen worden afgeleid dat enkel levensbedreigende situaties aanleiding kunnen geven tot traumatische stress. Niet-levensbedreigende situaties kunnen echter evenzeer de geestelijke gezondheid van politiemensen aantasten en dus potentieel traumatisch zijn. Voorbeelden hiervan betreffen het aantreffen van een lijk, al dan niet in vergaande staat van ontbinding, hulp bieden na een verkeersongeval met dodelijke afloop, het aantreffen van mishandelde kinderen, enzoverder (Rietveld, 2015; Smit *et al.*, 2013).

In de Engelstalige literatuur wordt vaak verwezen naar de term '*critical (police) incidents*'. Het betreffen gebeurtenissen die plaatsvinden tijdens de uitoefening van de job (Carlier, Lamberts, & Gersons, 1997; Kunst, 2013). Een '*critical incident*' kan als volgt worden gedefinieerd: "*Any*

situation faced by emergency service personnel that causes them to experience unusually strong emotional reactions which have the potential to interfere with their ability to function either at the scene or later” (Mitchell, 1983, p. 36). Het zijn overweldigende acute stressoren die het normale copingmechanisme van de mens ernstig kunnen verstoren (Chopko, 2010).

Wat de blootstelling betreft aan een traumatische gebeurtenis wordt een onderscheid gemaakt tussen directe en indirecte blootstelling. Directe blootstelling aan een traumatische gebeurtenis wordt op zijn beurt onderverdeeld in het zelf meemaken van het trauma (bv. aangevallen worden met een mes door een overvaller tijdens een interventie) of getuige zijn van een trauma, ervaren door anderen (bv. het zien neergeschoten worden van een collega tijdens een interventie) (May & Wisco, 2016).

Indien een persoon niet op een directe wijze wordt blootgesteld aan een traumatische gebeurtenis, maar hiermee wordt geconfronteerd via andere bronnen spreekt men van ‘indirecte blootstelling’. Een term die in de literatuur vaak wordt gebruikt om hiernaar te verwijzen betreft ‘secundaire traumatisering’ (May & Wisco, 2016; Olf, 2013). In DSM-5 wordt dit gedefinieerd als: *“repeated or extreme exposure to aversive details of the traumatic event(s)”* (American Psychiatric Association, 2018). Politieambtenaren kunnen geconfronteerd worden met dergelijke traumatisering. Een voorbeeld dat dit aantoont betreft het zien, het collecteren van menselijke resten na een treinongeval waarbij de betrokkene zichzelf van het leven heeft beroofd. Een term die gelinkt kan worden aan ‘secundaire traumatisering’ betreft ‘*vicarious traumatization*’ of ‘plaatsvervangende traumatisering’. Hulpverleners, in casu politieambtenaren, die worden geconfronteerd met verhalen van slachtoffers van traumatische gebeurtenissen, kunnen daardoor zelf worden getraumatiseerd. Dit is een vorm van indirecte blootstelling (Kunst, 2013).

3.3. Posttraumatische stresssymptomen

3.3.1. De acute fase: acute stressreacties

Lichamelijke gevolgen

Traumatische gebeurtenissen kunnen een weerslag hebben op het lichaam. Studies hebben aangetoond dat het ervaren van een traumatische gebeurtenis kan leiden tot slaapproblemen. Dit uit zich voornamelijk in een langere inslaaptijd, kortere slaapduur en verstoorde slaap (Bond *et al.*, 2013; De Soir, Van den Steene, & Daubechies, 2007).

Verder kunnen volgende symptomen zich voordoen: vermoeidheid, hoofdpijn, hartkloppingen, spierpijn, misselijkheid, duizeligheid, maag- en darmklachten, overmatig zweten, enzoverder. Veelal kan geen medische verklaring worden gegeven voor dergelijke lichamelijke klachten en worden ze in de literatuur aangeduid als ‘lichamelijk onverklaarde klachten’ (Olf, 2014).

Gedragmatige gevolgen

Een veelvoorkomende gedragmatige reactie betreft het vermijden van prikkels die de betrokkene doet terugdenken aan de traumatische gebeurtenis. Dit kunnen personen, plaatsen of objecten zijn (De Soir, Van den Steene, & Daubechies, 2007). Verder kan zich een verhoogde waakzaamheid voordoen. Men is extra alert voor potentieel gevaar en prikkels die doen terugdenken aan de gebeurtenis (Psychiatrisch Ziekenhuis Duffel, 2004). Een reactie die hiermee gepaard gaat, betreft de schrikreflex of ‘*startle response*’. Dit is een, grotendeels onbewuste, verdedigingsreactie op plotse of bedreigende stimuli. Dit alles zorgt voor een onrustig gevoel en een verhoogde irriteerbaarheid (De Soir, Van den Steene, & Daubechies, 2007). Tevens hebben studies aangetoond dat alcohol- en drugsmisbruik voorkomen bij politiemensen die een traumatische ervaring hebben meegemaakt. Dit kan een negatieve impact hebben op het beroepsmatig functioneren (Cross & Ashley, 2004).

Emotionele gevolgen

Na een traumatische gebeurtenis zijn schuld- en schaamtegevoelens vaak aanwezig. Politieagenten kunnen het gevoel hebben dat zij hebben gefaald als hulpverlener (De Soir, Van den Steene, & Daubechies, 2007). Deze gevoelens kunnen gepaard gaan met een gevoel van machteloosheid. Verder kan men intense woede ervaren om de zinloosheid en/of de onrechtvaardigheid van de gebeurtenis (PZ Duffel, 2004). Er is een verhoogde angst in het algemeen. Het relatieve gevoel van veiligheid en controle wordt aangetast. Een traumatische gebeurtenis gooit immers de basisverwachtingen omtrent veiligheid, betrouwbaarheid en eerlijkheid volledig overhoop (De Soir, Van den Steene, & Daubechies, 2007).

Mentale gevolgen

Een vaak voorkomend gevolg op mentaal vlak betreft het herhaaldelijk herbeleven van de gebeurtenis (ofwel flashbacks). Niet alleen wordt de gebeurtenis visueel herbeleefd, ook de emoties die toen werden waargenomen. Deze gaan meestal gepaard met angst, verdriet en boosheid. Naast flashbacks, die spontaan kunnen optreden, kunnen zich tevens dwangmatige gedachten voordoen. Hierbij wordt de gebeurtenis voortdurend, op een dwangmatige wijze, overlopen. Verder kunnen zich concentratieproblemen voordoen, problemen met het kortetermijngeheugen en problemen bij het nemen van beslissingen (De Soir, Van der Steene, & Daubechies, 2007; Peters, 2007).

3.3.2. De chronische fase: posttraumatische stressstoornis

In de literatuur wordt stevast verwezen naar de ‘posttraumatische stressstoornis’ indien gesproken wordt over langetermijngevolgen van een traumatische gebeurtenis. Niettegenstaande stressreacties als gevolg van ernstige gebeurtenissen sinds eeuwen worden erkend, wordt de psychische aandoening pas sinds 1980 erkend als een klinisch ziektebeeld. De stoornis werd in 1980 opgenomen in “*The Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*” uitgegeven door ‘*The American Psychological Association*’ (Skogstad et al., 2013).

In vergelijking met DSM-IV wordt de posttraumatische stressstoornis in DSM-V niet langer opgenomen onder de categorie ‘angststoornissen’, maar onder de nieuwe categorie ‘trauma- en stressgerelateerde stoornissen’ (American Psychiatric Association, 2018).

Vooraleer gesproken kan worden van een posttraumatische stressstoornis moet, logischerwijze, voldaan zijn aan een eerste belangrijk criterium. Dit criterium betreft het hebben meegemaakt van een traumatische ervaring. Deze heeft een stressreactie tot gevolg, namelijk een biopsychologische reactie. Deze stressreactie kan bij bepaalde mensen leiden tot een chronische psychische stoornis. Hierbij is tevens de subjectieve ervaring van de gebeurtenis van groot belang. Er moet sprake zijn van gevoelens van hulpeloosheid, intense angst of afschuw (Olf, 2014).

In DSM-5 worden de symptomen van de stoornis gegroepeerd in vier clusters. Een eerste cluster betreft symptomen van herbeleving van de traumatische gebeurtenis (APA, 2018). De herbeleving is onwillekeurig, komt voornamelijk voor onder de vorm van beelden, waarnemingen of gedachten en is heel moeilijk dwangmatig stop te zetten door de betrokken persoon. De persoon in kwestie wordt getriggerd door prikkels die doen terugdenken aan de traumatische gebeurtenis (De Soir, Van den Steene, & Daubechies, 2007; Olf, 2014). Een tweede cluster betreft het vermijden van prikkels die worden geassocieerd met de gebeurtenis. Er wordt getracht om gevoelens, gedachten en/of gesprekken te vermijden die herinneringen bovenhalen aan de gebeurtenis (De Soir, Van den Steene, & Daubechies, 2007). De derde cluster behandelt de negatieve cognities en een negatieve stemming. Deze cluster bestaat onder andere uit symptomen zoals continue negatieve gedachten of verwachtingen van zichzelf, anderen of de wereld, schuldgevoelens en detachering of vervreemding van anderen (APA, 2018). Een laatste cluster betreft symptomen van veranderingen in arousal en reactiviteit. Voorbeelden zijn roekeloos en zelfdestructief gedrag, overdreven schrikreacties, concentratieproblemen en verstoring van de slaap (Jongedijk, 2015). Bovenstaande symptomen

moeten minstens één maand aanwezig zijn vooraleer gesproken kan worden van de posttraumatische stressstoornis (APA, 2018).

4. Posttraumatische groei

Ondanks de negatieve gevolgen die kunnen ontstaan na het ervaren van een traumatische (werk)ervaring, is het gekend dat eenzelfde ervaring tevens positieve gevolgen kan teweegbrengen. Positieve uitkomsten na een dergelijke ervaring worden sinds het midden van de jaren negentig steeds meer bestudeerd. Voordien had wetenschappelijk onderzoek voornamelijk betrekking op de negatieve uitkomsten (Shakespeare-Finch & Lurie-Beck, 2013). Er is een aanzienlijke hoeveelheid empirisch bewijs dat aantoont dat heel wat individuen op z'n minst een positieve levensverandering aangeven als gevolg van het doorstaan van een traumatische gebeurtenis (Jayawickreme & Blackie, 2016).

In dit hoofdstuk wordt posttraumatische groei behandeld. Er wordt nagegaan wat deze term inhoudt, welke perspectieven er bestaan hierover en welke factoren belangrijk zijn in het licht van posttraumatische groei. Bij de factoren wordt specifiek aandacht besteed aan de politionele context.

4.1. Terminologie

4.1.1. Posttraumatische groei volgens R. Tedeschi en L. Calhoun

Indien in de literatuur gesproken wordt over positieve veranderingen als resultaat van een traumatische ervaring worden regelmatig de termen '*benefit-finding*', '*stress-related growth*' en '*positive illusions*', '*flourishing*', '*discovery of meaning*', ... gebruikt. De meest gebruikte en meest overkoepelende term die wordt gebruikt om dergelijke veranderingen mee aan te duiden betreft 'posttraumatische groei' of '*posttraumatic growth*' (Jayawickreme & Blackie, 2016, Tedeschi & Calhoun, 2004).

De term werd geïntroduceerd door Richard Tedeschi en Lawrence Calhoun in 1996. Tijdens hun carrière waren zij meermaals getuige van patiënten die positieve veranderingen ervaarden

eens zij een bepaalde traumatische gebeurtenis steeds meer een plaats konden geven. Voorbeelden hiervan zijn een dichtere band met familie en vrienden en meer genieten van de kleine dingen in het leven (Tedeschi & Calhoun, 1996, 2004).

Er wordt gekozen om uitvoerig in te gaan op het concept vanuit het perspectief van Tedeschi en Calhoun. Tijdens de literatuurstudie werd duidelijk dat heel wat empirisch onderzoek vertrekt vanuit dit perspectief en dus gebruik maakt van de term posttraumatische groei zoals bedoeld door bovenstaande psychologen.

Eerst en vooral wordt stilgestaan bij de door de auteurs gehanteerde beschrijving van een traumatische gebeurtenis. Nadien zal hun invulling van posttraumatische groei worden toegelicht. Bij de definiëring van een traumatische gebeurtenis nemen de auteurs afstand van de definitie die wordt gehanteerd in DSM-5, namelijk dat een blootstelling vereist is aan een feitelijke of dreigende dood, een ernstige verwonding of seksueel geweld (American Psychiatric Association, 2019). Tedeschi en Calhoun prefereren een bredere definitie. Vanuit hun visie dient een traumatische gebeurtenis niet meteen levensbedreigend te zijn of een posttraumatische stressstoornis tot gevolg te hebben. Het wordt eerder beschouwd als een heel stressvolle en uitdagende gebeurtenis in het leven van een individu. Deze gebeurtenis kan, maar moet niet levensbedreigend geweest zijn (Tedeschi, Shakespeare-Finch, Taku, & Calhoun, 2018). Mensen hebben een bepaalde kijk op de wereld. Een traumatische gebeurtenis kan deze kijk op de wereld verstoren wat gepaard gaat met een hoge mate van stress (Tedeschi & Calhoun, 2004; Tedeschi, Shakespeare-Finch, Taku, & Calhoun, 2018).

Het hanteren van een brede definitie is van belang aangezien de betekenis van een traumatische gebeurtenis kan wijzigen doorheen de tijd en verschillend kan zijn in verschillende culturen. In die zin is de interpretatie van een gebeurtenis als een traumatische ervaring een subjectief

gegeven en afhankelijk van het individu in kwestie (Tedeschi, Shakespeare-Finch, Taku, & Calhoun, 2018).

Posttraumatische groei heeft betrekking op langetermijnveranderingen, eerder dan veranderingen meteen na de gebeurtenis, wanneer individuen instinctief handelen zonder veel afwegingen te maken. De tijd die nodig is om de gebeurtenis te verwerken kan variëren van dagen tot jaren. Er wordt gereflecteerd over wat gebeurde en er ontstaan veranderingen in gedrag, de manier van denken en voelen (Tedeschi, Shakespeare-Finch, Taku, & Calhoun, 2018).

Op basis van relevante literatuur en interviews met patiënten die een traumatische gebeurtenis hadden doorstaan, maakten Tedeschi en Calhoun (1996) een onderscheid tussen vijf domeinen van posttraumatische groei. Op basis van deze domeinen stelden zij de '*posttraumatic Growth Inventory*' op om individuele positieve groei te meten. Het betreft een schaal met vijf factoren (de vijf domeinen) en eenentwintig items (Tedeschi & Calhoun, 2004). De vijf domeinen worden achtereenvolgend besproken.

Relaties met anderen

Warmere, meer betekenisvolle en intiemere relaties met anderen worden beschouwd als een eerste domein van posttraumatische groei. Dit kan zich zowel veruiterlijken op het vlak van meer intieme relaties met mensen die de betrokkene bijstonden tijdens de verwerking van de gebeurtenis als een groter gevoel van medeleven met mensen die hetzelfde lot beschoren zijn. Het ervaren van meer intieme en betekenisvolle relaties kunnen samen voorkomen met het verlies van andere relaties, die voorheen als betekenisvol werden ervaren. Patiënten van Tedeschi en Calhoun gaven aan dat men in moeilijke tijden zijn echte vrienden leert kennen (Tedeschi & Calhoun, 2004).

Mogelijkheden in het leven

Posttraumatische groei kan zich tevens veruiterlijken als een ontdekking van nieuwe mogelijkheden in het leven, het ontdekken van nieuwe interesses, activiteiten en zelfs het bewandelen van een nieuw levenspad (Calhoun & Tedeschi, 2006).

Appreciatie van en prioriteiten in het leven

Een grotere appreciatie van het leven en van alles wat men bezit, samen met een verandering van prioriteiten, van wat echt belangrijk is in het leven volgens het individu, betreft een derde domein van posttraumatische groei (Tedeschi & Calhoun, 2004). Wat deze prioriteiten zijn, verschilt van persoon tot persoon. In het algemeen wordt gesteld dat intrinsieke prioriteiten (bv. tijd spenderen met de eigen kinderen) aan belang toenemen en extrinsieke prioriteiten (bv. het verdienen van veel geld) aan belang afnemen (Calhoun & Tedeschi, 2006).

Persoonlijke kracht

De erkenning van persoonlijke kracht of het gevoel hebben van een toegenomen persoonlijke kracht betreft een vierde domein. Individuen kunnen het gevoel hebben te zijn getest door de gebeurtenis en door het doorstaan van deze gebeurtenis kan het besef ontstaan dat men wel degelijk sterk is of kan een toegenomen persoonlijke kracht worden ervaren (Tedeschi & Calhoun, 2004).

De erkenning van persoonlijke kracht is vaak gecorreleerd met een groter gevoel van kwetsbaarheid. Individuen zijn er zich van bewust dat erge dingen kunnen gebeuren en effectief gebeuren, maar tegelijkertijd stellen deze individuen dat door het doorstaan van de traumatische gebeurtenis ze zowat alles aankunnen (Calhoun & Tedeschi, 2006). Hierin kan een paradox worden herkend.

Spiritualiteit

Een laatste domein betreft deze van groei op het vlak van spiritualiteit en existentialiteit. Een groter inzicht in de zin en betekenis van het leven, een intensere beleving van het geloof, een grotere tevredenheid en antwoorden vinden op existentiële vragen kunnen door individuen gezien worden als persoonlijke groei (Calhoun & Tedeschi, 2006). Personen die niet gelovig zijn, kunnen tevens groei ervaren in dit domein. De confrontatie met en het vinden van antwoorden op existentiële vragen wordt door veel individuen ervaren als persoonlijke groei (Tedeschi & Calhoun, 2004).

De beschrijving van deze domeinen is positief omdat de ervaring van groei op die manier wordt gezien. Dit doet echter geen afbreuk aan het feit dat naast de aanwezigheid van bepaalde vormen van posttraumatische groei een einde is gekomen aan het ervaren van psychische pijn en stress. Beiden kunnen tegelijkertijd voorkomen. Het trauma op zich wordt niet als wenselijk ervaren, enkel de goede zaken die voortvloeien uit de ervaring worden als positief beschouwd (Tedeschi & Calhoun, 2004; Tedeschi, Shakespeare-Finch, Taku, & Calhoun, 2018).

4.1.2. Andere perspectieven op posttraumatische groei

Naast Tedeschi en Calhoun zijn er theoretici die posttraumatische groei op een andere wijze conceptualiseren. In wat volgt wordt een kort overzicht weergegeven van andere, vaak voorkomende perspectieven op posttraumatische groei.

Joseph en Linley (2005) stellen dat posttraumatische groei verwant is aan een toename van het psychologische welbevinden met positieve uitkomsten op het vlak van zelfacceptatie, autonomie, relaties met anderen, doelen in het leven en een gevoel van meesterschap.

Andere theoretici hebben posttraumatische groei breder geconceptualiseerd als een proces van zingeving en het leren van lessen na het ervaren van een traumatische gebeurtenis. Zo beschrijft Park (2010) het fenomeen als een proces waarbij het individu zin ontleent aan de gebeurtenis,

waarbij hij/zij de gebeurtenis accepteert, de oorzaak van de gebeurtenis begrijpt, positieve veranderingen in het leven nastreeft en de eigen doelen en overtuigingen opnieuw evalueert.

Nog andere theoretici stellen dat posttraumatische groei leidt tot een grotere weerbaarheid voor toekomstige potentiële traumatische gebeurtenissen (Jayawickreme & Blackie, 2016). Een gekend voorbeeld hiervan betreft het concept '*psychological preparedness*' of psychologische paraatheid van Janoff-Bulman (2004). Janoff-Bulman stelt dat door het succesvol omgaan met de traumatische gebeurtenis individuen beter voorbereid zijn op een volgende potentiële traumatische gebeurtenis. Als gevolg daarvan zou het individu minder getraumatiseerd worden indien hem/haar opnieuw een traumatische gebeurtenis zou overkomen. Patiënten van deze psycholoog gaven vaak aan niet te hebben gedacht dat hetgeen hen overkwam hen ooit zou overkomen. Door het hanteren van positieve copingstrategieën ontstaat voor hen een nieuwe werkelijkheid waarin het besef groeit dat dergelijke gebeurtenissen iedereen kunnen overkomen. Dit alles wordt gezien als een vorm van posttraumatische groei en maakt het individu beter voorbereid op toekomstige potentieel traumatische gebeurtenissen. Dit doet echter geen afbreuk aan het feit dat een toekomstige traumatische gebeurtenis stresssymptomen met zich kan meebrengen (Janoff-Bulman, 2004). Tedeschi en Calhoun vullen aan met de stelling dat een toegenomen gevoel van persoonlijke kracht, andere prioriteiten in het leven en het besef dat dergelijk gebeurtenissen iedereen kunnen overkomen samen deze psychologische paraatheid creëren (Tedeschi & Calhoun, 2004).

4.2. Factoren die bijdragen tot posttraumatische groei

4.2.1. Persoonsgebonden factoren

4.2.1.1. Betekenisverlening

Een eerste belangrijke factor betreft de betekenis die wordt verleend aan de traumatische gebeurtenis. In de literatuur wordt gesproken over *cognitive appraisals* of cognitieve beoordelingen. Cognitieve beoordeling verwijst naar het proces waarbij een individu een bepaalde gebeurtenis evalueert in functie van zijn/haar welzijn (Lazarus & Folkman, 1984). Bij stressvolle gebeurtenissen wordt een onderscheid gemaakt tussen verschillende soorten cognitieve beoordelingen, zijnde ‘schadelijk’, ‘bedreiging’ en ‘uitdaging’.

De cognitieve beoordeling ‘schadelijk’ heeft betrekking op de reeds aangerichte schade door de traumatische gebeurtenis. In politionele context kan dit zowel betrekking hebben op fysieke schade en emotionele schade. Stressoren die gelinkt zijn aan deze cognitieve beoordeling betreffen verwondt zijn, gevoelens van schaamte, woede, verlieservaring, twijfelen aan zichzelf enzoverder. De cognitieve beoordeling ‘bedreiging’ kan zowel betrekking hebben op de traumatische gebeurtenis zelf als op de toekomst. Hierbij wordt respectievelijk de bedreiging van het eigen leven tijdens de gebeurtenis beoordeeld en de te verwachten schade. Voorbeelden van het laatste geval zijn schrik om opnieuw aan het werk te gaan, schrik dat de job niet geschikt is voor de betrokkene enzoverder. Tot slot is er de cognitieve beoordeling ‘uitdaging’. Hierbij wordt de traumatische gebeurtenis beschouwd als een kans om te groeien als mens, als een obstakel om te overwinnen en als een leerrijke situatie waarbij waardevolle kennis wordt meegenomen naar de toekomst (Anshel, 2000; Colwell, 2005; Colwell, Lyons, Bruce, Garner, & Miller, 2011; Folkman, Lazarus, Dunkel-Schetter, DeLongis, & Gruen, 1986).

Betekenisverlening aan traumatische gebeurtenissen kan niet als zwart/wit worden beschouwd. Het is een dynamisch proces waarbij verschillende betekenissen samen kunnen voorkomen, elkaar afwisselen en beïnvloeden (Anshel, 2000; Folkman et al. , 1986).

Studies tonen aan dat de betekenisverlening bepalend is voor de gehanteerde copingstrategieën. Zo zijn de cognitieve beoordelingen ‘schade’ en ‘bedreiging’ gelinkt aan het meer aannemen van vermijdende copingstrategieën en vormen zij een hinderpaal voor het aannemen van copingstrategieën die bijdragen tot posttraumatische groei (Yeung, Lu, wong, & huynh, 2016). Anderzijds werd bewijs geleverd dat de beoordeling ‘bedreiging’ tevens aanleiding kan geven tot confronterende copingstrategieën. Het individu beschouwt de gebeurtenis immers als een bedreiging voor de verdere (mentale) gezondheid en wordt zo aangezet tot het nemen van concrete acties om verdere schade te voorkomen (Park & Fenster, 2004; Tedeschi & Calhoun, 1996). De beoordeling ‘uitdaging’ op zijn beurt is dan weer gelinkt aan het hanteren van meer confronterende en effectieve copingstrategieën (Anderson, Litzemberger, & Plecas, 2002; Anshel, 2000; Paton, 2005).

De relatie tussen cognitieve beoordelingen en posttraumatische uitkomsten werd meermaals aangetoond. Een studie uitgevoerd door Carlier et al. (2000) toonde aan dat politieambtenaren die een traumatisch incident negatief beoordeelden (schade en bedreiging) meer posttraumatische stresssymptomen vertoonden dan politieambtenaren die dit niet deden. Dergelijke bevindingen werden eerder ook aangetoond door Larsson et al. (1988). De in de studie van Larsson et al. betrokken politieambtenaren die een traumatische werkervaring als een kans om te groeien interpreteerden, vertoonden minder posttraumatische stresssymptomen dan diegenen die de gebeurtenis als schadelijk of een bedreiging beschouwden. Bovenstaande bevindingen worden tevens ondersteund in Colwell's doctoraatsproefschrift omtrent de cognitieve beoordelingen van Amerikaanse politieambtenaren na een traumatische werkervaring (Colwell, 2005). Tegenstrijdige resultaten werden niet gevonden. Bovendien is aangetoond dat het beoordelen van een traumatische gebeurtenis als een uitdaging bijdraagt tot de ontwikkeling van posttraumatische groei (Armeli, Gunthert, & Cohen, 2001; Paton, 2005; Yeung et al., 2016). Enerzijds lijkt het dat mensen die een traumatische gebeurtenis als een

uitdaging beschouwen om te leren en te groeien meer openstaan voor verandering en meer vertrouwen hebben in het omgaan met de gebeurtenis. Op deze manier kan meer posttraumatische groei ervaren worden. Anderzijds draagt het evalueren van een traumatische gebeurtenis als een uitdaging bij tot processen die posttraumatische bevorderen, zijnde het uiten van emoties, acceptatie en het positief herevalueren van de gebeurtenis. Met andere woorden, het draagt bij tot het aannemen van confronterende copingstrategieën (Bardi, Guerra, & Ramdeny, 2009; Folkman, 2008; Tedeschi et al., 2018; Yeung, Lu, Wong, & Huynh, 2016).

4.2.1.2. Coping

Een volgende belangrijke factor die bepalend is voor de uitkomsten van een traumatische ervaring is de manier waarop de betrokkene omgaat met de gebeurtenis, ook wel coping genoemd. In de literatuur wordt coping op veel verschillende manieren omschreven. Er wordt gekozen om de definitie te hanteren zoals deze werd geformuleerd door twee autoriteiten op het gebied van psychologische stress en coping, namelijk Lazarus en Folkman. De definitie luidt als volgt: “Coping zijn de constant veranderende cognitieve en gedragsmatige inspanningen die een persoon hanteert om de interne en externe spanningen die ontstaan na een stressvolle situatie te beheersen, te verminderen of te tolereren” (Folkman, 1984; Lazarus & Folkman, 1984, p. 141).

Volgens Lazarus en Folkman (1984) is coping een dynamisch proces. Afhankelijk van de betekenis die wordt verleend aan de traumatische gebeurtenis, worden andere copingstrategieën gehanteerd tijdens het verwerkingsproces. Naast Lazarus en Folkman zijn ook andere auteurs overtuigd van het feit dat coping geen statisch gegeven is. De gehanteerde copingstrategieën worden mede beïnvloed door de situatie, de beschikbare bronnen en sociale steun (Aldwin, 1994; Pearlin & Schoolin, 1978). Andere auteurs nemen eerder een andere houding aan en stellen dat individuen reeds over bepaalde copingstijlen beschikken die bijgevolg de reacties

bij stressvolle gebeurtenissen voorspellen, onafhankelijk van de situatie, beschikbare bronnen en sociale steun (Carver & Scheier, 1994; Endler & Parker, 1990).

In de literatuur worden veel verschillende copingstrategieën omschreven. Traditioneel wordt een onderscheid gemaakt tussen probleemgerichte en emotiegerichte coping (Lazarus & Folkman, 1984). Probleemgerichte coping omvat directe inspanningen om stressoren te wijzigen of te elimineren en is dus gericht op de bron van de stresssituatie. Emotiegerichte coping daarentegen is gericht op de emotionele reacties waarbij inspanningen worden geleverd om deze reacties te verlichten. Emotieregulatie staat centraal waarbij gestreefd wordt naar evenwicht en verminderen van stressreacties (Balmer, Pooley, & Cohen, 2014, Violanti, 1992).

Naast het onderscheid tussen probleem- en emotiegerichte coping, wordt het onderscheid tussen confronterende en vermijdende copingstrategieën veelvuldig gebruikt. Het wordt beschouwd als een algemeen aanvaarde alternatieve onderverdeling voor probleem- en emotiegerichte coping (Ben-Zur, 2009; Balmer, Pooley, & Cohen, 2014). Confronterende strategieën hebben tot doel controle te krijgen over de stressoren door onder meer de confrontatie aan te gaan met emoties, het identificeren van alternatieve strategieën en onaangepaste denkpatronen en gedrag in vraag te stellen (Arble & Arnetz, 2017). Vermijdende strategieën daarentegen zijn gericht op het actief vermijden van het probleem, alsook stimuli die stress en spanning veroorzaken (Ben-Zur, 2009).

Een studie uitgevoerd door Pryzgodá (2005) toont aan dat confronterende copingstrategieën gelinkt zijn met posttraumatische groei in de meeste domeinen. Ook het positief herevalueren van de gebeurtenis draagt bij tot posttraumatische groei. Dergelijke resultaten werden tevens bekomen in een studie uitgevoerd door Prati en Pietrantoní (2009). In deze studie werd tevens een andere vorm van coping geëvalueerd, zijnde accepterende coping. Deze draagt tevens bij tot posttraumatische groei. Dit wordt bevestigd door Zoellner en Maercker (2006) die stellen

dat acceptatie van oncontroleerbare en onveranderbare gebeurtenissen cruciaal is voor de ontwikkeling van posttraumatische groei.

Vermijdende copingstrategieën daarentegen leiden tot een grotere mate van stress en zijn niet gerelateerd aan posttraumatische groei (Anshel, 2000; Ben-Zur, 2009; Kirschman, Kamena, & Fay, 2015; Pryzgoda, 2005). Niettegenstaande vermijdende copingstrategieën op lange termijn leiden tot meer stress dient hier een nuancering te worden gemaakt. Gedurende het verwerkingsproces kunnen copingstrategieën wijzigen en sommige auteurs achten dit noodzakelijk om de traumatische gebeurtenis te kunnen verwerken. In de beginfase van het verwerkingsproces worden vaak vermijdende copingstrategieën aangewend. Zolang deze strategieën niet lang blijven aanslepen, kunnen ze op termijn een adaptieve meerwaarde betekenen (Anshel, 2000; Arble, Daugherty, & Arnetz, 2018; Lazarus & Folkman, 1984; Park, Chang, & You, 2015; Pryzgoda, 2005; Tedeshi & Calhoun, 1998). Suls en Fletcher (1985, p. 270) zeggen hierover het volgende:

It appears that attentional (approach) strategies are generally associated with better adaptation than avoidance, but it takes time for these effects to manifest themselves. As a result, avoidance is a useful strategy soon after the stressor begins (3-7 days), but with time, attentional tactics become more efficacious.

Niettegenstaande confronterende copingstrategieën op termijn leiden tot posttraumatische groei en vermijdende copingstrategieën tot meer stress en onwelzijn, lijkt het aanwenden van confronterende copingstrategieën een moeilijk gegeven voor politieambtenaren (Anshel, 2000; Kirschman, Kamena, & Fay, 2015; Pryzgoda, 2005). Dit leidt uiteindelijk tot een overmatig gebruik van vermijdende copingstrategieën (Arble, Daugherty, & Arnetz, 2018). Voorbeelden hiervan betreffen het onderdrukken van gedachten en emoties, zich isoleren, ontkenning, overmatig alcoholgebruik, sporten enzoverder. Het dient opgemerkt te worden dat sporten

tevens als een confronterende copingstrategie kan gehanteerd worden, waarbij sporten dient om te bezinnen en doelbewust spanning te verlichten. Indien gesport wordt om te ontsnappen aan de negatieve gevoelens, wordt sporten als een vermijdende strategie beschouwd (Arble, Daugherty, & Arnetz, 2018). Andere voorbeelden van confronterende copingstrategieën die door politieagenten worden aangewend zijn het zoeken van sociale steun, *self-empowerment*, het positief herevalueren van de gebeurtenis enzoverder. Deze laatste vorm van coping kan op verschillende manieren tot stand worden gebracht, namelijk er zichzelf aan herinneren dat de uitkomst van de gebeurtenis erger kon geweest zijn, leren uit de gebeurtenis, de gebeurtenis rationaliseren uit de wil om verandering en groei tot stand te brengen enzoverder (Anshel, 2000).

4.2.2. Sociale steun

4.2.2.1. Algemeen

Tijdens het verwerkingsproces van een traumatische gebeurtenis kan sociale steun volgens auteurs op twee verschillende manieren een bijdrage leveren. Enerzijds kan het ontvangen van effectieve sociale steun leiden tot een positieve herevaluatie van de traumatische gebeurtenis, wat op zijn beurt leidt tot het aannemen van adequate copingstrategieën (Prati & Pietrantonio, 2009; Schaefer & Moos, 1998; Schwarzer & Knoll, 2008). Anderzijds kan het zoeken naar sociale steun als een copingstrategie op zichzelf worden beschouwd, waarbij zowel praktische steun (probleemgericht) als emotionele steun (emotiegericht) kan ontvangen worden waardoor gevoelens van isolatie en eenzaamheid verminderen (Folkman & Lazarus, 1984; Schaefer & Moos, 1998). Tedeschi en Calhoun (2004) stellen dat sociale steun beschouwd moet worden als een voorspeller van positieve uitkomsten na een traumatische ervaring. Het uiten, het delen van emoties en het ontvangen van praktische ondersteuning worden als essentiële onderdelen beschouwd van het verwerkingsproces na een traumatische gebeurtenis (Harvey, Barnett, & Overstreet, 2004; Tedeschi & Calhoun, 2004).

Het zoeken van sociale steun en het openlijk praten over emoties blijkt echter geen sinecure te zijn in politiemiddens door het bestaan van een zogenaamde ‘machocultuur’. Het praten over emoties in het kader van werkgerelateerde gebeurtenissen wordt vaak vermeden uit angst voor stigmatisering. politieambtenaren willen immers niet als zwak worden beschouwd (Bell & Eski, 2015; Evans, Pistrang, & Billings, 2013; Karlsson & Christianson, 2003). Een Belgische studie naar geweld tegen de politie wees uit dat politieagenten zichzelf niet snel willen beschouwen als slachtoffer, aangezien dit vaak wordt geassocieerd met lijden, kwetsbaarheid en machteloosheid. Het zijn gevoelens die op het eerst zicht niet passen binnen de job (Van Branteghem, Truyens, Van Altert, & Verwee, 2013). Traumatische werkervaringen worden vaak gezien als *part of the job* en men gaat ervan uit dat van hen verwacht wordt met dergelijke situaties te kunnen omgaan (De Soir, 2006). Deze politiecultuur zou ervoor zorgen dat er meer vermijdingsgerichte copingstrategieën worden gehanteerd (Karlsson & Christianson, 2003).

In het volgende onderdeel worden drie verschillende bronnen van sociale steun besproken, toegepast op de politiecontext. Deze betreffen steun van collega’s, steun van leidinggevend en steunbronnen buiten het werk.

4.2.2.2. Steun van collega’s

De beschermende rol van collegiale steun bij het verwerken van een traumatische werkervaring werd reeds in meerdere studies aangetoond. Algemeen kan gesteld worden dat effectieve steun van collega’s een positieve invloed heeft op de ervaren negatieve gevolgen in de nasleep van een traumatische werkervaring (Paton & Burke, 2007; Stephens & Long, 2000)

Collegiale steun zou tevens een belangrijke invloed hebben op posttraumatische groei. Een studie uitgevoerd door Ogińska-Bulik (2015) toonde een positieve relatie aan tussen collegiale steun en posttraumatische groei, voornamelijk met betrekking tot de domeinen ‘relaties met anderen’, ‘persoonlijke kracht’ en ‘mogelijkheden in het leven’. Ook Paton (2014) kwam tot

dergelijke vaststellingen. Goede relaties binnen teams en tussen collega's bevorderen het verwerkingsproces op een manier die posttraumatische groei promoot. Lyons en collega's (1998) duiden dit aan met de term '*communal coping*'. Vereist is dat collega's de traumatische situatie erkennen, ondersteuning bieden en openstaan om samen naar oplossingen te zoeken. Indien iemand een traumatisch incident ervaart, dan heeft deze persoon bepaalde verwachtingen ten aanzien van hechte collega's en teamleden. Wanneer deze verwachtingen echter niet worden ingelost, kan cohesie een omgekeerd effect bewerkstelligen, zijnde een toename van negatieve uitkomsten (Paton, 2014). Dit verschijnsel werd door Kaufmann en Beehr (1989) aangeduid met de term '*reverse buffering*'.

De bevinding dat collegiale steun een positieve invloed heeft op posttraumatische groei is van groot belang aangezien collega's een van de belangrijkste steunbronnen blijken te zijn voor politieambtenaren die een traumatische werkervaring hebben meegemaakt (Evans, Pistrang, & Billings, 2013; Graf, 1986; Paton et al., 2008). Het praten met collega's en in het bijzonder collega's die tevens een traumatische werkervaring hebben meegemaakt, de zogenaamde *peer support*, draagt bij tot het gevoel van niet alleen te zijn en de reductie van schaamtegevoelens (Evans, Pistrang, & Billings, 2013; Stephens & Long, 2000).

4.2.2.3. Steun van leidinggevenden

Naast collega's worden leidinggevenden tevens als een belangrijke steunbron beschouwd in de literatuur. De relatie tussen leidinggevenden en ondergeschikten beïnvloedt de uitkomsten na een traumatische werkervaring. Leidinggevenden kunnen dus een belangrijke bijdrage leveren in het ontwikkelingsproces van posttraumatische groei. Kwaliteitsvolle relaties tussen beiden vergroten het gevoel van competentie. Het ervaren van dit gevoel binnen de werkcontext en het zich gewaardeerd voelen door leidinggevenden wordt beschouwd als een voorwaarde voor persoonlijke groei (Cogliser & Schriesheim, 2000; Paton, 2008; Regehr et al., 2003). Eerder dan een rechtstreekse invloed op posttraumatische groei, zou de steun van leidinggevenden een

onrechtstreeks effect hebben door diens bufferende werking op posttraumatische stresssymptomen (Ogińska-Bulik, 2015).

Opdat leidinggevenden werkelijk een invloed zouden kunnen uitoefenen, is de aanwezigheid van een zorgdragend klimaat binnen de werkomgeving een essentieel gegeven. Deze wordt mede beïnvloed door leidinggevenden (Best et al., 2000; Dunning, 2003; Paton & Burke, 2007). Binnen dit zorgdragend klimaat dienen leidinggevenden voornamelijk een accepterende en motiverende houding aan te nemen ten opzichte van politieambtenaren die een traumatisch incident hebben ervaren. Voorbeelden hiervan betreffen positieve feedback over hoe de betrokken politieambtenaar heeft gehandeld tijdens het incident, de betrokken politieambtenaren doen inzien dat oncontroleerbare situaties de prestaties kunnen beïnvloeden, betrokkenen aanmoedigen om hun emoties te uiten enzoverder (Paton & Burke, 2007).

Daarnaast is het van belang dat leidinggevenden een realistisch beeld blijven hebben over het werkveld en zij de contacten met operationelen blijven onderhouden. Dit vergroot hun empathisch vermogen (Dunning, 2003). Dit alles bevordert een organisatiecultuur waarin sociale steun en cohesie onder collega's wordt gepromoot en waarin *challenge appraisal*, zoals hierboven beschreven, wordt bevorderd (Paton & Burke, 2007; Paton et al., 2008).

Het belang van leidinggevenden als een steunbron werd aangetoond in een kwalitatieve studie, uitgevoerd door Evans, Pistrang en Billings (2013). Deze studie handelde over ondersteunende en niet-ondersteunende steunbronnen na een traumatisch incident op het werk. In deze studie werden negentien Britse politieambtenaren geïnterviewd. Een toename van ondersteunende interacties met leidinggevenden werd door de respondenten beschouwd als een essentiële voorwaarde om het welzijn na dergelijke gebeurtenissen te bevorderen. Ondersteunende leidinggevenden werden door de respondenten omschreven als *down to earth*, benaderbaar en mensen waarbij de deur altijd open staat. In deze studie gaven ongeveer de helft van de

respondenten aan geen steun te hebben gevonden bij leidinggevendenden. Deze bevindingen werden eerder ook door Regerh et al. (2003) aangetoond in hun studie waarbij voornamelijk de steun van *senior managers*, zijnde leidinggevendenden die zelf ooit ‘op de baan’ hebben gestaan, als zeer waardevol werd beschouwd door de respondenten.

4.2.2.4. Steun buiten het werk

Naast steun van collega’s en leidinggevendenden wordt steun vanuit het gezin en familie tevens als een belangrijk element beschouwd tijdens het verwerkingsproces. Het zoeken van steun bij het gezin en dichte familie vloeit voort uit de nood aan mensen die geen vooroordelen hebben en begrip tonen voor de reacties (Barker, Pistrang, Shapiro, & Shaw, 1990; De Soir et al., 2009).

Toch wordt het praten met de partner en dichte familieleden vaak vermeden. Onderzoek toont aan dat politieagenten zich verantwoordelijk voelen voor het welzijn van anderen en anderen niet willen belasten met wat hen is overkomen. Dit wordt voornamelijk binnen de familiecontext waargenomen (Kirschman, Kamena, & Fay, 2015). Men heeft schrik dat de partner of dichte familieleden niet in staat zouden zijn om de details te verwerken en ze zelf te traumatiseren. Bovendien kan het aanschouwen van emoties en last bij familieleden leiden tot meer stress. Ook de perceptie dat leken dergelijke gebeurtenissen niet kunnen begrijpen, weerhoudt politieagenten soms om te praten met de partner of familieleden (Davidson & Moss, 2008; Evans, Pistrang, & Billings, 2013; Manolias & Hyatt-Williams, 1993).

4.4.3. Organisationeel klimaat

Een laatste belangrijke factor betreft het organisationeel klimaat binnen de politieorganisatie. Hart, Wearing en Heading (1995) beschrijven dit klimaat als de perceptie van politieambtenaren over het functioneren van de organisatie. Deze perceptie heeft een invloed op het welzijn van het individu. De politieorganisatie heeft een belangrijke invloed op het verwerkingsproces van traumatische werkervaringen door politieambtenaren (Paton & Burke, 2007). De organisatie

vormt met name de context waarbinnen de traumatische incidenten plaatsvinden en heeft een niet te onderschatten invloed op posttraumatische uitkomsten en bijgevolg ook posttraumatische groei (Armstrong, Shakespeare-Finch & Shochet, 2014; Paton & Burke, 2007).

Wanneer gesproken wordt over het organisationeel klimaat, wordt traditioneel een onderscheid gemaakt tussen organisationele stressoren en organisationele *uplifts* (Hart, Wearing, & Headey, 1994; Paton et al., 2008). Voorbeelden van organisationele stressoren betreffen de hiërarchische structuur binnen de organisatie, het gebrek aan het hebben van een stem in beslissingsprocessen, beperkte erkenning, zowel door de burger als de organisatie zelf, de dagelijkse werking, onvoldoende aandacht vanuit de organisatie enzoverder (Papazoglou & Andersen, 2014; Shane, 2010; van der Velden, Bosmans, & Brekveld, 2012; Violanti *et al.*, 2017). Organisationele *uplifts* worden door Hart et al. (1994) gedefinieerd als positieve werkervaringen- of situaties die door politieagenten van dag tot dag worden ondervonden. Voorbeelden zijn het hebben van verantwoordelijkheid, betrokkenheid en verkrijgen van informatie, erkenning van goed geleverd werk, zich ondersteund voelen door leidinggevendenden, hechte teams enzoverder (Huddleston, 2002; Paton & Burke, 2007).

Een studie uitgevoerd door Paton, Huddleston en Stephens (2003) toont het belang aan van het organisationeel klimaat. In deze studie werd de interactie van traumatische gebeurtenissen en organisationele factoren aangetoond en de uitgeoefende invloed op posttraumatische groei bij 314 politieambtenaren. Posttraumatische stresssymptomen en posttraumatische groei werden beiden door verschillende factoren beïnvloed. Organisationele stressoren, zoals het gebrek aan betrokkenheid en slechte communicatie, hadden een rechtstreekse invloed op posttraumatische stress. Daarenboven is aangetoond dat deze stressoren door politieagenten vaak als erger worden beschouwd dan de traumatische gebeurtenis op zich (Violanti, 2006; Trent Codd, 2015). Organisationele *uplifts* daarentegen, zoals verantwoordelijkheid en erkenning van goed

geleverd werk, hadden een modererend effect op de traumatische gebeurtenis, wat bijdroeg aan posttraumatische groei. Gelijkaardige bevindingen werden tevens vastgesteld in een latere studie, uitgevoerd door Burke en Paton (2006). Hierbij werd tevens de jobtevredenheid in rekening gebracht. Het organisationeel klimaat had een direct effect op de jobtevredenheid en dus op de betekenis en voordelen die agenten ontlenen en toeschrijven aan het werk en bijgevolg ook posttraumatische groei. Hierbij droegen organisationele *uplifts* in belangrijke mate bij aan de jobtevredenheid en hadden organisationele stressoren een negatieve invloed hierop.

De bevinding dat traumatische werkervaringen geen rechtstreekse invloed uitoefenen op de jobtevredenheid, zet bovenstaande bevindingen kracht bij. Het organisationeel klimaat oefent dus een belangrijke invloed uit en heeft een modererende invloed op de relatie tussen traumatische werkervaringen en posttraumatische uitkomsten (Burke & Paton, 2006).

5. Besluit

Bij de start van de literatuurstudie werd nagegaan wat begrepen wordt onder de term ‘traumatische gebeurtenis’. Wanneer gedacht wordt aan een traumatische gebeurtenis wordt meteen de link gelegd met levensbedreigende situaties. Er werd echter aangetoond dat ook niet-levensbedreigende situaties aanleiding kunnen geven tot een traumatische ervaring. Het betreffen incidenten die stressreacties veroorzaken en die het normale copingmechanisme van de mens ernstig kunnen verstoren. Er wordt daarnaast een onderscheid gemaakt tussen een directe en een indirecte blootstelling aan een traumatische gebeurtenis. Posttraumatische stresssymptomen kunnen zich veruiterlijken op lichamelijk, emotioneel, gedragsmatig en mentaal vlak, zowel op korte als op lange termijn.

Naast de negatieve gevolgen kunnen tevens positieve gevolgen ervaren worden in de nasleep van een traumatische gebeurtenis. Een algemeen aanvaarde term betreft ‘posttraumatische groei’, een term die werd geïntroduceerd door Tedeschi en Calhoun. Het betreffen

langetermijngevolgen die door bovenstaande auteurs ondergebracht worden in vijf domeinen, zijnde relaties met anderen, mogelijkheden in het leven, appreciatie van en prioriteiten in het leven, persoonlijke kracht en spiritualiteit. Naast Tedeschi en Calhoun hebben ook andere auteurs hun visie op posttraumatische groei verduidelijkt.

Er werd tevens ingegaan op de factoren die bijdragen tot de ontwikkeling van posttraumatische groei. Hierbij werd specifiek gefocust op de politionele context. De voornaamste factoren worden onderverdeeld in de volgende drie categorieën: persoonsgebonden factoren (betekenisverlening en coping), sociale steun (steun van collega's, steun van leidinggevenden, steun buiten het werk) en het organisationeel klimaat (organisationele stressoren en *uplifts*).

Deel II: Empirisch luik

Luik twee van dit onderzoek bestaat uit een kwalitatief empirisch onderzoek. In dit deel wordt eerst en vooral de methodologie belicht. Hierin wordt de keuze voor kwalitatief onderzoek toegelicht, op welke manier de gegevens en de respondenten werden verzameld en hoe de data werden geanalyseerd. Tevens komen enkele ethische aspecten aan bod en wordt de kwaliteit van het onderzoek besproken. Na het methodologisch deel worden de gegevens die werden bekomen door het empirisch onderzoek gepresenteerd.

1. Methodologie

1.1. De keuze voor kwalitatief onderzoek

Een eerste belangrijke keuze die gemaakt moest worden, was het uitvoeren van een kwalitatief of een kwantitatief onderzoek. Er werd geopteerd om een kwalitatief onderzoeksdesign op te zetten. De student streeft naar het *verstehen*, het begrijpen van de werkelijkheid. De ervaring van en betekenisverlening aan een bepaalde situatie, in casu traumatische werkervaringen, van bepaalde individuen, in casu politieagenten, staat centraal (De Lange, Schuman, & Montessori, 2016). Dit vereist dat in de diepte kan worden onderzocht. Kwalitatief onderzoek verleent zich dan ook het beste voor dergelijk onderzoek (Plochg & Van Zwieten, 2007; Taylor, Bogdan, & DeVault, 2015).

1.2. Gegevensverzameling

1.2.1. De kwalitatieve survey als onderzoeksstrategie

De kwalitatieve survey is een onderzoeksstrategie die uitermate bruikbaar is voor het beschrijven van ervaringen van mensen en de betekenisverlening hieraan (Braun & Clarke, 2013). De term 'survey' doet de lezer in eerste instantie denken aan kwantitatief onderzoek. Desalniettemin bestaat er tevens een kwalitatieve variant. Beiden onderscheiden zich door het type kennis dat wordt gegenereerd (Jansen, 2005). Bij de kwantitatieve survey wordt gestreefd

naar een schatting van de frequenties van ervaringen, kenmerken, gedragingen en cognities. De kwalitatieve survey daarentegen doelt op een beschrijving van de verscheidenheid van ervaringen, kenmerken, gedragingen en cognities (Jansen, 2005; Lucassen & Olde Hartman, 2007). Toegepast op dit onderzoek betekent dit dat wordt onderzocht hoe individuele politieambtenaren die een traumatische werkervaring hebben meegemaakt de gebeurtenis beleven, welke betekenis zij daaraan verlenen, hoe zij ermee omgaan en welke factoren voor hen belangrijk waren in het licht van de positieve gevolgen. Er wordt gezocht naar verscheidenheid, aangezien elk individu een traumatische gebeurtenis anders ervaart.

1.2.2. Onderzoekstechnieken

1.2.2.1. Semi-gestructureerde interviews

Binnen de kwalitatieve survey wordt een onderscheid gemaakt tussen kwalitatieve surveys die steunen op enerzijds diepte-interviews en anderzijds groepsgesprekken of focusgroepen (Mortelmans, 2016). In het kader van dit onderzoek werd gekozen om semi-gestructureerde interviews te hanteren als onderzoekstechniek. Aangezien het de bedoeling was om te peilen naar de persoonlijke beleving van traumatische werkervaringen en posttraumatische groei, werd het interview als de meest ideale onderzoekstechniek bevonden. Het levert immers persoonlijke informatie op en een diepgaand inzicht in het bestudeerde onderwerp (Mason, 2018).

Er werd geopteerd voor face-to-face diepte-interviews en niet voor een focusgroep. Niettemin staande focusgroepen heel wat voordelen te bieden hebben, zoals het ontstaan van een groepsdynamiek en nieuwe inzichten die misschien niet aan bod komen in een individueel interview, werden toch de individuele interviews geprefereerd (Hancock & Algozzine, 2006). Bij focusgroepen bestaat echter het risico dat bepaalde individuen in mindere mate aan bod komen, terwijl de onderzoeker een diepgaand inzicht wou bekomen in de beleving van elke individuele politieambtenaar (Hancock & Algozzine, 2006; Taylor, Bogdan, & DeVault, 2015).

Bovendien kan de anonimiteit van de participanten moeilijker worden gegarandeerd dan bij een individueel gesprek (Alsaawi, 2014).

Naast de keuze voor individuele interviews of focusgroepen moest tevens een keuze worden gemaakt met betrekking tot de structuur van de interviews. Zo kan een onderscheid worden gemaakt tussen gestructureerde, semi-gestructureerde en ongestructureerde interviews. In dit onderzoek werd geopteerd voor semi-gestructureerde interviews waarbij een *guide* of een uitgewerkt vragenprotocol werd gehanteerd (Beyens, Kennes, & Tournel, 2016). De vragen werden op voorhand vastgelegd en werden gesteld aan de hand van een gids. Het vragenprotocol kan teruggevonden worden in bijlage 2.

De keuze voor semi-gestructureerde interviews is berust op een aantal argumenten. Niettegenstaande een bepaalde volgorde vastligt van vragen, staat het de interviewer toch vrij om van deze volgorde af te wijken indien de omstandigheden van het interview dit vereisen. De interviewer dient als het ware als een gids in het verhaal van de respondenten, zonder dit verhaal te beïnvloeden. Daarbij is er door de aanwezigheid van een *guide* een grote zekerheid dat alle noodzakelijke elementen aan bod komen (Hancock & Algozzine, 2006; Van Teijlingen, 2014). Deze methode biedt tevens een voordeel bij de analyse van de interviews. Het versterkt de mogelijkheid tot vergelijking van de antwoorden van de respondenten, aangezien de respondenten dezelfde vragen krijgen gesteld. De analyse kan op een eenvoudigere manier worden uitgevoerd dan bij een open interview (Hancock & Algozzine, 2006).

1.2.2.2. Posttraumatic growth inventory

Naast de kwalitatieve interviews werd tevens een vragenlijst, namelijk de *Posttraumatic growth Inventory*, gehanteerd als tweede onderzoekstechniek. Deze vragenlijst peilt naar het voorkomen van posttraumatische groei en in welke vorm dit zich veruiterlijkt. De vragenlijst werd opgesteld door de psychologen Tedeschi en Calhoun (1996) en bestaat uit 21 items,

opgedeeld in vijf categorieën, de vijf domeinen van posttraumatische groei. De respondenten dienden per item aan te geven in welke mate zij een bepaald aspect van posttraumatische groei ervaren (van 0 = *'ik heb deze verandering niet ervaren als resultaat van de traumatische ervaring'* tot 5 = *'ik heb deze verandering in heel grote mate ervaren als resultaat van de traumatische gebeurtenis'*).

De keuze om binnen dit kwalitatief onderzoek toch een vragenlijst voor te leggen aan de respondenten is gesteund op pragmatische redenen. Posttraumatische groei kan zich op heel wat verschillende vlakken uiten. Niettegenstaande er in de interviews werd gepeild naar de positieve gevolgen wou de onderzoeker er zeker van zijn dat alle aspecten van posttraumatische groei aan bod zouden komen, aangezien er tijdens een gesprek soms zaken over het hoofd kunnen worden gezien. Het laat tevens een goede vergelijking toe tussen de respondenten. Bovendien biedt het een degelijke houvast bij de presentatie van de onderzoeksresultaten.

De originele vragenlijst is opgesteld in het Engels. Aangezien het Nederlandstalige respondenten betreffen werd geopteerd om de vragenlijst naar het Nederlands te vertalen. In 2006 werd door Jaarsma, Pool, Sanderman en Ranchor een onderzoek gevoerd naar posttraumatische groei bij kankerpatiënten. Hierbij werd een Nederlandstalige versie van de vragenlijst gehanteerd. In het kader van bovenstaand onderzoek werd de vragenlijst, met toestemming van de originele auteurs, vertaald naar het Nederlands door drie onafhankelijke vertalers en daarna nog eens vertaald naar het Engels door een vierde vertaler om de validiteit van de vragenlijst te controleren. De student heeft getracht deze Nederlandstalige versie van de vragenlijst te bekomen door contact op te nemen met de onderzoekers. Dit leverde echter geen resultaat op. Met toestemming van de promotor werd de vragenlijst zo goed mogelijk vertaald. Zowel de originele als de eigen vertaalde vragenlijst kunnen teruggevonden worden in bijlage 3.

1.2.2.3. Beschrijving van de interviews

Op twee interviews na werden alle gesprekken gevoerd in het politiecommissariaat waar de respondent is tewerkgesteld. De twee andere interviews vonden respectievelijk plaats in een koffiebar en een rustig café. De student liet de respondenten zelf kiezen waar het interview mocht plaatsvinden. De interviews duurden gemiddeld één uur tot anderhalf uur.

Na de eerste kennismaking werd het opzet en het doel van het onderzoek nog eens herhaald en werd de respondenten het *informed consent* formulier overhandigd. Vooraleer het interview van start ging, werd aan de respondenten nog eens uitdrukkelijk gevraagd of er nog vragen of onduidelijkheden waren betreffende het onderzoek.

Het eigenlijke interview bestond uit vier grote delen. In eerste instantie kregen de respondenten de kans om de traumatische werkervaring te omschrijven. De student liet de respondenten hun verhaal doen zonder daarin tussen te komen. Nadien werd gepeild naar de negatieve gevolgen die de respondenten hebben ervaren in de nasleep van de gebeurtenis. Vervolgens werd overgegaan tot de positieve gevolgen. In het laatste onderdeel van het interview werd gepeild naar verschillende factoren die volgens wetenschappelijk onderzoek in verband staan met posttraumatische groei. Per onderdeel werd gestart met een open vraag. Dit gaf de respondenten de kans om vrijuit te spreken. Indien de student het gevoel had dat nog niet voldoende informatie werd bekomen, werd bijkomende informatie gevraagd onder de vorm van *theory-driven* vragen. Deze vragen hebben specifiek betrekking op wetenschappelijke literatuur omtrent het onderwerp (Flick, 2009). Hierbij werd steeds rekening gehouden met het feit dat suggestieve vragen te allen tijde dienen vermeden te worden (Beyens, Kennes, & Tournel,

2016). Niettegenstaande er met een topic lijst werd gewerkt, werd vaak afgeweken van de vooropgestelde volgorde. Dit kwam het natuurlijke verloop van het interview ten goede.

Na het eigenlijke interview kregen de respondenten nog de kans om de vragenlijst omtrent posttraumatische groei in te vullen. Er werd gekozen om de vragenlijst na het interview voor te leggen aan de respondenten. Dit om te voorkomen dat de respondenten teveel gestuurd zouden worden in hun antwoorden wanneer gepeild werd naar positieve veranderingen. Naast de elementen die worden aangegeven in de vragenlijst kunnen immers nog andere positieve veranderingen ervaren worden.

Er werd steeds afgesloten met de vraag of de respondent een bepaald onderwerp nog meer wou uitdiepen of bedenkingen had over het interview.

1.3. Respondentenverzameling

1.3.1. Onderzoekspopulatie

Bij het bepalen van de onderzoekspopulatie werd gekozen om geen onderscheid te maken tussen de federale en de lokale politie. Daarnaast werden tevens geen beperkingen opgelegd met betrekking tot de diensten waarbinnen de politieambtenaren tewerkgesteld zijn. Niettegenstaande bepaalde diensten een groter risico lopen om geconfronteerd te worden met potentieel traumatische gebeurtenissen, kwam elke operationele dienst in aanmerking. Cijfers uit de stressenquête van de federale politie van 2008 tonen aan dat elke dienst, ook niet-operationele diensten, in aanraking kunnen komen met traumatische incidenten (Van Ryckeghem, Debrabandere, De Witte & Handaja, 2008).

Aangezien de student de Franse taal niet voldoende beheerst om op een degelijke manier interviews af te nemen en nadien de resultaten te analyseren en te interpreteren, heeft de masterscriptie enkel betrekking op Vlaamse politieambtenaren.

Samengevat bestaat de onderzoekspopulatie uit Vlaamse (Nederlandstalige) politieambtenaren, van de lokale en federale politie, die tijdens hun carrière een traumatische gebeurtenis hebben meegemaakt.

1.3.2. Steekproef

In kwalitatief onderzoek is het de bedoeling dat onderzoekseenheden worden geselecteerd die werkelijk een bijdrage kunnen leveren aan het onderzoek en dus beschikken over de noodzakelijke informatie met betrekking tot het onderwerp (Yin, 2016). Er werd dan ook gewerkt aan de hand van een doelgerichte steekproef waarbij potentiële respondenten op een beredeneerde wijze werden gekozen in functie van een aantal kenmerken waarover de onderzoekseenheden beschikken (Etikan, 2016). Bij een doelgerichte steekproef worden op voorhand enkele criteria bepaald en indien mogelijk wordt de gewenste diversiteit vermeld (Ritchie, Lewis, Elam, Tennant, & Rahim, 2014). Meer specifiek gaat het over Vlaamse politieambtenaren die een traumatische werkervaring hebben meegemaakt en die voldoen aan de onderstaande criteria.

Een eerste criterium betreft logischerwijs de aanwezigheid van posttraumatische groei. In de informatiebrief die de respondenten werd bezorgd, werden enkele voorbeelden van posttraumatische groei opgenomen. Deze voorbeelden waren gebaseerd op de *posttraumatic Growth Inventory*. Zowel personen die in meer of mindere mate soortgelijke voorbeelden ervaren, kwamen in aanmerking voor het onderzoek.

Een tweede criterium is de verstreken tijd sinds de traumatische werkervaring. Er werd een minimumtermijn van zes maanden opgelegd. Deze minimumtijd werd gekozen in functie van posttraumatische groei, aangezien posttraumatische groei langetermijngevolgen betreffen (Tedeschi, Shakespeare-Finch, Taku, & Calhoun, 2018). Verder werd geopteerd om een maximumtermijn op te leggen van tien jaar, dit om te vermijden dat eventuele grote

veranderingen in de hulpverlening vanuit de politieorganisatie aan politieambtenaren een ongelijke vergelijking zouden teweegbrengen.

Tot slot werd niet op voorhand vastgelegd welke traumatische werkervaringen in aanmerking kwamen voor dit onderzoek. Eenzelfde schokkende gebeurtenis kan voor de ene persoon traumatisch zijn, terwijl dit door een ander persoon als niet-traumatisch zal worden ervaren (De Soir, Van den Steene, & Daubechies, 2007). De focus ligt echter op de beleving van de gebeurtenis in de nasleep hiervan en niet op de inhoud van de traumatische werkervaring.

1.3.3. Selectie van de respondenten

Bij de selectie van de respondenten werd in eerste instantie een beroep gedaan op het Stressteam van de Federale Politie. Het team werd gecontacteerd via een e-mail waarin het opzet en het doel van het onderzoek werden uitgelegd en waarin de vraag werd gesteld of het team bereid was om de student te helpen met het rekruteren van respondenten. Hierbij werd meteen verduidelijkt dat het niet de bedoeling was dat het team de contactgegevens van potentiële respondenten rechtstreeks bezorgde aan de student, dit om de anonimiteit te bewaren. Het Stressteam ging akkoord met de medewerking. Psychologen van het team hebben persoonlijk contact opgenomen met een aantal politieambtenaren die in aanmerking kwamen voor het onderzoek. Wanneer de betrokken persoon instemde tot deelname werden de contactgegevens van de student door de psychologen bezorgd aan de respondent. Vervolgens kon een afspraak gemaakt worden voor het afnemen van het interview. De contacten met het Stressteam leverden twee respondenten op.

Naast het Stressteam werd tevens een beroep gedaan op lokale politiezones verspreid over West- en Oost-Vlaanderen. In totaal werden 20 politiezones via e-mail gecontacteerd. Uiteindelijk waren 14 politiezones bereid om deel te nemen aan het onderzoek. De selectie van potentiële respondenten binnen de politiekorpsen verliep op twee verschillende manieren.

Ofwel werd een informatiebrief omtrent het onderzoek verspreid via het intranet van de politiezone, ofwel werden potentiële respondenten persoonlijk benaderd door een lid van de sociale dienst. Bij interesse konden de betrokkenen vrijblijvend contact opnemen met de student. Tevens werd medewerking bekomen van één politiezone uit de provincie Vlaams-Brabant. De betrokken politiezone werd door een kennis, die er stage liep, op de hoogte gebracht van het onderzoek. Dit leverde tevens één respondent op.

Uiteindelijk werden dertien mensen geïnterviewd. Niettegenstaande elk interview een interessant gesprek opleverde, was de student helaas genoodzaakt om vier interviews te weerhouden. De betrokken respondenten gaven aan niet getraumatiseerd te zijn geweest. Om de validiteit niet in het gedrang te brengen werden deze gegevens dan ook niet verwerkt in het onderzoek.

1.4. Data-analyse

De analyse van de gegevens begon in principe reeds in de fase waarin de interviews werden afgenomen. Telkens een interview had plaatsgevonden, werd de geluidsopname zo snel mogelijk letterlijk uitgetypt. Dit had als voordeel dat er reeds een eerste analyse van de gegevens werd uitgevoerd en deze informatie steeds kon worden meegenomen naar een volgend interview. Daarnaast stelde het de student in staat om verbeteringen aan te brengen aan de interviewvragen.

Nadat alle interviews hadden plaatsgevonden en de geluidsopnames waren getranscribeerd, kon het coderen van start gaan. Niettegenstaande er computer software beschikbaar is om onderzoekers te ondersteunen in dit proces, werd toch geopteerd om de gegevens handmatig te coderen. Er werd een initiële codeboom opgesteld met thema's, categorieën en subcategorieën. Met deze initiële codeboom in het achterhoofd werden vervolgens alle transcripten gelezen en werden in de marge woorden en zinnen opgeschreven die aangaven over wat de respondent

vertelde. Op basis van deze bijschriften werd de initiële codeboom verfijnd. Dit is eigen aan het proces van data-analyse. Thema's en categorieën vloeien als het ware voort uit de gegevens (Burnard, Gill, Stewart, Treasure, & Chadwick, 2008). In deze fase werd tevens overbodige informatie uit de interviews aan de kant gezet. Vervolgens werden de transcripten voor een tweede maal gelezen en werden de gegevens in de juiste categorieën onderverdeeld. De codeboom kan door de lezer teruggevonden worden in bijlage 4.

De student wenst hierbij tevens vermelding te maken van het datamanagementplan dat kan teruggevonden worden in bijlage 5.

1.5. Ethische aspecten

1.5.1. Informed consent

In wetenschappelijk onderzoek is het *informed consent* een belangrijk principe (Vander Laenen & O'Gorman, 2016). Het principe van *informed consent* betekent dat participanten voldoende op de hoogte moeten worden gesteld over het opzet en het doel van het onderzoek en welke bijdrage zij leveren aan de doelstelling van het onderzoek. Verder is een deelname volledig vrijwillig en dienen participanten zich bewust te zijn van het feit dat zij op elk moment de deelname aan het onderzoek kunnen stopzetten. Respondenten dienen duidelijk geïnformeerd te worden over de manier waarop hun gegevens zullen worden gebruikt in het onderzoek en hoe hun anonimiteit zal worden verzekerd, zowel bij het verwerken als bij het rapporteren van de gegevens. Bovendien moet toestemming verleend worden om een interview te mogen opnemen. (Hesse-Biber & Leavy, 2011; Marshall & Rossman, 2016). Het *informed consent* werd door alle respondenten ondertekend en niemand had bezwaar tegen het opnemen van het interview. Het *informed consent* formulier kan teruggevonden worden in bijlage 1.

1.5.2. Anonimiteit

Anonimiteit en vertrouwelijkheid zijn twee uiterst belangrijke aspecten. Gegevens waardoor de identiteit van de respondenten zou kunnen worden achterhaald moeten worden vermeden (King, 2018). De respondenten worden dan ook nergens bij naam vernoemd, noch in de transcripten, noch in de masterproef zelf. Er wordt gebruik gemaakt van codes, namelijk R1, R2, ... De politiezones waarin de respondenten van de lokale politie zijn tewerkgesteld, worden tevens niet vermeld. Naast het anonimiseren van de identiteit van de respondenten dient tevens voorzichtig omgesprongen te worden met informatie, die werd verstrekt door de respondenten, die de identiteit van de betrokkenen zouden kunnen prijsgeven (Wiles, 2013). Bijgevolg werd geopteerd om heel summier de traumatische werkervaring van de respondenten weer te geven, zonder daarbij in detail te treden.

1.5.3. Voorkomen van schade

Als laatste wordt aandacht geschonken aan mogelijke gevolgen voor de respondenten. Deze dienen zoveel als mogelijk te worden vermeden (Flick, 2018). Gezien de gevoelige aard van het onderwerp kan het voorkomen dat respondenten geëmotioneerd geraken. Niettegenstaande de mogelijke gevolgen moeten worden gecommuniceerd in het *informed consent* en de respondenten hiervan op de hoogte zijn en hiermee hebben ingestemd, mogen dergelijke situaties niet worden genegeerd. Respondenten hebben het recht om bepaalde vragen niet te beantwoorden of het interview stop te zetten indien zij niet meer in staat zouden zijn om het interview te vervolledigen (King, 2018). Het recht om zich terug te trekken uit het onderzoek is tevens een principe van het *informed consent*. De interviewer mag zich op geen enkele manier opdringerig opstellen ten aanzien van de respondenten voor het bekomen van antwoorden (Flick, 2018). De respondenten waren voldoende op de hoogte van deze rechten en voor de aanvang van het interview werd nog eens vermeld dat ze zelf mochten kiezen hoeveel details zij wensten mee te delen. Een enkele keer werd een respondent emotioneel tijdens het verhaal

van de traumatische werkervaring. De student stelde voor om het interview te pauzeren en de opnameapparatuur stop te zetten. De respondent vond dit niet nodig. Er werd de respondent wat tijd gegund en het interview werd verdergezet.

Naast het voorkomen van schade aan respondenten dient ook even te worden stilgestaan bij de impact die de interviews kunnen hebben op de student. Onderzoek naar onderwerpen die emotioneel beladen zijn, kunnen bepaalde uitdagingen met zich meebrengen en een impact veroorzaken op de onderzoeker. De kans hiertoe is tevens groter bij kwalitatief onderzoek dan bij kwantitatief onderzoek aangezien de onderzoeker een nauwer contact heeft met de onderzoeksobjecten (Dickson-Swift, James, Kippen, & Liamputtong, 2007; Grietens, 2015). Voorbeelden van dergelijke uitdagingen betreffen het opbouwen van vertrouwen, zelfonthulling, interactie, emotionele impact, impact op het transcriberen en analyseren, zich kwetsbaar en/of kwetsbaar voelen enzoverder (Dickson-Swift, James, Kippen, & Liamputtong, 2009).

De student heeft eenmalig een emotionele impact ervaren na het afnemen van een interview. Een combinatie van de aard van de gebeurtenis, het verhaal van de respondent en de setting van het interview bezorgden de student naderhand een onrustig gevoel. Om te ventileren werd thuis met een vertrouwenspersoon discreet over het interview gepraat. Om de objectiviteit te bewaren werd besloten om enkele dagen in te lassen tussen het afnemen van het interview en het transcriberen ervan.

1.6. Kwaliteit van het onderzoek

Tot slot wordt in dit methodologisch deel stilgestaan bij de kwaliteit van het onderzoek. Hiermee wordt de betrouwbaarheid en de validiteit van het onderzoek bedoeld. Deze vallen telkens uiteen in een interne en een externe component.

Interne betrouwbaarheid verwijst naar de mate waarin dezelfde conclusies zouden worden getrokken door andere onderzoekers op basis van dezelfde gegevens. Externe betrouwbaarheid verwijst naar de mate waarin dezelfde onderzoeksbevindingen zouden worden verkregen wanneer de studie opnieuw zou worden uitgevoerd in dezelfde of een gelijkaardige setting (Maesschalck, 2012). Om de betrouwbaarheid van het onderzoek te doen toenemen worden alle methodologische keuzes goed weergegeven, ook wel het nalaten van een auditspoor of *audit trial* genoemd (Silverman, 2014; Van Zwieten & Willems, 2004). Daarnaast wordt duidelijk aangegeven vanuit welke standpunten de onderzoeksgegevens worden geïnterpreteerd.

Interne validiteit verwijst naar het waarheidsgehalte van de bevindingen op basis van de onderzoeksgegevens (Silverman, 2014). Interne validiteit verwijst met andere woorden naar de mate waarin de conclusies die zijn genomen op basis van de onderzoeksgegevens de werkelijkheid representeert (Yin, 2016). Belangrijk hierbij is de mogelijke invloed die de onderzoeker kan hebben in het onderzoek. Verschillende vormen van bias dienen vermeden te worden (Silverman, 2014). De onderzoeker dient te letten op diens houding tijdens het afnemen van de interviews en dient steeds met een open geest de interviews af te nemen. Dit heeft de student dan ook getracht te doen. Bovendien werden geen suggestieve vragen gesteld, zodat geen antwoorden zouden worden verkregen die vooropgezette ideeën met betrekking tot het onderzoek zouden hebben ondersteund. Daarnaast is het tevens van belang dat verkeerde interpretaties worden vermeden, zowel over hetgeen de respondenten vertellen als over de gestelde vragen (Alshenqeeti, 2014). De respondenten werden dan ook aangemoedigd om bij onduidelijkheden steeds om verduidelijking te vragen. Indien iets niet duidelijk was voor de student werd tevens om verduidelijking gevraagd.

Externe validiteit verwijst naar de mate van generaliseerbaarheid van de onderzoeksresultaten naar de onderzoekspopulatie en/of andere, gelijkaardige settings (Lewis, Ritchie, Ormston, & Morell, 2014). Aangezien er niet in de breedte wordt gewerkt en het gaat om persoonlijke

meningen en individuele ervaringen is generalisering naar de volledige populatie moeilijk en behoort dit niet tot het opzet van dit onderzoek. De beschrijving van de context van het onderzoek, de onderzoekspopulatie en de centrale begrippen dienen toch enige externe validiteit mogelijk te maken (Thomas & Magilvy, 2011; Yilmaz, 2013). Op basis van deze beschrijvingen kunnen anderen zelf beslissen of het onderzoek toegepast kan worden op de case van interesse.

2. Onderzoeksresultaten

In dit deel worden de gegevens die de interviews opleverden besproken. Er wordt gestart met een voorstelling van de respondenten, gevolgd door een gestructureerde weergave van de onderzoeksresultaten. Hierbij wordt gebruik gemaakt van citaten van de respondenten.

2.1. Voorstelling van de respondenten

Een korte voorstelling van de respondenten moet de lezer in staat stellen zich een beeld te vormen over de mensen die deelnamen aan dit onderzoek, hun verhaal en de traumatische gebeurtenissen waarmee politieambtenaren kunnen worden geconfronteerd tijdens het uitoefenen van hun job.

Om de anonimiteit te bewaren worden uiteraard geen namen weergegeven. De traumatische gebeurtenis wordt summier weergegeven met respect voor de identiteit van de betrokkenen.

Respondent 1

Respondent één is een man die zichzelf omschrijft als een rustig, perfectionistisch, extravert en sociaal persoon. Om in het in de woorden van de respondent zelf te zeggen: *‘er gaat geen feestje door zonder mij’*. De betrokken respondent is lid van de federale politie en was in het kader van zijn werk aanwezig in de vertrekhal van Brussels Airport toen de terroristische aanslag er plaatsvond op 22 maart 2016.

Respondent 2

Respondent twee is een man en omschrijft zichzelf als een redelijk gesloten, rustig en nuchter persoon. De man is lid van de lokale politie. Tijdens een controle van twee verdachte voertuigen kon de respondent niet vermijden dat één voertuig op hem inreed. De respondent opende het vuur waarbij hij het vuurwapen richtte op de banden van het vluchtende voertuig.

Respondent 3

Respondent drie is een vrouw en omschrijft zichzelf als een sportief en positief ingesteld persoon. Ze beschouwt zichzelf als een gesloten persoon, maar open bij mensen die ze volledig vertrouwt. De vrouw maakt deel uit van de lokale politie. In het kader van een achtervolging werd de vrouw intentioneel aangereden door een verdachte met zijn voertuig. De vrouw gaf aan dat het incident nog niet volledig verwerkt is, maar zij wel haar uiterste best doet om een betere versie van zichzelf neer te zetten.

Respondent 4

Respondent vier betreft wederom een vrouw. De vrouw omschrijft zichzelf als een goedlachs en extravert persoon. Ze geeft aan dat ze heel hard op haar hoede is en soms moeite heeft om mensen te vertrouwen. Deze laatste elementen hebben vooral betrekking op werkgerelateerd vlak. De respondent is lid van de lokale politie. De vrouw was betrokken in een situatie van fysieke agressie gericht op haar collega waarmee ze die dag op dienst was.

Respondent 5

Respondent vijf betreft een man en omschrijft zichzelf als een sociaal, doch introvert persoon. Hij houdt van plezier maken. Respect, beleefdheid en een goede communicatie worden door deze respondent hoog in het vaandel gedragen. De man maakt deel uit van de lokale politie. De respondent was betrokken bij een dodelijk schietincident. In het kader van agressie diende de respondent zijn vuurwapen te gebruiken ter verdediging van zichzelf en zijn collega waarbij de verdachte het leven liet.

Respondent 6

Respondent zes betreft een vrouw en omschrijft zichzelf als een introvert persoon. Ze heeft geen moeite om mensen aan te spreken maar geeft aan dat ze niet veel behoefte heeft aan sociale contacten. Verder is ze perfectionistisch en niet altijd even zelfzeker, ondanks het feit dat zij

vaak van anderen te horen krijgt zelfzeker over te komen. De vrouw werkt bij de lokale politie. De gebeurtenissen betreffen een reeks van dodelijke verkeersongevallen over een termijn van ongeveer twee jaar. Eén verkeersongeval betreft een suïcide waarbij de bestuurder voor de ogen van de betrokken respondent uit zijn rijdende wagen sprong. Bij een aantal andere verkeersongevallen waren kinderen betrokken.

Respondent 7

Respondent zeven betreft een man en omschrijft zichzelf als een extravert, sociaal, heel gedreven en perfectionistisch persoon. Soms heeft hij moeite met negatieve kritiek. De man maakte ten tijde van de traumatische werkervaring deel uit van de federale politie. De respondent kwam in confrontatie met vluchtende overvallers op de autosnelweg waarbij door zowel de overvallers als de betrokken respondent en zijn collega heel wat schoten werden gelost.

Respondent 8

Respondent acht is een man en omschrijft zichzelf als een introvert, behulpzaam en gevoelig persoon. Hij geeft aan gevoeliger te zijn geworden na de traumatische gebeurtenis. De respondent is lid van de lokale politie. De man werd tijdens een routinecontrole hardhandig aangepakt door twee andere mannen.

Respondent 9

Respondent negen betreft wederom een man en omschrijft zichzelf als een introvert, koppig en ambitieus persoon met een sterk karakter. De betrokken respondent is lid van de lokale politie en maakte deel uit van een onderzoeksteam betreffende een moordzaak. Hij gaf aan dat de misdaad op zich niet traumatiserend was, maar wel het onderzoek waarbij een enorme weerstand werd ondervonden van het gerecht. De betrokken respondent gaf aan het hele gebeuren nog niet te hebben kunnen afsluiten.

2.2. Posttraumatische stresssymptomen

Nadat de respondenten hun verhaal deden over de traumatische werkervaring werd hen gevraagd de door hen ervaren negatieve gevolgen te omschrijven. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen lichamelijke, gedragsmatige, emotionele en mentale gevolgen.

2.2.1. Lichamelijke gevolgen

Gezien de aard van de gebeurtenissen heeft één respondent een blijvende invaliditeit opgelopen. Dit heeft voor haar zowel gevolgen op privévlak als op werkvlak. Hierdoor kan respondent drie vaak niet deelnemen aan sociale activiteiten omdat haar voet overbelast is door een eerdere activiteit die dag of enkele dagen daarvoor. Verder kan zij niet meer de job uitoefenen die ze voordien had bij de politie en werkt ze nu op een andere dienst.

Alle respondenten ervoeren net na de traumatische gebeurtenis slaapproblemen. Dit was voornamelijk te wijten aan het piekeren over de gebeurtenis. Drie van de negen respondenten ervoeren na een iets langere tijd nog steeds slaapproblemen. Dit uitte zich zowel in een langere inslaaptijd, een kortere slaapduur en een verstoorde slaap. Twee respondenten ervoeren tevens heel wat nachtmerries waarvan een respondent jaren nadien nog steeds nachtmerries ervoerde wanneer er die dag over de gebeurtenis werd gesproken.

R4: “Maar niet slapen hé. Ik werd altijd wakker in volle paniek, al wenend en nat van het zweet. Dat was echt ongelooflijk. Hoeveel keer dat mijn neefjes ontvoerd, gemarteld en gedood geweest zijn, dat kan je jou niet inbeelden. Uiteindelijk sliep ik maar twee à drie uur in stukken van een half uur... ik heb nog jaren gemerkt dat als er over dat voorval gesproken werd dat ik dan die nacht nachtmerries had. Dat heeft een paar jaar geduurd”.

2.2.2. Gedragmatige gevolgen

Een vaak voorkomend gedragmatig gevolg bij de respondenten was een verhoogde waakzaamheid. Dit kon zich zowel uiten op werkvlak als op privévlak. Respondent één was extra op zijn hoede omdat hij het gevoel had dat de terroristen hem nog zouden proberen te vatten.

R1: “Ik had het gevoel dat de aanslag mislukt was omdat ze mij niet hadden kunnen pakken... ‘s avonds moet ik de hond uitlaten voor ik ga slapen. Dus ja, ik keek dan eerst door de ramen, dan nam ik mijn hond, dan deed ik de deur open en keek ik eerst eens naar buiten en dan liet ik de hond pas buiten. De volgende stap was dat ik eerst mijn wapen pakte en door de tuin liep vooraleer ik mijn hond pakte en hem buiten liet... en ook, hier is een raam hé. Als er iemand van daar komt dan heb ik dat al lang gezien hé. Dat is nog altijd zo. Ook als ik ergens naartoe ga met mijn vrouw. Als ik ergens naartoe ga dan zoek ik altijd, voor het geval dat er iets zou gebeuren en dat blijft zo”.

Ook respondent acht en vier hebben een lange tijd een verhoogde waakzaamheid ervaren. Respondent acht had schrik om zomaar opnieuw aangevallen te worden. Respondent vier had schrik dat vrienden van de verdachte haar zouden volgen en aanvallen.

R8: “Als ik naar de winkel ging dan keek ik constant achter mij om te kijken of er niemand was. Als er dan toch iemand op mijn rug tikte dan verschoot ik enorm hard. Tot op een gegeven moment dat ik gewoon van de winkel naar huis aan het stappen was en er plots iemand van achter mij kwam. Ik was zodanig verschoten dat ik gewoon ben beginnen lopen naar huis”.

R4: “Ik woonde ook alleen. Er zijn heel veel tijden geweest dat ik zo dacht van ik kijk eens in mijn achteruitkijkspiegel. Ge weet nooit. Die mannen werken nooit alleen hé, die werken in groep. Ik woon op het platteland, alleen in een huis. Als ik ergens word aangevallen dan lig ik daar drie dagen en niemand weet dat hé”.

Samen met een verhoogde waakzaamheid ervaart respondent drie ook dat haar beeld van de mens gewijzigd is in negatieve zin. Zij ervaart dit voornamelijk op werkvlak.

R3: “Ik heb nog altijd het gevoel dat er elk moment iets kan gebeuren. Ik heb het al gehad hoor dat het donker was en dat ik dan eens rond mij kijk en dacht van zou die mij kunnen aanvallen of misschien die?... mijn beeld over de mens is toch negatiever geworden. Ik stond daar en ik heb een fractie van een seconde gedacht van die gaat mij hier nu toch wel niet aanrijden hé... (beeldt de situatie uit) Het was zo breed en ik stond hier en hij had nog zoveel plaats over... je weet dat de ene mens beter is van inborst dan de andere mens en ik ga de mens nog altijd met respect behandelen. Maar ja, ik heb niet zoveel vertrouwen meer in het feit dat de ander ook even goed zal reageren... je kan gewoon altijd en overal slachtoffer worden”.

Naast een verhoogde waakzaamheid gaven vijf van de negen respondenten ook aan dat zij een verhoogde irriteerbaarheid en prikkelbaarheid hebben ondervonden. Bij respondent acht uitte dit zich onder meer in het feit dat hij in het begin geen lichamelijk contact kon verdragen en mensen mochten niet te dicht in zijn buurt komen.

R8: “Ik had echt het gevoel dat die mannen dat op mij hadden gemunt en die waren eigenlijk zo dicht bij mij gekomen dat ik in het begin geen enkel lichamelijk contact kon verdragen... mijn kinderen kwamen dan heel dicht bij mij liggen en zij en mijn vrouw wilden knuffelen met mij maar ik moest daar niets

van weten. Leg dat maar eens uit aan kinderen van twee en vier jaar en voor mijn vrouw was dat ook niet leuk natuurlijk”.

Bij twee van de vijf respondenten die aangaven een verhoogde prikkelbaarheid en irriteerbaarheid te hebben ondervonden, uitte zich dit ook op agressief vlak. Respondent zeven zei hierover het volgende:

R7: “Ik ging na dat incident gewoon terug gaan werken, maar toen werd ik eigenlijk heel agressief. Wanneer ik afstapte op een auto lag mijn hand al klaar op mijn wapen. Er moest nog maar iemand zijn hand opsteken en ik was vertrokken hé. Bij elke tussenkomst dat ik deed, was ik heel snel klaar om naar mijn wapen te grijpen. Dat kwam vooral omdat ik met de idee zat dat ze mij niet meer als eerste gingen hebben”.

Naast bovenvermelde gedragsmatige gevolgen werd ook vastgesteld dat drie van de negen respondenten na de gebeurtenis meer alcohol consumeerden dan zij gewoonlijk doen. Doch, dit werd door hen niet als problematisch beschouwd en het had geen negatieve gevolgen op het beroepsmatig functioneren. De respondenten gaven aan dat dit voor hen een middel was om alles even te vergeten.

R2: “Ik moet wel zeggen, als ik dan even thuis ben geweest, dan ben ik wel wat meer beginnen drinken, puur om alles dan even te vergeten”.

R6: “Na een paar van die gebeurtenissen ben ik dan ook serieus in de pinten beginnen vliegen. Maar dat was daar eigenlijk normaal binnen die politiezone... mijn man, die ook bij de politie werkt, deed dat ook en ja ik ging daar dan volledig in mee. Ik heb mij toen echt een aantal keer te pletter gezopen eigenlijk.

Nu zou ik dat niet meer doen, daar ben ik nu wel in veranderd. Nu zou ik eerder een van mijn beste whisky's opendoen en eentje drinken”.

R5: “Ik ging nadien ook wel veel meer op café. Dat was puur om mijn gedachten te verzetten en eens andere dingen te horen en tussen andere mensen zitten... voor mij was dat eigenlijk mijn vlucht. Na een tijd voelde ik dan ook wel dat het genoeg was en verder heb ik daar geen problemen mee gehad... mijn gezin vond dat niet leuk natuurlijk, maar voor mij was dat een manier om te overleven”.

2.2.3. Emotionele gevolgen

Ook op emotioneel vlak werden door veel respondenten een aantal gevolgen ervaren. Drie van de negen respondenten ervoeren schuldgevoelens als gevolg van de traumatische gebeurtenis. Respondent vier geeft aan heel wat schuldgevoelens te hebben gehad ten opzichte van de collega die mede betrokken was bij de gebeurtenis.

R4: “Ik had een heel fel schuldgevoel ten opzichte van mijn collega. Ik had zoiets van, ik liep daarachter en ik zag dat die raar deed en ik stelde mij dan continu de vraag waarom ik niets gedaan had... hij zei dan ook wel dat hij het zelf niet door had dat dat die kerel was, anders had hij ook wel anders gereageerd... maar ja dat schuldgevoel is toch een lange tijd ongelooflijk sterk aanwezig geweest”.

In tegenstelling tot respondent vier, ervoeren respondent één en acht een schuldgevoel ten opzichte van zichzelf. Bij respondent acht ging dit gepaard met boze gevoelens. In tegenstelling tot de andere respondenten ervaart respondent één nog steeds schuldgevoelens.

R8: “Ik ben monitor in geweldbeheersing. Dus ik leer mensen hoe ze al hun materiaal het meest efficiënt kunnen gebruiken... ik had het er dan ook enorm

moeilijk mee dat ik mijn pepperspray niet had uitgehaald tijdens die gebeurtenis. Je begint dan te denken en te denken over de reden waarom. Ik had daar echt een enorm schuldgevoel over en was kwaad op mezelf”.

R1: “Er lagen daar twee slachtoffers naast elkaar en de ene help ik en de andere niet, want je kan er maar ene helpen. De mens die ernaast lag zal misschien gedacht hebben van waarom help je hem wel en mij niet... Daar heb ik nog altijd schuldgevoelens over, ook al ken ik die mensen niet... ze zeggen dan ook van ja maar je kan niet anders en je hebt gedaan wat je kon. Ja dat is wel waar, maar stel u eens in de plaats van diene mens die daar ligt hé... er komt iemand van de politie op u af en diegene die op een meter van u ligt wordt geholpen en jij ligt daar zelf te creperen van de pijn en ze doen niets. Ja dat is...”.

Ook het verlies van controle werd door twee respondenten als een negatief gevolg vermeld. Zij gaven aan zelf graag alles onder controle te hebben en het feit dat hen de controle werd afgenomen, woog of weegt zwaar door.

R3: “Ik heb graag de dingen zelf onder controle en ik heb niets onder controle nu. Niet op medisch vlak, niet op het vlak van revalidatie en niet op juridisch vlak. Dat is echt om... allee... dat stapelt zich op hé na een tijd. Dat gevoel groeit alleen maar, het is het een achter het ander”.

R8: “Ik ben iemand die graag de controle heeft over de situatie en niet graag de controle afgeeft. In die situatie ben ik de controle volledig kwijtgeraakt en door die situatie ben ik ook de controle over mijn leven volledig kwijtgeraakt. Daar had en heb ik het nog altijd moeilijk mee... ik wist ook helemaal niet welke dingen ik moest aangrijpen om die controle terug te krijgen en dat was eigenlijk het moeilijkste aspect en voor mij het grootste struikelblok”.

Naast controleverlies kan tevens een verlies van veiligheid ervaren worden. Bij zes van de negen respondenten werd dit gevoel in meer of mindere mate ervaren. Dit verlies werd door respondent vier in het bijzonder als één van de ergste dingen ervaren. De traumatische gebeurtenis vond plaats in het commissariaat waar zij toen tewerkgesteld was:

R4: “Het gevoel van onveiligheid in uw thuisbasis, dat was eigenlijk nog het ergste. Ik dacht van hé, dat is hier wel mijn commissariaat eh... ik hoor dat hier niet mee te maken. Als dat op straat is dan is dat helemaal anders want dat is van iedereen. Maar in een politiecommissariaat moet je het gevoel hebben dat dat jouw veilige thuisbasis is...Dat was voor mij eigenlijk heel zwaar, maar ik kon dat niet ontwijken hé”.

2.2.4. Mentale gevolgen

Op mentaal vlak werden door de respondenten voornamelijk angstgevoelens en herbeleving ervaren. Vier respondenten gaven aan een grote schrik te hebben opgelopen door de gebeurtenis. De schrik had voornamelijk betrekking op het gegeven dat deze respondenten dachten dat hen opnieuw iets ging overkomen en het gevaar nog steeds op de loer lag. Deze schrik uitte zich dan ook voornamelijk in een verhoogde waakzaamheid zoals reeds besproken werd bij de gedragsmatige gevolgen. Twee respondenten geven aan nog steeds last te hebben van angstgevoelens. Bij respondent één wordt dit beleefd in de vorm van een soort van, zoals hij het zelf omschrijft, achtervolgingswaan.zin.

R1: “Ik had die beelden gezien dat iemand achter mij aankwam en dat die teruggeroepen werd door die anderen, maar wat was zijn bedoeling? Was zijn bedoeling om mij te pakken? Een flik meepakken... bonuspunten hé. Wat was die zijn bedoeling als die niet was teruggeroepen door die andere twee?... Daar heb

ik nog altijd last van, een beetje achtervolgingswaanzin als ik het zo kan noemen.

Schrik hebben dat iemand mij achtervolgt want ik kijk heel veel om”.

R3: “Het gevoel dat er elk moment iets kan gebeuren... dat gevoel heb ik nog altijd”.

R8: “Ik had ook angstaanvallen. Dus ik wou ’s nachts niet meer alleen zijn. Mijn vrouw werkt ook bij de politie en zij was ’s nachts soms gaan werken. Ik sliep dan niet meer omdat ik niet durfde slapen eigenlijk”.

Naast angstgevoelens werd het ongewild herbeleven van de gebeurtenis door vier respondenten aangegeven als een gevolg op mentaal vlak. Deze flashbacks gingen vaak gepaard met een herbeleving van de emoties die op het moment van de traumatische werkervaring werden beleefd.

2.3. Posttraumatische groei

Na de negatieve gevolgen werd bij de respondenten gepolst welke positieve gevolgen zij ervaren in de nasleep van de traumatische gebeurtenis. Dit werd enerzijds gedaan aan de hand van interviewvragen. Anderzijds kregen de respondenten tevens de kans om een vragenlijst in te vullen die peilt naar de verschillende domeinen en deelgebieden van posttraumatische groei. De resultaten worden per domein besproken. Naast de positieve gevolgen die te categoriseren zijn onder de vijf domeinen van posttraumatische groei, werden tevens nog een aantal andere positieve gevolgen aangebracht. Deze worden na de vijf domeinen besproken.

Het dient vermeld te worden dat per positief gevolg enkel die respondenten worden vermeld die dat specifieke gevolg in grote of zeer grote mate ervaren. Indien een respondent een bepaald positief gevolg niet ervaart, betekent dit niet dat dit als iets negatiefs moet worden beschouwd.

Meerdere respondenten gaven aan dat zij reeds voor de traumatische werkervaring bepaalde deelgebieden in grote of zeer grote mate ervaren.

2.3.1. De vijf domeinen van posttraumatische groei

2.3.1.1. Relaties met anderen

Deelgebied	Respondenten
<i>Ik zie meer in dat ik op mensen kan rekenen in moeilijke tijden</i>	3 respondenten (R1, R3, R4)
<i>Ik heb een groter gevoel van verbondenheid met anderen</i>	3 respondenten (R1, R2, R3, R8)
<i>Ik leef meer mee met anderen</i>	5 respondenten (R1, R5, R7, R8, R9)
<i>Ik steek meer energie in mijn relaties (man/vrouw, kinderen, familie, vrienden...)</i>	5 respondenten (R1, R4, R5, R8, R9)
<i>Ik heb veel geleerd over hoe goed, geweldig mensen kunnen zijn</i>	4 respondenten (R1, R2, R4, R6)
<i>Ik accepteer in grotere mate dat ik anderen nodig heb</i>	2 respondenten (R2, R4)

We kunnen zien dat het meer meeleven met anderen en meer energie in relaties steken het meest naar voren komt binnen dit domein. Een aantal respondenten verklaarden dat zij sinds de gebeurtenis beter in staat zijn om zich meer in te leven in de emoties van andere mensen.

Respondent zeven vertelde hierover het volgende:

R7: “Ik kan sinds het incident meer begrip tonen op het gebied van emoties naar andere mensen toe. Voordien was ik eigenlijk heel afstandelijk, een koude cowboyflik als ik het zo mag omschrijven. Maar ik heb er respect voor gekregen en er meer gevoel voor gekregen en ik kan er nu meer tijd in steken... nu ben ik eigenlijk iemand geworden die toch efkes gaat luisteren naar de mensen... omdat ik zelf een trauma heb ervaren ga ik toch eens zien om die hulp te bieden op psychologisch vlak, ook al is het mijn job niet”.

Aansluitend kan tevens worden vermeld dat respondent zeven het als leidinggevende een heel positief punt vindt dat hij weet wat de tekortkomingen zijn en wat hij kan doen om anderen te helpen en preventief op te treden.

R7: “Ik weet als leidinggevende wat de tekortkomingen zijn en wat ik kan doen. Ik ben ermee begaan. Ik heb die tekortkomingen ook aan het stressteam vermeld en nu hebben ze mij gevraagd om gastspreker te zijn. Ze zullen mij nu integreren in hun lessenpakket voor commissarissen. En dat is super positief omdat ik misschien meer nadenk, preventief om dingen te voorkomen. Ik wil dat anderen dat niet meemaken”.

Ook respondent vijf ervaart op dit vlak een positieve verandering. Hij geeft aan beter in staat te zijn om slachtoffers op te vangen en anders bezig te zijn met zijn werk.

R5: “Iemand vraagt om God en je geeft God, ook al is dat iets kleins. Als mensen bij de politie gaan en ze zeggen dat hun fiets gestolen is dan zullen veel collega's daar niet van wakker liggen, maar ik wel. Iemand vraagt hulp en ik ga die persoon helpen... ik merk dat nu ook in mijn privé. Als iemand een persoon verliest of die maakt iets zwaars mee dan kan ik nu gemakkelijker iets betekenen voor die persoon... op lange termijn zijn die zaken wel belangrijk en het is voor mij echt een opkikker als ik iets kan betekenen voor mensen”.

Ook meer tijd en energie investeren in het gezin, familie en vrienden werd door de meerderheid van de respondenten aangehaald als een positief gevolg. Bij een aantal respondenten heeft dit hun relatie versterkt omdat zij samen de moeilijke periode hebben doorstaan. Respondent één vertelde hierover het volgende:

R1: “Vroeger ging ik altijd maar werken en werken en als de familie iets vroeg dan ging ik eerst kijken of dat paste met het werk. Nu doe ik dat andersom. Als de familie iets vraagt dan zorg ik dat ik kan en het werk zal wel door iemand anders gedaan worden”.

2.3.1.2. Mogelijkheden in het leven

Deelgebied	Respondenten
<i>Ik ontwikkelde nieuwe interesses</i>	2 respondenten (R2, R8)
<i>Ik heb een nieuw pad gevestigd voor mijn leven</i>	3 respondenten (R2, R3, R8)
<i>Ik ben in staat om betere dingen te doen in mijn leven</i>	5 respondenten (R2, R3, R5, R6, R8)
<i>Er zijn nieuwe mogelijkheden in het leven die er anders niet waren geweest</i>	5 respondenten (R2, R3, R6, R8, R9)
<i>Ik zal vlugger zaken die veranderd moeten worden daadwerkelijk aanpakken en veranderen</i>	3 respondenten (R4, R6, R7)

We zien dat de meerderheid van de respondenten aangaf meer in staat te zijn om betere dingen te doen in het leven en er nieuwe mogelijkheden waren in hun leven. Een aantal respondenten besloten na de gebeurtenis te werken in een ander politiekorps en/of een andere dienst. Dit betekende voor een aantal van hen een nieuwe start en nieuwe moed.

R2: *“Ik had er genoeg van van interventie. Ik had het verschillende jaren gedaan en ik had dan zoiets van nee, het hoeft niet meer voor mij... dan ben ik ook naar hier gekomen, een nieuwe start. Je wordt ook altijd geconfronteerd met de plaats waar dat is gebeurd, ik moest er ook altijd passeren met de auto enzo. Het bleef toch een wrang gevoel, het bleef toch altijd nazinderen... ik kom nu echt graag werken. Dat was iets dat ik toch een paar jaren niet gehad heb”.*

R5: *“Het moment dat voor mij, ik moet zeggen, toen dat ik hier in de wijk gekomen ben in mei X, is toen pas bij mij die klik gekomen van oké we gaan nu de zaken anders doen”.*

Respondent acht gaf dan weer aan een volledig nieuw leven te hebben opgebouwd.

R8: *“We waren twee jaar voor dat dat gebeurd was verhuisd naar X en ik voelde mij daar al niet zo goed en toen was er die druppel. En eigenlijk om alles af te sluiten... we zijn dan teruggekeerd naar de gemeente van waar ik afkomstig ben*

en dat was iets afsluiten gelijk en iets opnieuw opbouwen. Ik heb mijn huis helemaal zelf gebouwd en dat was ja een nieuw begin”.

2.3.1.3. Appreciatie van en prioriteiten in het leven

Deelgebied	Respondenten
<i>Ik veranderde mijn prioriteiten over wat belangrijk is in het leven</i>	6 respondenten (R1, R3, R4, R5, R8, R9)
<i>Ik heb een grotere appreciatie voor de waarde van mijn leven</i>	7 respondenten (R1, R2, R3, R4, R5, R6, R9)
<i>Ik ben in staat elke dag meer te appreciëren</i>	7 respondenten (R1, R2, R3, R4, R5, R6, R9)

We merken op dat bijna alle respondenten één of meerdere deelgebieden binnen dit domein aangeven als positieve verandering sinds de traumatische werkervaring. Veelal werd aangegeven dat zij nu anders in het leven staan en meer belang zijn beginnen hechten aan andere dingen. Enkele respondenten aan het woord:

R1: “Ik ben echt heel anders beginnen leven. Ze zeggen vaak dat als je zwaar ziek bent geweest en je bent erdoor gekomen dat je dan anders begint te leven en bij zoiets is dat ook... ik hecht nu ook belang aan heel andere dingen. Vroeger moest ik een groot huis hebben, ik moest een dikke auto hebben, dus materialisme was het belangrijkste. Maar als je zoiets hebt meegemaakt dan wordt dat bijzaak. Dan heb je zoveel miserie gezien en dan ben je maar blij met één ding en dat is dat je gelukkig en gezond bent. Of dat je nu met een Peugeot of met een Mercedes ergens naartoe rijdt, het is maar om van A naar B te rijden (lacht)... dat geeft een heel andere kijk op de wereld en je geniet ook veel meer”.

R4: “Ja dat is de geweldige YOLO-uitdrukking hé, you only live once. Dat is echt iets onnozel, maar ik leef nu echt zo. Kijk doe gewoon wat je wil en amuseer u. Vroeger was ik echt zo van de regeltjes en dit en dat... pas op, ik ben nog altijd een moederkloek ze. Maar ja, ik heb ook beseft dat ik veel tijd nodig heb voor

mezelf. Dus ik neem echt wel meer mijn tijd voor mezelf sindsdien. Ik ben meer met mezelf bezig en doen wat je graag doet”.

R8: “Ik neem nu veel meer tijd voor het gezin want op een gegeven moment kan het ineens gedaan zijn. Dat probeer ik ook duidelijk te maken aan nieuwe collega’s. Ze komen hier dan toe en willen bergen verzetten, maar je moet nog naar huis gaan ook... ik zou het waarschijnlijk wel opnieuw doen hoor. Als er iemand wegrijdt zou ik daar weer achtergaan. Maar ja dat is gewoon wie je bent eh uiteindelijk. Nu ga ik wel veel meer veiligheid inbouwen en niet gepikeerd zijn om tot in de perfectie te gaan. Ik ga mij nog altijd 100% geven om te pakken maar ik ben nu wel meer terughoudend”.

Eén respondent gaf aan geen andere prioriteiten te hebben sinds de gebeurtenis. Hij ziet zichzelf als een ‘typische flik’ en vertelde hierover het volgende:

R7: “Ik ben eigenlijk zo’n typische flik. Alles is mijn jobtoestand. Dus nee dat is er niet. Spijtig genoeg eh want ik zou die prioriteiten ergens anders moeten leggen, maar desondanks heeft dat incident er niet voor gezorgd dat ik er anders over nadenk. Ik ben iemand die blijkbaar van kinds af aan gezegd heeft dat hij bij de politie wou. Ik ben nu 21 jaar binnen in de firma. Van kleins af aan heb ik gezegd dat dat mijn ding ging zijn en ik ben nog steeds zo iemand. Ik ben er nog altijd om de maatschappij eigenlijk te dienen en ja...”.

2.3.1.4. Persoonlijke kracht

Deelgebied	Respondenten
<i>Ik heb een toegenomen gevoel van zelfvertrouwen</i>	4 respondenten (R1, R2, R5, R7)
<i>Ik weet nu beter dat ik om kan gaan met moeilijkheden</i>	7 respondenten (R1, R2, R5, R6, R7, R8, R9)
<i>Ik ben beter in staat om te accepteren hoe de dingen verlopen</i>	4 Respondenten (R1, R2, R3, R6)

<i>Ik heb ontdekt dat ik sterker ben dan ik in eerste instantie dacht</i>	4 respondenten (R1, R2, R5, R6)
---	---------------------------------

Toen in het interview gepeild werd naar de persoonlijke kracht gaven alle respondenten aan dat de gebeurtenis hen heeft versterkt als persoon. Vier respondenten gaven aan zichzelf sterker te vinden dan zij initieel dachten. Het feit dat de andere respondenten dit niet aangaven betekent niet dat zij zichzelf niet sterk vinden. Zij gaven aan reeds een grote mate van sterkte te ondervinden.

R5: “Ja sterker zeker en vast en ook dat mensen die commentaar hebben over, dat die minder sterk zijn. Je hebt zo van die mensen die het graag uitleggen en het beter willen weten. Dan denk ik van ‘ja man’. Ik wens het u niet toe, maar allee, dat heb ik nu heel rap. Ik kan zo ontgoocheld zijn in mensen soms. Mensen kijken veel naast hen. Wat jij doet in uw leven of een andere, dat is uw keuze. Iedereen heeft het recht om te kiezen hoe hij zijn leven leidt. Ik heb al werk genoeg in mijn leven... mensen moeten zich niet bezighouden met mij hoor, ze moeten zich bezighouden met zichzelf. Iedereen heeft zijn eigen leven en daar moet je content mee zijn”.

R6: “Als ik tegen mijn familie daarover iets zeg dan zie ik ze zo kijken van amai ‘meen jij dat nu, kan je daartegen?’ ... en ja ik kan ertegen. Al die dingen maken u sterker. Op dat moment draai je ook op automatic. Je doet er alles aan om de juiste vaststelling te hebben en op dat moment sta je daar niet bij stil. Je doet er eigenlijk alles aan om alles goed te doen”.

R8: “Eigenlijk dacht ik dat wel al. Nu heb ik wel het gevoel dat ik nog sterker in mijn schoenen sta. Allee als je bij de politie komt dan denk je dat je

onoverwinnelijk bent, maar door zoiets mee te maken besef je dat dat niet zo is.

Die klik moet je maken”.

In tegenstelling tot de andere respondenten gaf respondent zeven aan dat het ervaren van meer sterkte voor hem eerder een negatief gevolg was. De man ging na de gebeurtenis meteen terug aan het werk en geeft aan dat er standaard een rustperiode zou moeten worden ingelast om te kunnen reflecteren.

R7: “Inderdaad wel meer sterkte maar ik vind dat dan misschien eerder een negatief punt omdat je dan het risico loopt dat je jezelf voorbij loopt. Je maakt dat dan mee en je kan meer aan eh en de dag nadien ging ik terug werken en je vertelt dat dan en dan was het van ‘en nu gij hé vriend’... dan hoor je van ‘amai dan ben jij eigenlijk wel een straffen hé’... en je gaat daar dan in mee eh... ik en mijn collega, wij waren twee grave eh. Wij waren die twee die er altijd en overal waren eh, zelfs als ze op ons schieten. Dus ja je gaat eigenlijk mee in die cultuur en dat is natuurlijk leuk dat ze u allemaal tof vinden eh... Dus eigenlijk vind ik dat geen positief punt... het heeft ook zijn effecten gehad eh... Eigenlijk zou je standaard een rustperiode moeten inlassen waarin je dan voor uzelf kan bepalen wat je er nu eigenlijk uit geleerd hebt. Een periode waarin je er dingen uit leert en uw prioriteiten verandert enzo”.

Ook het beter in staat zijn om te relativieren werd door een aantal respondenten spontaan naar voren gebracht tijdens het gesprek.

R1: “Ik kan veel meer relativieren en meer genieten. Ik sta nu sterker en beter in het leven. Achteraf gezien, nu alles voor het grootste deel verwerkt is, maak ik mij minder druk in dingen. Dus ja dat is achteraf gezien natuurlijk ja. Ik had het liever nooit meegemaakt, maar ja kijk. Dat maakt u waar dat je zit eh”.

R5: “Ja relativeren zowel op vlak van gebeurtenissen als op vlak van mensen. Bepaalde dingen die mensen doen relativeer ik en ik ga daar niet meer mee blijven rondlopen. Je leert veel meer relativeren. Je kijkt veel meer naar dingen. Zelfs mensen die domme dingen zeggen tegen u, dan zeg ik ook van ‘je moest eens weten’”.

2.3.1.5. Spiritualiteit

Deelgebied	Respondenten
<i>Ik heb een beter begrip van spirituele zaken</i>	1 respondent (R5)
<i>Ik ben geloviger geworden</i>	/

We zien dat geen enkele respondent sinds de gebeurtenis geloviger is geworden. Een respondent gaf aan gelovig te zijn, maar heeft niet bewust zijn geloof betrokken in het verwerkingsproces.

2.3.2. Andere positieve gevolgen

Niettegenstaande de respondenten aangaven natuurlijkerwijs de gebeurtenis liever niet te hadden meegemaakt, gaven zes respondenten aan dat het een geruststelling is dat men weet hoe zij reageren in dergelijke situaties. Ze voelen zich beter voorbereid. Dit wordt door de respondenten als een positief gevolg beschouwd.

R1: “Ja het voordeel van heel dat gebeuren eigenlijk, ik weet nu, allee zonder dat ik er eigenlijk echt op getraind ben, ik weet nu hoe ik reageer dan. En eigenlijk was dat al bij al nog niet zo slecht... de fouten die ik toen gemaakt heb, die ga ik nu niet meer maken. Je bent meer voorbereid eigenlijk... ook dat ik weet dat ik niet panikeer en dat ik niet blokkeer. Ja dat is een heel groot voordeel”.

R8: “Wel er zijn eigenlijk drie mogelijkheden hé. Freeze, flight en fight. Ik ben niet bevroren en heb niet gevluht. Ik heb proberen terug te vechten. De twee anderen konden ook gebeuren hé. Dus ja, dat besef is er wel”.

R5: “Het schietincident is een hindernis geweest om te overwinnen en dat heeft mij sterker gemaakt als persoon. En ook feedback gegeven als politieambtenaar. Dus ik kan nu met een gerust gemoed zeggen dat ik goed handel als politieambtenaar... Ik ben ervoor gemaakt, ik heb de goede reflexen en ik heb goed gereageerd”.

Elke respondent gaf aan dat de gebeurtenis een goede leerschool is geweest en zij waardevolle zaken hebben bijgeleerd. Bepaalde respondenten gaven aan dat zij voorzichtiger en alerter zijn geworden, wat zij tevens als een positief gevolg ervaren.

R4: “Het grote verschil sinds het moment dat ik dat heb voorgehad is, en ik zeg dat ook tegen iedereen eh, het zinnetje ‘routine is dodelijk’. Dat is een standaardzin bij de politie en dat is ook effectief zo... wat is mijne vluchtweg?, wie staat er hier?, wie moet ik in het oog houden?, hoe kan ik weg en hoe kan mijn collega weg?. Dat had ik vroeger allemaal niet. Dan stond ik daar zo met mijn armen over elkaar en dacht ik van ‘allee ze, ze gaan weer beginnen roepen en wij mogen ze op de grond kletsen’... nu ga ik dat nooit meer van mijn leven doen”.

R5: “Wel het stelt mij gerust omdat ik weet dat als ik buiten loop, dan ben ik op alles voorbereid. Dat is mijn voordeel dat ik weet van, ik denk altijd twee stappen verder. Ik denk dat er bij mij weinig mensen de kans zullen hebben om naar een wapen te grijpen en op mij te richten. Maar toch moet je nog altijd voorzichtig zijn”.

R2: “Ik heb daardoor wel nog meer een olifantenvel gecreëerd... ik ben ten eerste al veel voorzichtiger. Ik zal eerst veel meer, uhm, hoe zal ik het zeggen, voorzichtiger tewerk gaan, goed de kat uit de boom zien, alvorens zelf iets te

ondernemen. Dat heeft mij eigenlijk wel voor een groot stuk alleen maar versterkt”.

2.4. Factoren die bijdragen tot posttraumatische groei

2.2.1. Persoonsgebonden factoren

2.2.1.1. Betekenisverlening

Een eerste persoonlijke factor waarnaar gepeild werd betreft de betekenis die de respondenten aan de gebeurtenis hebben verleend of zij momenteel verlenen. Vier van de negen respondenten gaven uitdrukkelijk aan de traumatische gebeurtenis als een bedreiging voor hun welzijn te hebben beschouwd. In drie van de vier gevallen kwam dit voort uit het besef dat hun leven zo van hen kon ontnomen worden. Eén respondent had het moeilijk met het gegeven dat zij moest toegeven dat ze kwetsbaar was.

R2: “Onderweg begin je dan zo te denken van ja maar mijn leven... zo van, sorry hé, maar ik kom hier niet voor dat. En dat begon ik dan in mijn hoofd te steken”.

R3: “In het begin, als ik niet gesprongen was ja dan was ik er niet meer hé en dat besef je wel. Op een bepaald moment wil je dat eigenlijk niet beseffen want dat laat een hele grote indruk na. Ik besef het eigenlijk nog elke dag door de blik die ik toen gezien heb van mijn collega. Die dacht dat ik dood was”.

R4: “Toen ik echt op mijn limiet zat dan was dat echt wel een verlieservaring. Dan voelde ik echt zo dat ik het had toegelaten dat het mij iets gedaan heeft. Dat vindt niemand oké hé. Allee ik bedoel, dat is uw privacy hé. Ik wou dat ook niet toegeven dat ik kwetsbaar was, zeker niet als politie hé”.

Deze gevoelens gingen bij een aantal respondenten gepaard met schuldgevoelens, het gevoel te hebben tekortgeschoten en/of piekeren over de eigen handelingen.

R2: *“Twijfels ja. Dat is zo hetzelfde gevoel van ge zijt thuis en ge staat op het punt om te vertrekken en je doet het licht uit. Ge stapt in uwen auto en ge denkt van ‘heb ik nu het licht uitgedaan en heb ik nu het strijkijzer uitgezet? Zou ik eens gaan kijken? Ahja nee het licht is uit’... en je gaat terug in uw huis en ge gaat nog eens kijken of je het effectief wel hebt uitgedaan. Dat is precies een soort dwangnurose. Ge wilt niet geloven dat je iets goed hebt gedaan of je wilt niet geloven dat dat je dat wel effectief hebt gedaan, ongeacht wat anderen zeggen van allee ‘waarom blijf je dat nu in je hoofd steken?’”*

R9: *“Gewoon een gevoel dat je tekortgeschoten bent ergens wel hé. We dachten wel dat we elementen hadden om de zaak rond te krijgen, om de waarheid naar boven te brengen. Ze konden afscheid nemen en konden rouwen. Hun rouwproces kon van start gaan vanaf het moment dat we iets hadden. Dat was goed, maar door heel die termijn, is er toch wel, allee het is geen gesloten zaak geworden hé. Het is iets met deurtjes die blijven openstaan eh”.*

Niettegenstaande deze respondenten de gebeurtenis als een bedreiging of een verlieservaring beschouwden of nog steeds beschouwen, werd de ervaring na een bepaalde termijn (tevens) als een kans om te groeien aanzien en als een hindernis die zij moesten overwinnen. Ook vier andere respondenten zagen dit als een kans om te groeien en/of te leren uit de gebeurtenis.

R3: *“Ik heb zoiets van, ik wil niet in die verbittering en in die kwaadheid blijven zitten. Ze hebben al zoveel afgepakt waardoor ik er positieve dingen móét uithalen. Nu heb ik zoiets van, ik moet dat doen en ik moet er naartoe gaan. Niet dat ik er al inzit. Maar dat moet nog groeien en grotendeels komen eigenlijk”.*

2.2.1.2. Coping

Naast de betekenisverlening werd tevens gepeild naar de manier waarop de respondenten met de gebeurtenis zijn omgegaan en hoe zij alles hebben verwerkt. Beiden kunnen immers niet los van elkaar gezien worden.

Vijf van de negen respondenten gaven aan zich in de beginfase na de gebeurtenis een ontwijkende houding te hebben aangenomen, al dan niet bewust. Dit uitte zich op verschillende manieren. Respondent één ervaarde moeilijkheden om het moment van de aanslag los te laten. Enerzijds wou hij de gebeurtenis wel vergeten, maar anderzijds heeft hij een lange tijd het gevoel gehad dit niet te hebben gekund.

R1: “Dat is ook zo iets. Je zit in dat moment van die aanslag en ja dat is iets speciaals... precies hetzelfde als je bent op vakantie geweest en je wilt in die mood blijven. Je hebt dat dan meegemaakt en toch wil je daar zo inblijven omdat ja, dat is heel moeilijk te verklaren eigenlijk. Je wilt dat vergeten, maar ik kon en wou het niet vergeten en ik vond het erg om het te vergeten. Als ik er een dag niet aan gedacht had dan had ik het gevoel dat ik mij moest schamen. Op termijn moet je dat toch proberen en loslaten en denken aan de dingen die echt belangrijk zijn”.

Respondent vier gaf aan dat ze pas na een half jaar ten volle kon aanvaarden dat de gebeurtenis een dergelijke impact op haar had. Niettegenstaande zij in die zes maanden reeds enkele gevolgen had ondervonden, wou zij niet toegeven aan de man die de gebeurtenis had veroorzaakt. Daarnaast vond ze ook dat zij geen recht had om negatieve gevolgen te ondervinden aangezien de gebeurtenis niet persoonlijk op haar was gericht.

R4: “Ik had het niet volledig door. Ik heb ertegen gevochten en wou het niet toegeven. Ik wou niet dat die kerel een invloed had op mijn privéleven. Ik dacht

van ja, die kerel doet mij niets en die gaat mij ook niet doen... Ik ben altijd heel fel in het scheiden van mijn privé en werk en ik weigerde te aanvaarden dat dat ook gevolgen had voor mijn privéleven... ik vond ook dat ik geen recht had om daaronder te lijden. Dat was echt raar. Ik vond dat ik mij niet moest aanstellen, tot dat ik uiteindelijk niet meer anders kon dan toegeven”.

Ook respondent drie vond in het begin dat ze zich niet moest aanstellen. Respondent acht gaf aan zijn emoties in het begin te hebben verdrongen omdat hij het gevoel had dat dit niet gepast was binnen de politiecultuur.

Respondent zes gaf nog een andere reden aan waarom hij in de beginperiode van het verwerkingsproces een vermijdende houding aannam. Zoals reeds werd vermeld bij de negatieve gevolgen ging de man meer dan gewoonlijk op café. Hij wou niet geconfronteerd worden met de gebeurtenis en had nood aan mensen in zijn omgeving die niets te maken hadden met de gebeurtenis. Dit was voor hem een overlevingsmechanisme. Ook twee andere respondenten gaven aan dat zij in de beginfase van het verwerkingsproces meer alcohol dronken dan gewoonlijk.

R6: “Je zoekt naar een manier om te overleven. Bij mij was dat eigenlijk eens rap op café gaan. Ik wou andere dingen horen en tussen andere mensen zitten... dat was eigenlijk mijn vlucht. Ik moest een weg zoeken om ermee om te gaan. Een goede oplossing bestaat er niet, maar dat was voor mij de minst slechte oplossing op dat moment... van alle slechte oplossingen heb ik de beste eruit gekozen want alle andere zaken waren veel slechter. Voor de rest van mijn leven aan de drank zitten, zelfmoord plegen, stoppen met werken... ik was daar op mijn gemak en toen was dat hetgeen dat ik nodig had”.

Bij de vijf respondenten die in de beginfase een of andere vermijdende houding aannamen, is duidelijk een verandering te bemerken in het verwerkingsproces. De respondenten gaven unaniem aan dat die situatie niet houdbaar was en dat zij zich een andere houding dienden aan te nemen om verder te kunnen met hun leven. Respondent drie vertelde hierover het volgende:

R3: “Kijk ja, je moet u aanpassen. Je zit daar in en je kan niet anders dan vooruit gaan. Ik ben heel gedreven. Ik heb lang gezegd dat ik terugkom als een betere versie van mezelf. Nu ik weet dat dat op papier niet mogelijk is, wil ik wel op mentaal vlak stappen zetten om een betere versie van mezelf te worden. Net omdat mij dat op fysiek vlak niet lukt ga ik nu trainen voor een halve marathon (lacht)... net op dat vlak kan ik geen betere versie worden en ja... het is iets dat ik moet doen om daar mentaal van af te stappen en ook naar hem toe. Ergens blij ik het eigenlijk nog niet helemaal te aanvaarden hé. Ik weiger mij volledig aan te passen aan mijn beperking en die halve marathon is daar een voorbeeld van... ik geef niet toe aan de dingen die ik niet kan”.

Bijna alle respondenten gaven aan dat het praten over de gebeurtenis een belangrijke manier geweest is om het een plaats te kunnen geven en te verwerken. Zoals hierna nog zal blijken was het zoeken naar professionele hulp voor heel wat respondenten een belangrijke stap in de goede richting. Naast het zoeken naar professionele hulp en het praten over de gebeurtenis bleek sporten tevens een belangrijk verwerkingsmechanisme te zijn geweest voor een aantal respondenten.

Respondent vier was tijdens het verwerkingsproces bewust op zoek naar positieve boodschappen. Hierdoor ontwikkelde zij een interesse in de betekenissen van verschillende geloofsgemeenschappen. Het zoeken naar positieve boodschappen kan tevens beschouwd worden als een manier om met de gebeurtenis om te gaan.

R4: *“Ik heb wel al heel veel rond het Boeddhisme gelezen. Als je kijkt naar wat een geloof allemaal zegt en wat er allemaal fout loopt, dan vind ik het Boeddhisme het interessantste. Daar gaat alles over vriendschap, liefde en onthoudingen... De meeste waarmee wij in conflict kwamen zijn allochtonen en ik heb daardoor wel een beetje een afkeer gekregen van hoe die mensen soms kunnen denken, niet allemaal hé natuurlijk. Nu ook met IS en wat is het daar allemaal... Ik was echt op zoek naar iets rustigs en naar iets goeds in plaats van ‘we maken ze allemaal kapot’”.*

Tot slot kunnen onderstaande citaten tevens beschouwd worden als een vorm van coping. De respondenten gaven aan hier een grote voldoening uit te halen en dit heeft hen geholpen tijdens het verwerkingsproces of het biedt hen nog steeds een houvast.

R1: *“Nu wil ik het nog meer perfectionistisch doen. Ja ge wilt iets terugdoen eigenlijk zo om die mannen te kunnen pakken of om een volgende aanslag te kunnen verijdelen en daarvoor zit ik toch wel op de juiste plek eh”.*

R6: *“Sindsdien heb ik er wel een prioriteit van gemaakt om alle schetsen te doen lukken... dat is nu heel raar om te zeggen maar mijn lievelings-proces-verbaal is eigenlijk ene van een accident... ik ben bereid om er heel veel tijd in te steken en ik heb er ook wel veel interesse voor. Praten met deskundigen en ter plekke gaan en alles bekijken, ik vind dat immens interessant. Ik vind het iedere keer opnieuw een uitdaging om alles tot in de puntjes goed te doen. In alle aspecten, zelfs als we met de familie gaan praten”.*

2.2.2. Steunbronnen

In wat volgt worden de verschillende mogelijke steunbronnen besproken. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen collega's, leidinggevenden, het gezin, familie en vrienden en

professionele steun. Met professionele steun wordt onder meer het Stressteam van de federale politie bedoeld, alsook andere psychologische begeleiding, los van de politieorganisatie.

2.2.2.1. Collegiale steun

Collega's blijken een belangrijke steunbron te zijn wanneer een traumatische werkervaring heeft plaatsgevonden. Zeven van de negen respondenten vonden heel wat steun bij één of meerdere collega's. Dit dient enigszins genuanceerd te worden. Vijf van die zeven respondenten gaven aan enkel steun te hebben gevonden of nog steeds vinden bij de collega('s) waarmee zij de gebeurtenis hebben meegemaakt, ondanks het feit dat werd aangegeven dat de sfeer tussen de collega's op de werkplaats over het algemeen goed was.

R1: "Ja eigenlijk enkel met de collega's die hier waren. Diegene die niet betrokken waren niet. Je kan dat daar wel tegen vertellen maar die beseffen dat niet en diegene die hier waren wel. En dat is nu nog zo. Ik heb nog altijd een grote steun aan de mensen die hier waren. Daar kan ik met hen heel diep over praten... mensen die het meegemaakt hebben of iets gelijkaardigs waarmee je raakpunten hebt, daar kan je mee babbelen".

R3: "Ik ging dan eens met mijn andere collega's van het team praten, maar daar heb ik niet dezelfde steun aan gehad als van de collega waarmee ik het heb voorgehad... het feit dat hij er zo open voor was, heeft er wel voor gezorgd dat ik met hem ook vrij open kon zijn. Als ik met bepaalde dingen zat dan vroeg ik hem dat. Ik ging dat niet durven vragen hebben aan een andere collega... dus ja zeker babbelen met die collega was belangrijk en ook voor hem was ik heel belangrijk. Heel raar maar waar, het team heeft nooit gevraagd hoe het met hem ging... Hij zei dan ook van ja er is niemand die u verstaat omdat zij niet in die situatie gestaan hebben. En dat is wel waar ja".

R9: “De dichtste collega’s die eigenlijk ook deel uitmaakten van het onderzoeksteam en andere collega’s van de dienst waren en zijn belangrijk. Je hebt alles meegemaakt, we hebben alles samen gedaan... Je bent lotgenoten eh. Als je in groep iets meemaakt, je weet waarover je praat en soms heb je maar twee woorden nodig opdat je een hele zin zou verstaan. Je bent zodanig goed op elkaar ingespeeld... Een beperkt aantal hechte collega’s is eigenlijk soms nog meer dan thuis eh, allee zeker voor zo’n dingen”.

Wanneer gesproken werd over de collega’s als steunbron werd door bijna alle respondenten spontaan de term ‘machocultuur’ aangehaald. Acht van de negen respondenten geven aan dat deze heel sterk aanwezig is binnen de politie. Dit blijkt tevens sterk afhankelijk te zijn van de dienst. Volgens het merendeel van de respondenten heeft deze machocultuur een invloed op de bereidheid van mensen om te spreken over hun emoties wanneer zij een traumatische gebeurtenis hebben meegemaakt. Dit kan tevens als reden worden aangehaald voor het feit dat heel wat respondenten enkel steun zochten bij de collega(‘s) die betrokken waren bij de gebeurtenis.

R2: “Ja die machocultuur is aanwezig en dan zeker binnen bepaalde diensten. Daar durf ik u gerust eens voor uitnodigen, dan kan je dat eens zelf met uw eigen ogen zien. Maar na een tijd vallen die door de mand hoor. Het zijn ook die mensen die met een bepaalde attitude voor de burger staan en het loopt dan dikwijls niet goed af... daar heb ik mijn bedenkingen bij”.

R8: “We leven in een machowereld bij de politie. Dus ja veel gevoelens kan je niet tonen. Je wordt toch verondersteld dat je niet veel gevoelens toont, dus je probeert dat te verdringen... In het begin zijn die vrouwen van het zorgteam een paar keer langs geweest. En ja, tegen die kan je wel, allee, het zijn vrouwen, die

zitten niet echt in die machocultuur... Die sectie wordt zo wat de 'bleitekousesectie' genoemd, maar sindsdien zie ik dat zo niet meer... Daarnaast heb ik maar één iemand in vertrouwen genomen in heel ons team en dat was ook een vrouw (lacht)".

R3: "Ik vind dat dat heel sterk aanwezig is. Door zo 'n gedrag zeg je toch minder dingen of minder rap dingen. Ik merkte dat het team niet snapte wat er mij niet ging... ik moest terug naar dat team maar dat ging niet voor mij. Ik zat met zoveel angsten en onzekerheden en op dat moment durfde ik dat niet zeggen omdat ja, je doet de zware tussenkomsten en als je dan bang bent... ja dat past niet hé. Dus ik wist dat ik het op dat moment niet ging kunnen zeggen omwille van het feit dat zij het voor een stuk ook niet snappen".

Respondent zeven gaf expliciet aan dat die machocultuur zijn verwerkingsproces niet ten goede heeft gedaan.

R7: "Ze verwachten van een politiemann dat die macho moet zijn en overal moet tegenknnen, terwijl dat helemaal niet het geval is... Bij de politie moet je uw plan maar trekken en die gaan naar huis en die zitten misschien met weet ik wat en dat bouwt op en dan schrikken ze ervan dat er uiteindelijk heel wat agressie gebeurt... Ik denk dat heel wat politiemensen met heel wat frustraties zitten, met heel wat emoties zitten waar dat ze niet mee wegknnen omdat er geen ruimte is om dat kwijt te kunnen en ik heb dat toen ook gemerkt... Ik denk dat ze hun verhaal wel willen vertellen maar op die manier gaan opvoeren om stoer over te komen in plaats van te zeggen dat ze een probleem hebben... wij waren eigenlijk een leuke bende om te werken. Maar dat waren allemaal stoefers en macho's tegenover elkaar. Het prestatieniveau lag heel hoog. Wij waren eigenlijk een heel grillig team. Dat was eigenlijk niet zo oké. Je wist dat je geen

ruimte kreeg om te zeggen dat je eigenlijk bang bent en het niet kon verwerken.

Dus dat heeft niet veel bijgebracht in mijn verwerking”.

2.2.2.2. Steun van leidinggevenden

Naast steun van collega's werd tevens gepeild naar de steun die de respondenten kregen van hun leidinggevenden. Drie respondenten geven aan hier een goede ervaring mee te hebben gehad waarbij leidinggevenden de moeilijke situatie erkenden en de tijd namen om naar hun verhaal te luisteren en hen verder te helpen. Zes respondenten ervaarden geen steun van leidinggevenden en waren hierin dan ook zwaar teleurgesteld.

De respondenten noemden vaak dezelfde redenen op voor het gebrek aan belangstelling voor traumatische werkervaringen vanuit de leidinggevenden. Volgens hen zijn heel wat leidinggevenden pure managers geworden die geen voeling hebben met wat er zich allemaal op het werkkterrein afspeelt. De afstand tussen de operationelen en leidinggevenden wordt vaak als heel groot ervaren. Hierdoor begrijpen ze volgens veel respondenten niet welke impact dergelijke gebeurtenissen kunnen teweegbrengen. Om deze redenen werd door een aantal respondenten ook geen steun gezocht bij leidinggevenden. Daarnaast hebben twee respondenten slechte ervaringen met leidinggevenden waarbij deze laatsten de oprechtheid van het leiden van de betrokken respondenten in vraag stelden.

Enkele respondenten aan het woord:

R5: “Je moet rekenen, er zijn heel veel leidinggevenden die hoofdzakelijk een bureaujob hebben en niet alle leidinggevenden hebben ook op straat gelopen. Ik denk dat dat voor leidinggevenden zeer moeilijk is om soms in te schatten van wat er op straat gebeurt... het is van ja politie en burgers moeten samenwerken, overeenkomen. Dat zijn volgens mij zaken op het laagste niveau. Natuurlijk moeten wij met de burgers praten en problemen oplossen, maar men moet ook

begrijpen dat je als politieambtenaar ook met zware mensen in contact komt... ja tegenover die mensen werkt dat niet om te werken volgens politie community of iets dergelijks. Er is een deel dat je alleen maar repressief kan benaderen... dat merk ik dat dat enorm onderschat wordt. Maar leidinggevend zijn veel meer ingesteld op de goede samenwerking met de burger. Dat is ook belangrijk, maar dat ander aspect, dat komt te weinig naar voor... eigenlijk zou het veel normaler zijn dat uw leidinggevend zeggen van 'ja kijk dat is nu jammer genoeg ook iets dat bij onze job gebeurt, maar als jij er niet was geweest wat zou er dan op dat moment gebeurd zijn in de omgeving... ''

R8: "Het probleem is dat dat meer een managersfunctie is geworden. Dus ja, nee, de afstand tussen leidinggevend en het voetvolk, om het cru te zeggen, is te groot eigenlijk".

R9: "Je hebt twee dingen eh. Je hebt de leidinggevend die meegegroeid zijn uit die machocultuur, die van niets beter weten, maar die sterven uit. Die gaan met pensioen. Je hebt er dan die in de plaats worden gesteld die niet echt geen politiemens meer zijn, die gewoon pure managers zijn. Die hebben managementcursussen gevolgd zoveel jaar terug en die ook blijven hangen zijn in de tijd van toen en die zich niet meer upgraden naar het management van nu".

R7: "Ik denk vooral dat heel wat leidinggevend eigenlijk empathie missen op dat vlak om daarmee om te gaan. Ik ben ondertussen ook leidinggevend geworden en dat is eigenlijk een positief punt dat ik daaruit haal omdat ik dat heb meegemaakt. Ik heb nadien ook eens efkes bij een incident, waar ik zelf niet bij betrokken was, daar eens een commissaris over aangesproken van 'denk er ook over na, die mensen nadien als die terug op straat komen'... op een dag

gaan die terug op straat komen en terug gaan werken en dan is eigenlijk het kritieke moment. Dan moet je er zijn voor die mensen en dan moet je die eigenlijk opvolgen en ermee mee gaan”.

R4: *“Mijn rechtstreekse baas, toen ik juist thuis was heeft die zelf iemand laten bellen om te horen hoe het met mij was. Die dat eigenlijk dat ik gewoon komedie aan het spelen was, die snapte dat niet. Nu langs de ene kant ben ik daar ongelooflijk kwaad voor geweest, maar langs de andere kant, iemand die dat niet meemaakt kan dat eigenlijk ook niet snappen.”*

2.2.2.3. Steun van het gezin, familie en vrienden

Niettegenstaande het gezin, de familie en/of vrienden voor de respondenten rechtstreeks of onrechtstreeks een belangrijke steunbron zijn, zijn er een aantal verschillen op te merken tussen de respondenten.

Vier respondenten gaven aan dat voornamelijk het praten met de partner en familieleden en/of vrienden voor hen een belangrijke steun is geweest tijdens het verwerkingsproces. Een respondent gaf aan dat voor haar het spreken op zich niet zo belangrijk was, maar eerder het gevoel van veiligheid die haar werd bezorgd door de familie.

Vijf respondenten daarentegen namen eerder een terughoudende houding aan ten opzichte van deze steunbronnen met betrekking tot de gebeurtenis, voornamelijk ten opzichte van de partner en familie. De voornaamste reden hiervoor betreft het feit dat deze respondenten hen niet wilden belasten aangezien dit ook voor hen reeds een moeilijke periode was en hen daar verder ook niet mee wilden confronteren. Een respondent gaf aan dat haar partner niet openstond voor dergelijke verhalen.

R9: “Je probeert altijd om het gezin te ontlasten van wat er op het werk gebeurt eh. Het is sowieso al schrijnend wat we soms meemaken in ons dagelijks werk. Natuurlijk in die jaren van onderzoek, uw familie, ge ziet ook alles verschijnen in de krant en in de pers, maakt dat van hun kant ook ergens mee, maar zonder eigenlijk de details te kennen eh. Dus natuurlijk, als je dan naar huis gaat wil je ook thuis en alleen zijn en heel die troep van het werk niet meenemen naar huis”.

R6: “Bij mijn familie zelf vind ik dat eigenlijk niet echt gepast. Ook met die details, die eigenlijk niet mogen vrijgegeven worden ofwel gewoon niet gepast zijn”.

R8: “Het probleem was, ik wou mijn vrouw daar eigenlijk niet mee belasten. Ze had het al zwaar genoeg gehad in de periode waarin alles gebeurd was en met het herstel wou ik haar eigenlijk niet alles zeggen”.

2.2.2.4. Professionele steun

Een laatste mogelijke bron van steun betreft de professionele steun. We maken een onderscheid tussen het Stressteam van de federale politie en externe professionele steun.

Naar aanleiding van de traumatische werkervaring kwamen zeven van de negen respondenten in contact met het stressteam van de federale politie. Naast een debriefing besloten vijf respondenten om verder begeleid te worden door het Stressteam. Het merendeel van deze respondenten was tevreden tot heel tevreden over de debriefing en/of de verdere begeleiding.

Eén respondent gaf aan de sessies te hebben stopgezet. Haar fysieke situatie stelde haar niet in staat om telkens de sessies te kunnen bijwonen, mede door de afstand. Bovendien was er een lange wachttijd en zag zij verder niet meer het nut in om nog begeleid te worden door het stressteam. Ook twee andere respondenten gaven aan dat de afstand voor hen een drempel

vormde. Eén respondent merkte op dat het stressteam voor hem geen meerwaarde vormt en steun van de naaste omgeving en lotgenoten belangrijker is. Bovendien werd door deze respondent en nog een andere respondent aangegeven dat het team slechts tot op een bepaalde hoogte hulp kan bieden en andere noden niet kunnen inlossen.

R9: “Allee ze kunnen ook niets voorzien eh. Ze kunnen ook niets aanprijzen eh, ze kunnen zij luisteren. Maar ik denk dat we hier evenveel kunnen luisteren. Als je terecht kan in uw naast omgeving, bij uw collega’s die lotgenoten zijn, ik denk dat die meer kunnen bieden dan iemand van het Stressteam die in Brussel zit en waarbij je om de zoveel tijd ne keer naar Brussel moet gaan. Uhm, voor een sessie van een kwartierke, twintig minuten, tjah...”

R7: “Ja het Stressteam is geweest eh, we hebben met die gepraat. Op zich was dat eigenlijk wel goed, er was daar op zich niets op aan te merken. Maar je wou eigenlijk zelf meer dan dat het Stressteam kon bieden. Ik denk dat da nu net een tekortkoming was. Je hebt geen gevoel van gerechtigheid gehad... Het stressteam is goed maar die zijn met te weinig om dat allemaal te kunnen opvolgen. Er gebeuren zoveel incidenten over een gans land eigenlijk dat die er niet overal kunnen zijn. Dit is nu een heel extreem incident maar er zijn ook kleine incidenten”

Naast het stressteam werd door vijf respondenten een beroep gedaan op professionele hulpverlening buiten het werk om. De respondenten die een beroep gedaan hebben op een of andere vorm van professionele hulpverlening, met uitzondering van één respondent, geven aan dat dit een belangrijke steunbron was tijdens hun verwerkingsproces. Dit vloeit voort uit het gegeven dat de respondenten nood hadden aan steun van mensen met kennis van zaken die er geen vooroordelen op nahouden en hen niet veroordelen.

2.2.3. Organisationeel klimaat

Tot slot werd gepeild naar een aantal organisationele factoren. In eerste instantie werd de vraag gesteld of de organisatie voldoende aandacht besteedt aan de problematiek van traumatische werkervaringen. Er werd unaniem aangegeven dat de organisatie hier te weinig aandacht voor heeft en er veel ruimte is voor verbetering. Er werden dan ook een aantal stressoren opgemerkt tijdens de interviews. In het algemeen kan gesteld worden dat voor heel wat respondenten de nazorg te wensen over liet.

Een eerste stressor betreft de tekortkomingen op administratief vlak. Na een arbeidsongeval dienen een aanzienlijk aantal administratieve zaken op orde te worden gezet. We denken hierbij aan verzekeringen, medische kosten, arbeidsongeschiktheid enzoverder. De respondenten bij wie dit van toepassing was, geven aan dat zij hier niet of niet voldoende in ondersteund werden door de organisatie. Zij werden als het ware aan hun lot overgelaten en beschikten over te weinig informatie over de procedures. Hierdoor dienden zij alles op eigen houtje te ontdekken. Dit alles bracht voor hen onnodige bijkomende stress en frustraties met zich mee. Een minderheid van de respondenten had het geluk dat één iemand zich wou ontfermen over de situatie en hen wou helpen bij alle procedures.

R1: *“Gelukkig hebben we X hier, dat is een meisje van slachtofferbejegening en die regelt alles en die is echt heel heel goed... en dankzij haar eigenlijk zijn we op de juiste weg aan het gaan. Het heeft eigenlijk heel lang geduurd. Het altijd via en via en dan horen van anderen hoe zij het gedaan hebben en ja we kunnen het misschien zo doen... we zoeken ook samen met X, maar die moest in het begin ook zoeken ze want die wist dat ook allemaal niet. Ja we worden echt niet goed ondersteund”.*

R2: *“Er was wel een hoofdinspecteur en daar heb ik wel heel veel aan gehad. Moest die nu zelf iets, daar zou ik ook voor durven door het vuur gaan. Die heeft voor mij echt veel gedaan... Hij was ook diegene die ervoor zorgde dat ik een advocaat toegewezen kreeg via het syndicaat, want er was niemand dat iets regelde of iets deed. Ik had het gevoel dat ik er volledig alleen voor stond, dat wel”.*

Het gebrek aan erkenning en positieve feedback vanuit de organisatie kan als een tweede stressor worden aangehaald. Hierbij kan verwezen worden naar het gebrek aan belangstelling van de leidinggevenden. Bijna alle respondenten haalden dit aan als een belangrijke factor. Eén respondent gaf aan hier geen nood aan te hebben gehad. Twee respondenten haalden specifiek een situatie aan waarin hen erkenning en positieve feedback werd geboden door respectievelijk een medewerker van het laboratorium en een externe medische dienst. Het feit dat het eigen politiekorps daar niet in meeging werd als teleurstellend ervaren.

R2: *“Een week later ofzo zie ik in mijn mailbox een e-mail van een van de personen van het labo. Hij had geschreven van ja dat wij goed gehandeld hadden en dat we ons niet mogen laten ontmoedigen... hij was blij dat er nog dergelijke personen in staat zijn om dergelijke plaatsen te gaan bezoeken voor daar uiteindelijk ja, misdadigers te ontmoedigen en dat dat eigenlijk een veilig gevoel geeft, thuis met zijn gezin enzo allemaal. Dat geeft voor hem een veilig gevoel dat er mensen zoals ik en mijn collega dat doen... die schreef dat neer en ja. Ik vond dat wel, da gaf voor mij wel zo 'n boost van allee das wel tof”.*

R5: *“Na dat schietincident hadden ze mij, dan heb je een arbeidsongeval, dan ga je bij X (medische dienst) en in een van de eerste gesprekken die we gehad hebben, hebben ze mij gezegd van kijk je hebt zeer goed gehandeld, heel*

professioneel gehandeld, uw reflex was goed. ...ja, X (medische dienst) was voor mij een grote steunbron want die mens wist waarover hij praatte. Hij zei ook van kijk ik heb al veel mensen gehad hier maar ik heb nog nooit iemand gehad die zo positief was en die zo sterk was, allee op de feiten zelf maar ook na de feiten... maar het is jammer dat uw werk daar niet in meegaat. Dus diegene die ervaring hebben met zo'n situaties en weten wat het is, die gaat dat zeggen. Maar door het feit dat binnen de politie weinig mensen van leiding of wat dan ook daar geen ervaring mee hebben, krijg je niet zo direct van die mensen de reactie van 'wat je daar gedaan hebt...'

Naast feedback en erkenning werd door een aantal respondenten tevens betrokkenheid als een belangrijke *uplift* aangehaald.

R2: *"Da vind ik wel belangrijk, feedback, da vind ik wel. Dat je betrokken wordt bij alles want allee, je ervaart iets en als je dan overal wordt buitengehouden, overal moet gissen en niemand komt iets zeggen... da vind ik eigenlijk nog erger dan de gebeurtenis op zich zal ik maar zeggen. Mensen moeten daarbij betrokken geraken".*

R3: *"Ik deed toen graag mijn job en nu is er wel naar mij geluisterd geweest van kijk 'je kan het werk niet meer doen en wat wil je wel doen'. Ik heb er wel mee inspraak in gehad en het was dus niet van 'oké, je kan uw werk niet doen en daar en daar hebben we iemand tekort' en dat zijn natuurlijk de diensten die niet zo aantrekkelijk zijn. Dus uhm ja, gelukkig".*

R3: *"...ja collega's en leidinggevendenden ook, want je kan niets meer en hebt het gevoel dat je niet nuttig of nodig bent. Dus ik had wel van op verschillende wel*

graag het ding van nieuws, alleen niet van we hebben u nodig maar dat je nog betrokken blijft”.

3. Besluit

Het is duidelijk dat politieambtenaren geconfronteerd kunnen worden met een veelheid aan potentieel traumatische gebeurtenissen, ook wel *critical police incidents* genoemd. In deze studie kwamen volgende traumatische incidenten naar voor: terroristische aanslag, drie schietincidenten waarvan één met dodelijke afloop, drie gevallen van geweld tegen de politie, een reeks (dodelijke) verkeersongevallen en een gerechtelijk onderzoek in het kader van een moordzaak. Hoewel niet elke ingrijpende gebeurtenis leidt tot een traumatische ervaring, werden de door de respondenten ervaren ingrijpende gebeurtenissen als traumatisch ervaren. In dit onderzoek betroffen alle gebeurtenissen een directe blootstelling waarbij twee van de negen respondenten (R4 en R6) getraumatiseerd werden door het zien van een trauma bij anderen. In deze studie werd bovendien bevestigd dat ook niet-levensbedreigende incidenten (R6 en R9) als traumatisch kunnen worden ervaren.

Deel III: Discussie en aanbevelingen

In het laatste deel van deze masterproef worden de onderzoeksresultaten geïnterpreteerd en wordt er een antwoord geformuleerd op de onderzoeksvragen. Hierbij wordt tevens een beroep gedaan op de literatuur. De terugkoppeling naar de literatuur vindt voornamelijk plaats in het onderdeel over de factoren die bijdragen tot posttraumatische groei. Tot slot worden enkele aanbevelingen geformuleerd.

1. Interpretatie van de onderzoeksresultaten

1.1. De gevolgen van een traumatische werkervaring

De eerste onderzoeksvraag *‘welke gevolgen ervaren politieambtenaren in de nasleep van een traumatische werkervaring?’* werd onderverdeeld in twee deelvragen, zijnde *‘welke negatieve gevolgen worden door politieambtenaren ervaren na een traumatische werkervaring?’* en *‘welke positieve gevolgen worden door politieambtenaren ervaren na een traumatische werkervaring?’*. Voor alle duidelijkheid wordt met positieve gevolgen posttraumatische groei bedoeld en andere positieve gevolgen. Er werd gekozen om in de onderzoeksvraag algemeen te spreken over positieve gevolgen aangezien nog andere positieve gevolgen kunnen worden ervaren buiten deze die worden beschouwd als posttraumatische groei. Achtereenvolgend worden beide deelvragen behandeld.

1.1.1. Negatieve gevolgen

‘Welke negatieve gevolgen worden door politieambtenaren ervaren na een traumatische werkervaring?’

In dit onderzoek werd door bijna elke respondent negatieve gevolgen ondervonden op zowel lichamelijk, gedragsmatig, emotioneel en mentaal vlak. Op lichamelijk vlak werd voornamelijk een langere inslaaptijd, een kortere slaapduur en een verstoorde slaap ervaren. Deze

slaapproblemen gingen soms gepaard met nachtmerries en bij een minderheid van de respondenten bleven deze slaapproblemen ook op lange termijn aanhouden.

Verhoogde waakzaamheid was een gevolg dat door een meerderheid van de respondenten in deze studie werd ervaren. Dit vloeide voornamelijk voort uit de angst dat de respondenten opnieuw iets ging overkomen. Deze verhoogde waakzaamheid wordt nog steeds in meer of mindere mate ervaren door een aantal respondenten. Een verhoogde irriteerbaarheid en prikkelbaarheid waren tevens vaak aangehaalde negatieve gevolgen. In een minderheid van de gevallen ging dit gepaard met agressieve gevoelens. Een minderheid van de respondenten hebben na de traumatische gebeurtenis meer alcohol gedronken dan gewoonlijk. Dit was echter van korte duur en had geen negatieve gevolgen op lange termijn.

Op emotioneel vlak werden door een aantal respondenten schuldgevoelens ervaren. Schuldgevoelens kunnen zowel naar zichzelf als naar anderen gericht zijn. Ook controleverlies en het verlies van een veiligheidsgevoel werden vastgesteld. Bijna alle respondenten in deze studie ervaarden in meer of mindere mate frustraties of ervaren die nog steeds. Eerder dan de traumatische gebeurtenis op zich, dient de bron van de frustraties te worden toegeschreven aan tekortkomingen door de politieorganisatie.

Tot slot werden op mentaal vlak voornamelijk angstgevoelens ervaren. Bij een minderheid zijn deze nog steeds aanwezig. Een minderheid van de respondenten ervaarden flashbacks die soms gepaard gingen met een herbeleving van de toen ervaren emoties.

Met uitzondering van slaapproblemen lijkt het erop dat een aantal gevolgen typerend zijn voor specifieke gebeurtenissen. Zo kan een verhoogde waakzaamheid vastgesteld worden bij die respondenten die het gevoel hadden dat het incident persoonlijk op hen gericht was. Hetzelfde kan gezegd worden over angstgevoelens en het verlies van een veiligheidsgevoel.

1.1.2. Positieve gevolgen

‘Welke positieve gevolgen worden door politieambtenaren ervaren na een traumatische werkervaring?’

In deze studie wordt door elke respondent in bijna alle domeinen van posttraumatische groei positieve gevolgen ervaren. Zoals door Tedeschi et al. (2018) wordt aangegeven, betreffen het ook hier langetermijngevolgen. Het duurde enkele maanden tot jaren vooraleer de respondenten de positieve gevolgen ervaarden. Nogmaals dient benadrukt te worden dat het niet-ervaren van een bepaald positief gevolg geen slecht gegeven is. Bepaalde zaken werden reeds voor de traumatische werkervaring door de respondenten in hoge tot zeer hoge mate ervaren. Door de grote verscheidenheid is het niet mogelijk om een eenduidig antwoord te formuleren. De meest voorkomende gevolgen worden besproken. Voor een volledig overzicht wordt verwezen naar de resultatenverwerking.

Op het domein ‘relaties met anderen’ worden voornamelijk het meer meeleven met anderen en meer energie steken in relaties ervaren als positieve gevolgen. Door het zelf meemaken van een trauma lijkt bij een aantal respondenten het empathisch vermogen te zijn toegenomen.

Wat het tweede domein betreft, ‘mogelijkheden in het leven’, zijn een meerderheid van de respondenten meer in staat om betere dingen te doen in het leven en zijn er nieuwe mogelijkheden in het leven. Het overstappen naar een andere politiezone werd door een aantal respondenten tevens als een positief gevolg beschouwd. Dit betekende voor hen een nieuwe start.

De meeste positieve gevolgen die worden ervaren door de respondenten bevinden zich in het derde domein, namelijk ‘appreciatie van en prioriteiten in het leven’. Na het ervaren het trauma wordt door bijna alle respondenten het leven meer geapprecieerd en wordt er meer belang gehecht aan de echt belangrijke dingen in het leven.

Binnen het vierde domein, persoonlijke kracht, beseffen bijna alle respondenten nu beter dat zij kunnen omgaan met moeilijkheden. De gebeurtenis heeft elke respondent versterkt als mens. Ook zijn een aantal respondenten nu beter in staat om te relativieren, zowel wat betreft mensen als gebeurtenissen.

Op het laatste domein, spiritualiteit, wordt door één respondent een positief gevolg ondervonden. Andere respondenten gaven aan niet met geloof of spiritualiteit bezig te zijn en respondenten die reeds gelovig waren voor het incident zijn niet geloviger geworden.

Tot slot zijn er een aantal positieve gevolgen die niet meteen kunnen ondergebracht worden in de vijf bovenstaande domeinen. Voor elke respondent is de gebeurtenis een goede leerschool geweest en werd waardevolle kennis meegenomen naar de toekomst. Een meerderheid van de respondenten voelt zich tevens beter voorbereid dan voordien. Het feit dat zij weten hoe zij in dergelijke situaties reageren, biedt voor heel wat respondenten een geruststellend gevoel, wat tevens als een positief gevolg wordt beschouwd. Deze bevindingen sluiten aan bij de visie van Janoff-Bulman (2004) over posttraumatische groei. Het succesvol omgaan met een traumatische gebeurtenis geeft individuen het gevoel beter voorbereid te zijn voor een volgende potentiële traumatische gebeurtenis. Dit duidt de auteur aan met de term *psychological preparedness*.

1.2. Factoren die bijdragen tot posttraumatische groei

De tweede onderzoeksvraag luidt als volgt: '*welke factoren dragen bij tot de ontwikkeling van posttraumatische groei?*'. Deze hoofdvraag valt uiteen in vier deelvragen en worden achtereenvolgend behandeld. Voor het beantwoorden van de tweede onderzoeksvraag wordt voornamelijk een beroep gedaan op de literatuur. De deelvragen dienen om na te gaan in hoeverre deze factoren aanwezig zijn bij de respondenten en/of hoe belangrijk deze worden beschouwd.

1.2.1. Persoonsgebonden factoren

‘Op welke manier wordt door politieambtenaren betekenis verleend aan een traumatische werkervaring?’

Om deze onderzoeksvraag te beantwoorden werd gepeild naar de cognitieve beoordelingen door de respondenten. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen ‘schadelijk’, ‘bedreiging’ en ‘uitdaging’ (Lazarus & Folkman, 1984).

In eerste instantie werd door een aantal respondenten de gebeurtenis als schadelijk beschouwd aangezien heel wat emotionele pijn werd veroorzaakt. Fysieke verwondingen droegen tevens bij tot deze cognitieve beoordeling. Daarenboven werden door een aantal respondenten schuldgevoelens ervaren en werd er vaak gepiekerd over de eigen handelingen. Bovendien werd de gebeurtenis door een aantal respondenten tevens als een bedreiging beschouwd door het besef dat het leven hen zo ontnomen kon worden.

Desalniettemin is de cognitieve beoordeling ‘uitdaging’ duidelijk aanwezig binnen deze studie. Bijna alle respondenten beschouwden de gebeurtenis als een hindernis die moest overwonnen worden, als een kans om te leren en/of te groeien als mens.

‘Op welke manier wordt door politieambtenaren omgegaan met een traumatische werkervaring?’

De tweede deelvraag heeft betrekking op de copingstrategieën die worden gehanteerd na een traumatische werkervaring. Initieel namen de meerderheid van de respondenten een vermijdende copingstrategie aan. Dit uitte zich in het niet willen loslaten van de gebeurtenis, ontkenning, verdringen van emoties en gedachten en een groter alcoholgebruik. Schaamte, moeilijkheden om zichzelf kwetsbaar op te stellen, het gevoel dat de ervaren negatieve gevolgen overdreven waren, overleven en de gedachte dat het ondervinden van een dergelijke impact en

het spreken over emoties niet past binnen de politiecultuur, kunnen als voornaamste redenen worden aangeduid die aan de basis lagen van de vermijdende copingstrategieën.

Zoals uit de literatuurstudie is gebleken dient het kortstondig aanwenden van vermijdende copingstrategieën niet steeds als een negatief gegeven te worden beschouwd. Hoewel het leidt tot meer stress, kan dit tevens een adaptieve meerwaarde betekenen (Anshel, 2000; Arble, Daugherty, & Arnetz, 2018; Lazarus & Folkman, 1984; Park, Chang, & You, 2015; Pryzgod, 2005; Tedeshi & Calhoun, 1998). Dit kwam sterk naar voor bij één respondent. De vlucht die de respondent nam was noodzakelijk om te overleven. Zolang vermijdende copingstrategieën niet te lang blijven aanhouden, dienen deze als normaal te worden beschouwd. Traumatische ervaringen zijn immers geen alledaags gegeven.

De bevinding dat het aanwenden van confronterende copingstrategieën een moeilijk gegeven is voor politieagenten, wat uiteindelijk leidt tot een overmatig gebruik van vermijdende copingstrategieën, wordt slechts gedeeltelijk teruggevonden in deze studie (Arble, Daugherty, & Arnetz, 2018). Het blijkt inderdaad niet altijd even gemakkelijk te zijn om zich volledig open te stellen en openlijk te praten over emoties, maar een overmatig gebruik van vermijdende copingstrategieën werd niet vastgesteld. De stelling dat coping een dynamisch proces is, wordt bevestigd in deze studie (Lazarus & Folkman, 1984). Alle respondenten namen tijdens het verwerkingsproces confronterende copingstrategieën aan. Het besef dat er verandering moest komen om verder te kunnen met hun leven en hier ook doelgerichte acties voor ondernemen, kan beschouwd worden als een vorm van *self-empowerment*. Het zoeken van sociale steun, het praten over emoties, sporten en het positief herevalueren van de gebeurtenis kunnen als voornaamste confronterende copingstrategieën naar voor worden geschoven.

1.2.2. Sociale steun

‘Welke steunbronnen worden door politieambtenaren als belangrijk beschouwd tijdens het verwerkingsproces?’

Algemeen kan gesteld worden dat voornamelijk collega's een belangrijke steunbron blijken te zijn, in het bijzonder die collega's die betrokken waren bij de traumatische werkervaring of eerder ooit slachtoffer waren geworden van een andere traumatische werkervaring. Dit vloeide voort uit het gegeven dat de respondenten zich vaak niet begrepen voelden en enkel lotgenoten in staat waren om te begrijpen wat er in hen omging. Het onbegrip bij sommige collega's werd dan ook beschouwd als een stressor. Naast collega's was voor het merendeel van de respondenten tevens professionele hulpverlening een belangrijke bron van steun, voornamelijk om te leren omgaan met de gebeurtenis en de nood aan gesprekken met iemand die er zeker geen vooroordelen op nahield. Er wordt hierbij verwezen naar het Stressteam van de federale politie en externe professionele hulpverlening.

Een derde potentiële steunbron dat in de literatuur wordt aangegeven als een belangrijke steunbron voor politieagenten zijn leidinggevenden. Helaas dient in deze studie te worden vastgesteld dat slechts een minderheid van de respondenten hier een goede ervaring mee had. De steun die door leidinggevenden wordt geboden lijkt dan ook heel sterk af te hangen van leidinggevende tot leidinggevende, wat ten zeerste wordt betreurd door de respondenten. De meerderheid van de respondenten zijn het erover eens dat heel wat leidinggevenden pure managers zijn geworden die in belangrijke mate empathie missen en geen voeling meer hebben met het werkterrein. Samen met de afstand die wordt ervaren tussen leidinggevenden en operationelen kan dit een uitwerking hebben in twee richtingen. Enerzijds wordt te weinig steun geboden door leidinggevenden en anderzijds wordt door operationelen geen steun gezocht bij leidinggevenden. Deze bevindingen stemmen overeen met studieresultaten van Evans, Pistrang en Billings (2013) die onderzoek verrichtten naar ondersteunende en niet-ondersteunende

steunbronnen na een traumatisch incident bij Britse politieagenten. Ondersteunende interacties met leidinggevendenden werden beschouwd als een essentiële voorwaarde voor het welzijn. Daarenboven wees de studie van Regerh et al. (2003) uit dat voornamelijk steun van leidinggevendenden die ooit zelf op de baan hadden gestaan, zogenaamde *senior managers*, als heel waardevol wordt beschouwd door politieagenten. Dit ligt in lijn met de bevinding dat een aantal respondenten in deze studie aangaven dat het geen voeling hebben met het werkterrein als een grote tekortkoming wordt beschouwd.

Tot slot wees de literatuur uit dat familie en/of vrienden tevens een belangrijke bron van steun zijn, doch in deze studie gaf de meerderheid van de respondenten aan dat zij soms bewust niet praatten over de gebeurtenis in het thuisfront. De betrokken respondenten wilden het thuisfront en/of dichte familieleden daar niet mee belasten aangezien de situatie zo al moeilijk genoeg was. Ook het gevoel dat zij de situatie toch niet kunnen begrijpen en/of het gevoel dat anderen er niet voor openstonden, droegen bij tot deze terughoudende houding. Deze bevinding sluit aan bij onderzoek dat werd verricht door Kirschman, Kamena en Fay (2015). Deze studie wees tevens uit dat politieagenten soms schrik hebben dat zij hun partner en/of dichte familieleden zelf zouden traumatiseren en zij niet in staat zouden zijn om alles te verwerken. Dit leidt bovendien tot meer stress. Ook andere studies toonden dergelijke bevindingen aan (Davidson & Moss, 2008; Evans, Pistrang, & Billings, 2013; Freedman, 2004; Manolias & Hyatt-Williams, 1993).

1.2.3. Organisationeel klimaat

‘Welke organisationele stressoren en uplifts ervaren politieambtenaren na een traumatische werkervaring?’

De laatste deelvraag heeft betrekking op het organisationeel klimaat. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen organisationele stressoren en *uplifts* (Heart, Wearing, & Headey, 1994). Over

het algemeen geven de respondenten aan dat de politieorganisatie onvoldoende aandacht heeft voor de problematiek van traumatische werkervaringen. Dit is te wijten aan een aantal stressoren.

In eerste instantie werden de respondenten onvoldoende ondersteund op administratief vlak. De procedures waren door de respondenten bij wie dit van toepassing was dikwijls niet of onvoldoende gekend. Zij werden als het ware aan hun lot overgelaten. Het gebrek aan erkenning en positieve feedback, voornamelijk van leidinggevenden, werd tevens als een stressor ervaren. Het omgekeerde geldt als een *uplift*. Tevens was betrokkenheid een belangrijke *uplift* voor een aantal respondenten.

Helaas dient te worden vastgesteld dat de meerderheid van de respondenten meer stressoren hebben ervaren dan *uplifts*. Bovendien dienen ernstige vragen te worden gesteld bij de vaststelling dat enkele respondenten het geluk hadden dat één persoon binnen de organisatie zich wou ontfermen over de zaak en de betrokken respondent wou verder helpen. De nazorg laat duidelijk te wensen over.

Tot slot wordt een overkoepelend antwoord geformuleerd op de tweede onderzoeksvraag, zijnde *'welke factoren dragen bij tot de ontwikkeling van posttraumatische groei?'*.

In eerste instantie is de betekenis die mensen verlenen aan een traumatische gebeurtenis een belangrijke voorspeller. De gebeurtenis beschouwen als een uitdaging, een kans om te groeien en te leren, is noodzakelijk voor het aanwenden van confronterende copingstrategieën, wat als een tweede belangrijke factor wordt beschouwd voor posttraumatische groei. Het accepteren van de gebeurtenis kan dus beschouwd worden als een eerste belangrijke stap. Ook in deze studie gaven de meerderheid van de respondenten aan dat het accepteren een belangrijke stap was in de goede richting. De wil om te groeien, om te leren uit de gebeurtenis en/of er positieve

dingen uit te halen was aanwezig bij elke respondent. Daarnaast werden door alle respondenten doeltreffende copingstrategieën aangenomen, zoals hierboven reeds werd vermeld.

Vooraleer wordt overgegaan tot de andere factoren wenst de student een bedenking te maken bij de eerste twee factoren. Zoals hierboven werd vermeld, is uit de literatuur gebleken dat de cognitieve beoordeling ‘uitdaging’ noodzakelijk is opdat effectieve, confronterende copingstrategieën worden aangewend. Hoewel de student deze bevinding zeker niet in twijfel trekt, lijkt een nuance op zijn plaats. Op basis van het onderzoek zou kunnen worden gesteld dat de relatie tussen betekenisverlening en coping eerder een dynamisch gegeven is waarbij effectieve copingstrategieën tevens kunnen bijdragen tot een positieve betekenisverlening. Uit de interviews is gebleken dat bepaalde respondenten tevens effectieve copingstrategieën hanteerden, zoals het zoeken van sociale steun en het praten over emoties, vooraleer de gebeurtenis echt als dusdanig als een uitdaging om te groeien werd beschouwd. De student sluit zich aan bij wat Park en Fenster (2004) en Tedeschi en Calhoun (1995) stellen, namelijk dat de cognitieve beoordelingen ‘schadelijk’ en ‘bedreiging’ tevens aanleiding kunnen geven tot confronterende copingstrategieën. Omdat het individu de gebeurtenis beschouwt als een bedreiging voor de verdere (mentale) gezondheid wordt hij aangezet tot het nemen van concrete acties om verdere schade te voorkomen.

Een derde belangrijke factor voor posttraumatische groei betreft sociale steun. De literatuur wijst uit dat sociale steun op twee manieren een bijdrage kan leveren aan posttraumatische groei. Enerzijds kan het ontvangen van effectieve sociale steun leiden tot een positieve herevaluatie van de traumatische gebeurtenis, wat op zijn beurt leidt tot het aannemen van adequate copingstrategieën (Prati & Pietrantonio, 2009; Schaefer & Moos, 1998; Schwarzer & Knoll, 2008). Anderzijds kan het zoeken naar sociale steun als een copingstrategie op zichzelf worden beschouwd, waarbij zowel praktische steun (probleemgericht) als emotionele steun

(emotiegericht) kunnen ontvangen worden waardoor gevoelens van isolatie en eenzaamheid verminderen (Folkman & Lazarus, 1984; Schaefer & Moos, 1998).

Er werd een onderscheid gemaakt tussen collegiale steun, steun van leidinggevendenden, steun van het gezin, familie en vrienden en professionele hulpverlening. De meerderheid van de respondenten vond voornamelijk steun bij collega's, in het bijzonder de collega waarmee zij de gebeurtenis hadden meegemaakt. Dit is een positieve bevinding aangezien studies reeds hebben aangetoond dat steun van collega's, ook wel *communal coping* genoemd, posttraumatische groei promoot (Lyons et al., 1998; Paton, 2014; Ogińska-Bulik, 2015). Langs de andere kant dient opgemerkt te worden dat een aantal respondenten teleurgesteld waren in de reacties van bepaalde collega's die soms geen begrip toonden voor de situatie. Hier dient aandacht aan geschonken te worden aangezien dit in hechte teams een omgekeerd effect kan bewerkstelligen, ook wel *reverse buffering* genoemd (Kaufmann & Beehr, 1989; Paton, 2014). Daarnaast was professionele hulpverlening tevens een belangrijke steunbron voor die respondenten die professionele steun hebben aangewend.

Tot slot is tevens het organisationeel klimaat van belang, in het bijzonder de organisationele *uplifts*. De studie van Paton, Huddleston en Stephens (2003) toonde aan dat organisationele *uplifts* een modererend effect hebben op de traumatische gebeurtenis, wat uiteindelijk bijdraagt tot posttraumatische groei. Drie jaar later stelde Paton samen met Burke (2006) dezelfde bevindingen vast in een nieuwe studie. Zoals eerder werd vermeld, werden door de respondenten in deze studie over het algemeen meer organisationele stressoren dan *uplifts* ervaren.

2. Aanbevelingen

Een eerste aanbeveling heeft betrekking op leidinggevend. Leidinggevend dienen er zich meer bewust van te worden welke impact ingrijpende gebeurtenissen kunnen teweegbrengen. De student wil hierbij zeker niet elke leidinggevende over dezelfde kam scheren, maar in deze studie werd aangetoond dat leidinggevend vaak de nodige empathie missen en falen in het bieden van de nodige ondersteuning. De student wenst hierbij een zeer positieve bevinding aan te kaarten die tijdens een interview naar voor kwam. Een respondent werd door het Stressteam uitgenodigd om gastspreker te zijn in het lessenpakket dat het team aanbiedt aan commissarissen. De idee dat gastsprekers hun verhaal doen waarbij de nadruk wordt gelegd op de noden na een traumatische werkervaring en de huidige tekortkomingen kan doorgetrokken worden op korpsniveau. Hierbij dienen niet alleen commissarissen te worden benaderd, maar tevens rechtstreekse leidinggevend, zijnde hoofdinspecteurs. Sensibilisering omtrent het thema is noodzakelijk.

Een tweede aanbeveling leunt aan bij de bevinding dat politieambtenaren vaak een terughoudende houding aannemen na een traumatische werkervaring ten opzichte van het thuisfront. Zij willen hun partner en anderen niet belasten en/of hebben het gevoel dat ze niet begrepen worden door leken. Daarom kan het nuttig zijn om bij een debriefing op vrijwillige basis tevens de partner en/of andere dichte familieleden te betrekken waarbij openlijk gesproken kan worden over mogelijke gevolgen en hoe hiermee kan worden omgegaan.

Een derde aanbeveling heeft betrekking op de psychologische nazorg vanuit de politieorganisatie. Op federaal niveau bestaat momenteel het Stressteam. Door een aantal respondenten werd aangegeven dat de afstand een drempel vormde om een beroep te doen op dit team. Momenteel kunnen politieambtenaren in twee steden (Gent en Brussel) terecht bij het Stressteam. Bovendien is er heel wat vraag waardoor lange wachtlijsten ontstaan. Het is dan

ook aan te bevelen dat er in elke provincie minstens één plaats is waar politieambtenaren terechtkunnen bij het team.

Tot slot dient er binnen elke politiekorps één of meerdere vaste aanspreekpunten te zijn voor politieambtenaren na een traumatische werkervaring. Deze personen dienen kennis te hebben van alle vereiste procedures en dienen een gids te zijn in de weg die politieambtenaren nadien dienen af te leggen.

Algemeen besluit

Dit onderzoek had als doel na te gaan hoe posttraumatische groei zich veruiterlijkt bij politieagenten die een traumatische werkervaring hebben meegemaakt en welke factoren bijdragen tot de ontwikkeling van posttraumatische groei. Op basis van literatuur werden de voornaamste factoren bepaald en werd nagegaan in hoeverre deze factoren aanwezig waren bij de respondenten en hoe deze werden beleefd.

Alle respondenten in deze studie ervaren in meer of mindere mate posttraumatische groei. Wat betreft de factoren werd een onderscheid gemaakt tussen betekenisverlening, coping, sociale steun en het organisationeel klimaat. Uit de literatuurstudie bleek dat de volgende factoren belangrijk zijn voor de ontwikkeling van posttraumatische groei: het beoordelen van de gebeurtenis als een uitdaging, confronterende copingstrategieën, steun van collega's, het gezin, familie en vrienden en organisationele *uplifts*. Er werd vastgesteld dat de steun vanuit de organisatie niet optimaal is en dat leidinggevenden beter in staat zouden moeten zijn om ondersteuning te bieden na een traumatische werkervaring. Hoewel steun van leidinggevenden geen rechtstreekse invloed heeft op posttraumatische groei, heeft het wel een rechtstreekse invloed op posttraumatische stress en heeft een goede ondersteuning van leidinggevenden een bufferende werking op posttraumatische stresssymptomen (Ogińska-Bulik, 2015). Er dient hier dus zeker aandacht aan te worden besteed. In deze studie werd de aanwezigheid en het belang van volgende factoren aangetoond: de betekenisverlening, confronterende copingstrategieën en sociale steun, in het bijzonder steun van collega's en professionele hulpverlening en in mindere mate ook steun van het thuisfront. Ondanks de aanwezigheid van organisationele stressoren, de afwezigheid van steun van leidinggevenden en organisationele *uplifts* werd bij elke respondent posttraumatische groei ervaren. Dit kan wijzen op het feit dat voornamelijk de betekenisverlening, de copingstrategieën, sociale steun van het gezin, familie, vrienden en/of collega's als voornaamste bronnen voor posttraumatische groei moeten worden beschouwd.

Tot slot wenst de student nog enkele aanbevelingen te formuleren voor verder onderzoek. Dit onderzoek was voornamelijk bedoeld om een beeld te schetsen over posttraumatische groei en de daaraan gelinkte factoren en hoe deze werden beleefd door de betrokken politieambtenaren. Het dient vermeld te worden dat bepaalde respondenten meer posttraumatische groei ervaarden dan andere respondenten. In verder onderzoek kan het nuttig zijn om dieper in te gaan op de vraag hoe het komt dat bepaalde mensen meer posttraumatische groei ervaren dan anderen.

Bovendien is het wenselijk dat een grootschalig onderzoek wordt opgezet naar de nazorg van traumatische werkervaringen binnen de politiecontext. Hierbij kan achterhaald worden wat de noden zijn, welke maatregelen er zijn om aan deze noden tegemoet te komen, welke de grote knelpunten zijn en welke mogelijkheden er zijn om verbeteringen aan te brengen.

Bibliografie

- Aerts, P. G. H., & Visser, W. D. (2007). *Trauma: Diagnostiek en behandeling*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Aldwin, C. M. (1994). *Stress, coping, and development: An integrative perspective*. New York: The Guilford Press.
- Alsaawi, A. (2014). A critical review of qualitative interviews. *European Journal of Business and Social Sciences*, 3(4), 149-156.
- Alshenqeeti, H. (2014). Interviewing as a data collection method: A critical review. *English Linguistics Research*, 3(1), 39-45.
- American Psychiatric Association. (2019). *Trauma- and stressor – related disorders*. Geraadpleegd op 13 augustus 2018, van <https://dsm.psychiatryonline.org/doi/full/10.1176/appi.books.9780890425596.dsm07#BA BJA EHE>
- Anderson, G. S., Litzenberger, R., & Plecas, D. (2002). Physical evidence of police officer stress. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, 25(2), 399-420.
- Anshel, M. H. (2000). A conceptual model and implications for coping with stressful events in police work. *Criminal Justice and Behavior*, 27(3), 375-400.
- Arble, E., & Arnetz, B. B. (2017). A model of first-responder coping: An approach/avoidance bifurcation. *Stress and Health*, 33(3), 223-232.
- Arble, E., Daugherty, A. M., & Arnetz, B. B. (2018). Models of first responder coping: Police officers as a unique population. *Stress and Health*, 34(5), 612-621.

- Armeli, S., Gunthert, K. C., & Cohen, L. H. (2001). Stressor appraisals, coping, and post-event outcomes: The dimensionality and antecedents of stress-related growth. *Journal of Social and Clinical Psychology, 20*(3), 366-395.
- Armstrong, D., Shakespeare-Finch, J., & Shochet, I. (2014). Predicting post-traumatic growth and post-traumatic stress in firefighters. *Australian Journal of Psychology, 66*(1), 38-46.
- Balmer, G. M., Pooley, J. A., Cohen, L. (2014). Psychological resilience of Western Australian police officers: Relationship between resilience, coping style, psychological functioning and demographics. *Police Practice and Research, 15*(4), 270-282.
- Bardi, A., Guerra, V. M., & Ramdeny, G. S. D. (2009). Openness and ambiguity intolerance: Their differential relations to well-being in the context of an academic life transition. *Personality and Individual Differences, 47*(3), 219 –223
- Barker, C., Pistrang, N., Shapiro, D. A., & Shaw, I. (1990). Coping and help-seeking in the UK adult population. *British Journal of Clinical Psychology, 29*(3), 271-285.
- Bell, S., & Eski, Y. (2015). “Break a leg – it’s all-in the mind”: Police officers’ attitudes towards colleagues with mental health issues. *Policing: A Journal of Policy and Practice, 10*(2), 95-101.
- Ben-Zur, H. (2009). Coping styles and affect. *International Journal of Stress Management, 16*(2), 87–101.
- Berthold, P. R., Gersons, Kleber, R. J., & de Pater, C. (2010). *Psychotraumaonderzoek in Nederland: archipel met kansen*. Geraadpleegd op 17 augustus 2018, van <http://expert.groepklokkenluiders.nl/wp/wp-content/uploads/201003-Psychotrauma-Onderzoek.Nederland.pdf>

- Best, S. R., Brunet, A., Weiss, D. S., Metzler, T., Rogers, C. E., Rosario, M., Fagan, J., & Marmar, C. R. (2000). *Critical incident exposure and routine work stress in policing: Risk and resilience factors for posttraumatic stress reactions and emotional distress*. 3rd World Conference, International Society for Traumatic Stress Studies, Melbourne, Australia, March 16-19.
- Beyens, K., Kennes, P., & Tournel, H. (2016). Mijnwerkers of ontdekkingsreizigers? Het kwalitatief interview. In T. Decorte, & D. Zaitch (reds.), *Kwalitatieve methoden en technieken in de criminologie* (3^e herziene druk) (pp. 187-222). Leuven: Acco.
- Bhushan, B. (2018). Perspectives on posttraumatic growth. In G. Misra (red.), *Psychosocial interventions for health and well-being* (pp. 83-108). New Delhi: Springer India.
- Bond, J., Sarkisian, K., Charles, L. E., Hartley, T. A., Andrew, M. E., Violanti, J. M., & Burchfiel, C. M. (2013). Association of traumatic police event exposure with sleep quality and quantity in the BCOPS study cohort. *International Journal of Emergency Mental Health and Human Resilience*, 15(4), 255-265.
- Braun, V., & Clarke, V. (2013). *Successful qualitative research: A practical guide for beginners*. Los Angeles: Sage.
- Burnard, P., Gill, P., Stewart, K., Treasure, E., & Chadwick, B. (2008). Analyzing and presenting qualitative data. *British Dental Journal*, 204(8), 429-432.
- Cahoun, L. & Tedeschi, R. (2006). *Handbook of posttraumatic growth: Research and practice*. Mahwah: Erlbaum.
- Carlier, I. V. E., Lamberts, R. D., & Gersons, B. P. (1997). Risk factors of posttraumatic stress symptomatology in police officers: a prospective analyses. *Journal of Nervous & Mental Disease*, 185(5), 498-506.

- Carlier, I. V. E., Lamberts, R. D., & Gersons, B. P. (2000). The dimensionality of trauma: a multidimensional scaling comparison of police officers with and without posttraumatic stress disorder. *Psychiatry Research*, *97*(1), 29-39.
- Carlier, I. V. E., Lamberts, R. D., & Gersons, B. P. R. (1994). Vroege psychische gevolgen van traumatische politie-ervaringen: Enkele eerste bevindingen. *Tijdschrift voor Psychiatrie*, *36*(2), 81-93.
- Carver, C.S., & Scheier, M.F. (1994). Situational coping and coping dispositions in a stressful transaction. *Journal of Personality and Social Psychology*, *66*(1), 184-195.
- Chopko, B. A. (2010). Posttraumatic distress and growth: an empirical study of police officers. *American Journal of Psychotherapy*, *64*(1), 55-72.
- Chopko, B. A., & Schwartz, R. C. (2012). Correlates of career traumatization and symptomatology among active-duty police officers. *Criminal Justice Studies: A Critical Journey of Crime, Law and Society*, *25*(1), 83-95.
- Cogliser, C.C., & Schriesheim, C.A. (2000). Exploring work unit context and leader-member exchange: A multi-level perspective. *Journal of Organizational Behavior*, *21*(5), 487- 511.
- Colwell, L. H. (2005). *Assessing and understanding police officers' cognitive appraisals for traumatic events* (proefschrift). Sam Houston State University, Texas.
- Colwell, L.H., Lyons, P.M., Bruce, A. J., Garner, R.L., & Miller, R.S. (2011). Police officers' cognitive appraisals for traumatic events: implications for treatment and training. *Applied Psychology in Criminal Justice*, *7*(2), 106-132.
- Creswell, J. W., & Poth, C. N. (2018). *Qualitative inquiry & research design: Choosing among five approaches* (4^e ed.). Beverly Hills: Sage.

- Cross, C. L., & Ashley, L. (2004). Police trauma and addiction. Coping with the dangers of the job. *FBI Law Enforcement Bulletin*, 73(10), 24-32.
- Davidson, A. C., & Moss, S. A. (2008). Examining the trauma disclosure of police officers to their partners and officers' subsequent adjustment. *Journal of Language and Social Psychology*, 27(1), 51-70.
- De Lange, R., Schuman, H., & Montessori, N. M. (2016). *Praktijkgericht onderzoek voor reflecterende professionals* (4^e editie). Antwerpen: Garant.
- De Soir, E. (2006). *Een heel klein beetje oorlog. Omgaan met traumatische ervaringen*. Tielt: Lannoo.
- De Soir, E., Van den Steene, F., & Daubechies, F. (2007). *Stress en trauma bij de politie*. Antwerpen: Maklu.
- Desmet, A., Hermans, K., & Van Audenhove, C. (2011). *Steunbronnen bij psychisch onwelbevinden: Veerkracht, sociale steun en 'coping'*. Geraadpleegd op 4 maart 2019, van https://steunpuntwvg.be/2007-2011/swvg/_docs/Publicaties/swvg_20111028_welenwee/C2%20-%20KANS%20-%20Steunpunt%20Studiedag%202011.pdf
- Dickson-Swift, V., James, E. L., Kippen, S., & Liamputtong, P. (2009). Researching sensitive topics: Qualitative research as emotion work. *Qualitative research*, 9(1), 61-79.
- Dickson-Swift, V., James, E. L., Kippen, S., & Liamputtong, P. (2007). Doing sensitive research: What challenges do qualitative researchers face? *Qualitative research*, 7(3), 327-353.

- Dunning, C. (2003). Sense of coherence in managing trauma workers. In D. Paton, J. M. Violanti, & L. M. Smith (Eds.), *Promoting Capabilities to Manage posttraumatic stress: Perspectives on resilience* (pp. 119-135). Springfield: Charles C. Thomas.
- Endler, N. S., & Parker, J. D. A. (1990). Multidimensional assessment of coping: A critical evaluation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58(5), 844-854
- Etikan, I. (2016). Comparison of convenience sampling and purposive sampling. *American Journal of Theoretical and Applied Statistics*, 5(1), 1-4.
- Evans, R., Pistrang, N., & Billings, J. (2013). Police officers' experiences of supportive and unsupportive social interactions following traumatic incidents. *European Journal of psychotraumatology*, 4(1), 1-9.
- Flick, U. (2009). *An introduction to qualitative research* (4^e editie). Londen: Sage.
- Flick, U. (2018). *Designing qualitative research* (2^e editie). Los Angeles: Sage.
- Foa, E. B. (2000). Psychosocial treatment of posttraumatic stress disorder. *The Journal of Clinical Psychiatry*, 61(5), 43-51.
- Folkman, S. (1984). Personal control and stress and coping processes: A theoretical analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 46(4), 839-852.
- Folkman, S. (2008). The case for positive emotions in the stress process. *Anxiety, Stress & Coping*, 21(1), 3-14.
- Folkman, S., Lazarus, R. S., Dunkel-Schetter, C., DeLongis, A. & Gruen, R. J. (1986). Dynamics of a stressful encounter: Cognitive appraisal, coping and encounter outcomes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 50(2), 992-1003.

- Graf, F. A. (1986). The relationship between social support and occupational stress among police officers. *Journal of Police Science & Administration*, 14(3), 178-186.
- Grietens, H. (2015). De kwetsbare onderzoeker. *Kind en Adolescent*, 36(1), 57-59.
- Hancock, D. R., & Algozzine, B. (2006). *Doing case study research: A practical guide for beginning researchers*. New York: Teachers College Press.
- Hart, P. M., Wearing, A. J., & Headey, B. (1994). Perceived quality of life, personality and work experiences: Construct validation of the Police Daily Hassles and Uplifts Scales. *Journal of Criminal Justice and Behavior*, 21(3), 283-311.
- Hart, P. M., Wearing, A. J., & Headey, B. (1995). Police stress and well-being: Integrating personality, coping and daily work experiences. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 68(2), 133-156.
- Harvey, J. H., Barnett, K., & Overstreet, A. (2004). Trauma growth and other outcomes attendant to loss. *Psychological Inquiry*, 15(1), 26-29.
- Hendrick, G. (2013). Ook politiemensen zijn soms slachtoffer. *Inforevue*, 10(4), 16-19.
- Hesse-Biber, S. N., & Leavy, P. (2011). *The practice of qualitative research* (2^e editie). Los Angeles: Sage.
- Huddleston, L. M. (2002). *The impact of traumatic and organizational stressors on New Zealand police recruits: A longitudinal investigation of psychological health and posttraumatic growth outcomes* (proefschrift). Massey University Turitea Campus, Aotearoa.

- Jaarsma, T. A., Pool, G., Sanderman, R., & Ranchor, A. V. (2006). Psychometric properties of the Dutch version of the posttraumatic growth inventory among cancer patients. *Psycho-oncology*, *15*(10), 911-920.
- Janoff-Bulman, R. (2004). Posttraumatic growth: Three explanatory models. *Psychological inquiry*, *15*(1), 30-34.
- Jansen, H. (2005). De kwalitatieve survey: Methodologische identiteit en systematiek van het meest eenvoudige type kwalitatief onderzoek. *Tijdschrift voor Kwalitatief Onderzoek*, *10*(3), 15-34.
- Jayawickreme, E., & Blackie, L. E. R. (2016). *Exploring the psychological benefits of hardship: A critical reassessment of posttraumatic growth*. Cham: Springer.
- Jongedijk, R. (2015). *De posttraumatische stressstoornis in de DSM-5*. Geraadpleegd op 09 augustus 2019, van https://scholar.google.be/schhp?hl=nl&as_sdt=0,5
- Joseph, S., & Linley, P. A. (2005). Positive adjustment to threatening events: An organismic valuing theory of growth through adversity. *Review of general psychology*, *9*(3), 262-280.
- Kallio, H., Pietilä, A-M., Johnson, M., & Kangasniemi, M. (2016). Systematical methodological review: Developing a framework for a qualitative semi-structured interview guide. *Journal of Advanced Nursing*, *72*(12), 2954-2965.
- Kamerstukken*, 54K0154, nr. 2967. (2018, 15 februari). Geraadpleegd op 1 juli 2018, van <https://www.dekamer.be/QRVA/pdf/54/54K0154.pdf>
- Karlsson, I., & Christianson, S. (2003). The phenomenology of traumatic experiences in police work. *Policing: An International Journal of Police Strategies Management*, *26*(3), 419-438.

- Kaufmann, G. M., & Beehr, T. A. (1989). Occupational stressors, individual strains, and social support among police officers. *Human Relations*, 42(2), 185-197.
- King, N. (2018). Research ethics in qualitative research. In C. Sullivan, & M. A. Forrester (reds.), *Doing qualitative research in psychology: A practical guide* (2^e editie) (pp. 35-59). Los Angeles: Sage.
- Kirschman, E., Kamena, M., & Fay, J. (2015). *Counseling cops: What clinicians need to know*. New York: Guilford Publications.
- Kunst, M. J. J. (2013). De politiefunctionaris en het risico op PTSS: een terechte zorg of medicalisering van een beroepsgroep? *Justitiële verkenningen*, 39(3), 52-68.
- Larsson, G., Kempe, C., & Starrin, B. (1988). Appraisal and coping processes in acute time-limited stressful situations: A study of police officers. *European Journal of Personality*, 2(4), 259-276.
- Lazarus, R. S., & Folkman, S. (1984). *Stress, appraisal, and coping*. New York: Springer.
- Lewis, J., Ritchie, J., Ormston, R., & Morell, G. (2014). In J. Ritchie, J. Lewis, C. McNaughton Nichols, & R. Ormston (reds.), *Qualitative research practice: A guide for social science students and researchers* (2^e ed.) (pp. 347-366). Los Angeles: Sage.
- Linley, P. A., & Joseph, S. (2004). Positive change following trauma and adversity: A review. *Journal of Traumatic Stress*, 17(1), 11-21.
- Lucassen, P. L. B. J., & Olde Hartman, T. C. (2007). *Kwalitatief onderzoek: Praktische methoden voor de medische praktijk*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Lyons, R. F., Mickelson, K. D., Sullivan, M. J., & Coyne, J. C. (1998). Coping as a communal process. *Journal of Social and Personal Relationships*, 15(5), 579-605.

- Maesschalck, J. (2012). Methodologische kwaliteit in het kwalitatief onderzoek. In T. Decorte & D. Zaitch (reds.), *Kwalitatieve methoden en technieken in de criminologie* (3^e herziene druk) (pp. 120-145). Leuven: Acco.
- Manolias, M. B., & Hyatt-Williams, A. (1993). Effects of postshooting experiences on police-authorized firearms officers in the United Kingdom. In *International handbook of traumatic stress syndromes* (pp. 385-394). Springer, Boston, MA.
- Marchand, A., Boyer, R., Nadeau, C., Beaulieu-Prévost, D., & Martin, M. (2015). Predictors of posttraumatic stress disorder among police officers: A prospective study. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 7(3), 212-221.
- Marshall, C., & Rossman, G. B. (2016). *Designing qualitative research* (4e editie). Thousand Oaks: Sage.
- Mason, J. (2018). *Qualitative researching* (3^e editie). London: Sage.
- May, C. L., & Wisco, B. E. (2016). Defining trauma: how level of exposure and proximity affect risk for posttraumatic stress disorder. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice and Policy*, 8(2), 233-240.
- Merriam, S. B. (1998). *Qualitative research and case study applications in education*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Ministeriële omzendbrief GPI 79 van 21 februari 2014 betreffende de steun van het Stressteam van de federale politie aan de lokale politiezones met betrekking tot de opvang en de begeleiding van de personeelsleden, slachtoffer van geweld door derden, evenals van hun familie.

- Mitchell, J. T. (1983). When disaster strikes: the critical incident stress debriefing process. *Journal of Emergency Medical Services*, 8(1), 36-39.
- Mortelmans, D. (2016). Het kwalitatief onderzoeksdesign. In T. Decorte, & D. Zaitch (reds.), *Kwalitatieve methoden en technieken in de criminologie* (3^e herziene druk) (pp. 81-128). Leuven: Acco.
- Oginska-Bulik, N. (2015). Social support and negative and positive outcomes of experienced traumatic events in a group of male emergency service workers. *International Journal of Occupational Safety and Ergonomics*, 21(2), 119-127.
- Olf, M. (2013). Posttraumatische stressstoornis: stand van zaken. *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde*, 157(26), 1-6.
- Olf, M. (2014). *De posttraumatische stressstoornis en onbegrepen lichamelijke klachten*. Geraadpleegd op 9 augustus 2018, van https://www.researchgate.net/publication/241472343_DE_POSTTRAUMATISCHE_STRESSSTOORNIS_EN_ONBEGREPEN_LICHAMELIJKE_KLACHTEN
- Papazoglou, K., & Andersen, J. P. (2014). A guide to utilizing police training as a tool to promote resilience and improve health outcomes among police officers. *Traumatology: An International Journal*, 20(2), 109-111.
- Park, C. L., & Fenster, J. R. (2004). Stress-related growth: Predictors of occurrence and correlates with psychological adjustment. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 23(2), 195-215.
- Park, M., Chang, E. R., & You, S. (2015). Protective role of coping flexibility in PTSD and depressive symptoms following trauma. *Personality and Individual Differences*, 82, 102-106.

- Paton, D. (2005). Posttraumatic growth in protective services professionals: Individual, cognitive and organizational influences. *Traumatology: An International Journal*, 11(4), 335-346.
- Paton, D., & Burke, K. J. (2007). Personal and organizational predictors of posttraumatic adaptation and growth in police officers. *Australasian Journal of Disaster and Trauma Studies*, (1), 1-12.
- Paton, D., Huddleston, L., & Stephens, C. (2003). The interaction between traumatic stress and organizational demands on police officers traumatic stress and posttraumatic growth. In *10th Australasian Society for Traumatic Stress Studies Conference, Hobart, Australia*.
- Paton, D., Johnston, P., Clarke, J., Violanti, J. M., Burke, K. J., & Keenan, D. (2008). Stress shield: A model of police resiliency. *International Journal of Emergency Mental Health*, 10(2), 95-108.
- Pearlin, L., & Schooler, C. (1978). The structure of coping. *Journal of Health and Social Behavior*, 19(1), 2-21.
- Peters, R. F. (2007). *Police under pressure: a donkey on the edge*. Newcastle: HEAS Publishing.
- Plochg, T., & Van Zwieten, M. C. B. (2007). Kwalitatief onderzoek. *Handboek gezondheidszorgonderzoek*, 77-93.
- Prati, G., & Pietrantonio, L. (2009). Optimism, social Support, and coping strategies as factors contributing to posttraumatic growth: A meta-analysis. *A Journal of Loss and Trauma*, 14(5), 364-388.

- Pryzgoda, J. (2005). *Positive growth following a traumatic live event: An analysis of cognitive responses, coping, and social support* (proefschrift). The University of Montana.
- Psychiatrisch Ziekenhuis Duffel. (2004). *Normale reacties op schokkende gebeurtenissen: hulp aan hulpverleners*. Geraadpleegd op 16 augustus 2018, van http://www.pz-duffel.be/WebFiles/PZ%20Sint%20Norbertus/documents/08432_brochure%20SST.pdf
- Regehr, C., Johanis, D., Dimitropoulos, G., Bartram, C., & Hope, G. (2003). The Police Officer and the Public Inquiry: A Qualitative Inquiry into the Aftermath of Workplace Trauma. *Brief Treatment & Crisis Intervention*, 3(4), 383-396.
- Rietveld, N. (2015). *De geestelijke gezondheid van militairen en politiemensen: risico's en beschermende factoren*. Geraadpleegd op 16 augustus 2018, van <https://www.politieacademie.nl/actueel/Documents/voorkomen%20is%20beter%20dan%20genezen.pdf>
- Ritchie, J., Lewis, J., Elam, G., Tennant, R., & Rahim, N. (2014). Designing and selecting samples. In J. Ritchie, J. Lewis, C. M. Nicholls, & R. Ormston (reds.), *Qualitative research practice: A guide for social science students & researchers* (2^e editie) (pp. 111-146). Los Angeles: Sage.
- Schaefer, J., & Moos, R. (1998). The context for posttraumatic growth: Life crises, individual and social resources, and coping. In R. Tedeschi, C. Park, & L. Calhoun (Reds.), *Posttraumatic Growth: Positive changes in the aftermath of crisis* (pp. 99-126). Mahwah: Erlbaum.
- Schwarzer, R., & Knoll, N. (2008). Functional roles of social support within the stress and coping process: A theoretical and empirical overview. *International Journal of Psychology*, 42(4), 243-252.

- Shakespeare-Finch, J., & Lurie-Beck, J. (2013). A meta-analytic clarification of the relationship between posttraumatic growth and symptoms of posttraumatic distress disorder. *Journal of Anxiety Disorders, 28*(2), 223-229.
- Shane, J. M. (2010). Organizational stressors and police performance. *Journal of Criminal Justice, 38*(4), 807-818.
- Silverman, D. (2014). *Interpreting qualitative data*. Los Angeles: Sage.
- Skogstad, M., Skorstad, A., Lie, A., Conradi, H. S., Heir, T., & Weisæth, L. (2013). Work-related post-traumatic stress disorder. *Occupational Medicine, 63*(3), 175-182.
- Smit, A. S., Gersons, B. P. R., Van Buschbach, S., Den Dekker, M., Mouthaan, J., & Olf, M. (2013). *PTSS bij de politie – een beter beeld. 16 jaar politiepoli, 1000 gebruikers*. Geraadpleegd op 16 augustus 2018, van https://zembla.bnnvara.nl/pdf/ptss_bij_de_politie.pdf
- Stephens, C., & Long, N. (2000). Communication with police supervisors and peers as a buffer of work-related traumatic stress. *Journal of Organizational Behavior, 21*(4), 407-424.
- Suls, J., & Fletcher, B. (1985). The relative efficacy of avoidant and nonavoidant coping strategies: A meta-analysis. *Health Psychology, 4*, 549-288.
- Taylor, S. J., Bogdan, R., & DeVault, M. L. (2015). *Introduction to qualitative research methods. A guidebook and resource*. Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons.
- Tedeschi, R. G., & Calhoun, L. G. (2004). Posttraumatic growth: Conceptual foundations and empirical evidence. *Psychological Inquiry, 15*(1), 1-18.
- Tedeschi, R. G., & Calhoun, L. G. (2004). Posttraumatic growth: Conceptual foundations and empirical evidence. *Psychological Inquiry, 15*(1), 1-18.

- Tedeschi, R. G., Shakespeare-Finch, J., Taku, K., & Calhoun, L. G. (2018). *Posttraumatic growth: Theory, research, and applications*. New York: Routledge.
- Tedeschi, R. G., & Calhoun, L. G. (1996). The posttraumatic growth inventory: Measuring the positive legacy of trauma. *Journal of Traumatic Stress, 9*(3), 455-471.
- Thomas, E., & Magilvy, J. K. (2011). Qualitative rigor of research validity in qualitative research. *Journal for Specialists in Pediatric Nursing, 16*(2), 151-155.
- Trend Codd, R. (2015). Fatal crash investigation: First responder issues. In S. M. Freeman Clevenger, L. Miller, B. A. Moore, & A. Freeman (Eds.), *Behind the badge: A psychological treatment handbook for law enforcement officers* (pp. 239-255). New York: Routledge.
- Van Branteghem, J. M., Truyens, E., Van Altert, K., & Verwee, I. (2013). *Wat flik je me nu? Een onderzoek naar geweld tegen politie*. Geraadpleegd op 28 oktober 2018, van <https://alainpeeters.wordpress.com/tag/geweld-tegen-politie/>
- Van der Velden, P., Bosmans, M., & Brekveld, S. (2012). Politiestress: feiten en mythes. *Het Tijdschrift voor de Politie, 74*(4), 6-9.
- Van Ryckeghem, D., Debrabandere, I., De Witte, H., & Handaja, Y. (2008). *Werkstress en politie = politiestress? Een onderzoek naar de oorzaken en gevolgen van stress en welbevinden bij de geïntegreerde politie*. Brussel.
- van Teijlingen, E. (2014, 3 december). Semi-Structured interviews [Powerpoint]. Geraadpleegd op 19 november 2018, van <https://intranetsp.bournemouth.ac.uk/documentsrep/PGR%20Workshop%20-%20Interviews%20Dec%202014.pdf>

- van Zwieten, M., & Willems, D. (2004). Waardering van kwalitatief onderzoek. *Huisarts en wetenschap*, 47(13), 38-43.
- Vander Laenen, F., & O’Gorman, A. (2016). Ethische aspecten van het kwalitatief onderzoek. In T. Decorte, & D. Zaitch (reds.), *Kwalitatieve methoden en technieken in de criminologie* (3^e herziene druk) (pp. 555-586). Leuven: Acco.
- Violanti, J. M. (1992). Coping strategies among police recruits in a high-stress training environment. *The Journal of Social Psychology*, 132(6), 717-729.
- Violanti, J. M. (2006). The police: Perspectives on trauma and resiliency. *Traumatology: An International Journal*, 12(3), 167-169.
- Wester, S. R., Arndt, D., Sedivy, S. K., & Arndt, L. (2010). Male police officers and stigma associated with counseling: The role of anticipated risks, anticipated benefits and gender role conflict. *Psychology of Men & Masculinity*, 11(4), 286 –302.
- Wiles, R. (2013). *What are qualitative research ethics?* Londen: Bloomsbury.
- Yanow, D., & Schwartz-Shea, P. (2014). *Interpretation and method: Empirical research methods and the interpretive turn* (2^e ed.). Londen: Routledge.
- Yazan, B. (2015). Three approaches to case study methods in education: Yin, Merriam, and Stroke. *The Qualitative Report*, 20(2), 134-152.
- Yeung, N. C. Y., Lu, Q., Wong, C. C. Y., & Huynh, H. C. (2016). The roles of needs satisfaction, cognitive appraisals, and coping strategies in promoting posttraumatic growth: A stress and coping perspective. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 8(3), 284-292.

Yin, R. K. (2016). *Qualitative research from start to finish* (2^e editie). New York: The Guilford Press.

Zoellner, T., & Maercker, A. (2006). Posttraumatic growth in clinical psychology: A critical review and introduction of a two component model. *Clinical Psychology Review*, 26(5), 626–653.

Bijlagen

Bijlage 1. Informed consent

Faculteit Recht en Criminologie
Vakgroep Criminologie, strafrecht en sociaal recht
Onderzoeker: Annelies Durnez

Informed Consent

Ik, ondergetekende, ...
verklaar hierbij dat ik, als respondent van een onderzoek in het kader van een masterproef aan de Universiteit Gent,

- (1) voldoende op de hoogte werd gebracht over de aard van de vragen en het doel van het onderzoek en de mogelijkheid werd geboden om bijkomende informatie te verkrijgen
- (2) uit vrije wil deelneem aan het onderzoek
- (3) de toestemming verleen aan de student om mijn resultaten op anonieme wijze te bewaren, te verwerken en te rapporteren
- (4) op de hoogte ben van de mogelijkheid om mijn deelname aan het onderzoek op ieder moment stop te zetten, zonder opgave van reden en dit op geen enkele manier invloed heeft
- (5) de toestemming verleen aan de student om het interview door middel van een bandopnemer of andere opname-apparatuur te registreren. De opnames blijven enkel in het bezit van de student en dienen om de interviews te transcriberen.
- (6) ervan op de hoogte ben dat ik op aanvraag een samenvatting van de onderzoeksbevindingen kan krijgen

Ik wens een kopie van de masterproef: JA/NEE

Gelezen en goedgekeurd op ..... (datum),

Handtekening

Respondent

Student

Bijlage 2. Vragenprotocol

Kennismaking/inleidende vragen

1. Hoe oud bent u?
2. Heeft u een vriend/man, vriendin/vrouw? Heeft u kinderen?
3. Hoe lang werkt u reeds bij de politie en welk traject heeft u reeds binnen de politie afgelegd?
4. Hoe zou u zichzelf omschrijven qua karakter? (bent u een gevoelig persoon, hoe bent u in de omgang met anderen, zou u zichzelf eerder omschrijven als een introvert of een extravert persoon, ...?)

start opname

De traumatische gebeurtenis

1. Welke traumatische werkervaring heeft u meegemaakt en wanneer vond deze gebeurtenis plaats?
2. Wat waren uw onmiddellijke gedachten, gevoelens en reacties tijdens de gebeurtenis?
3. Waarom heeft volgens u deze gebeurtenis een dergelijke impact gehad op u?
(3.1. In welke mate kon u zichzelf identificeren met de slachtoffers?)
4. Had u voor de gebeurtenis het gevoel dat zoiets u ooit zou kunnen overkomen of had u eerder het gevoel dat zoiets u nooit zou overkomen?
  - zo nee, is uw visie daarop veranderd?
5. Voelde zich u vanuit de politieorganisatie voldoende voorbereid op een dergelijke traumatische werkervaring?
6. Heeft u het gevoel dat u sinds de gebeurtenis meer voorbereid bent op een potentieel traumatische gebeurtenis?

Gevolgen

Negatieve gevolgen

8. Daarnet hadden we het al over uw reactie, gedrag tijdens de traumatische gebeurtenis. Kan u mij ook vertellen welke gevolgen u ondervond na de gebeurtenis op korte en lange termijn?
  - op lichamenlijk vlak
  - op gedragsmatig vlak
  - op emotioneel vlak
  - op mentaal vlak

10. Welke gevolgen had de gebeurtenis op uw beroepsmatig functioneren?

11. Hoe lang hebben deze gevolgen zich gemanifesteerd en ondervindt u tot op de dag van vandaag nog negatieve gevolgen?

Positieve gevolgen

Alvorens de klassieke domeinen van PTG te bevragen, wordt eerst algemeen de vraag gesteld welke positieve gevolgen de respondent denkt te hebben ervaren of ervaart ten gevolge van de traumatische gebeurtenis. Voor alle duidelijkheid: deze positieve gevolgen zijn niet rechtstreeks het gevolg van de gebeurtenis, maar zijn een gevolg van het verwerkingsproces.

12. Welke positieve gevolgen denkt u te ervaren in de nasleep van de gebeurtenis?

13. Vragen m.b.t. 5 domeinen PTG

Persoonlijke relaties:

Ervaart u sinds de gebeurtenis veranderingen in uw omgang met mensen en/of persoonlijke relaties met mensen die voor u belangrijk zijn?

Appreciatie van het leven en prioriteiten

Heeft u sinds de gebeurtenis nieuwe prioriteiten?

Hecht u sinds de gebeurtenis meer belang aan bepaalde zaken in uw leven?

Persoonlijke kracht

Hebt u door de gebeurtenis ervaren dat u sterker bent dan u voorheen dacht? Zo ja, op welke vlakken?

Bent u door de gebeurtenis meer en beter in staat te relativeren?

Nieuwe mogelijkheden in het leven

Ziet u sinds de gebeurtenis nieuwe mogelijkheden in het leven en/of heeft u nieuwe interesses ontwikkeld?

Indien er zich nu een probleem voordoet, dit kan zowel in uw privéleven zijn als in uw professioneel leven, pakt u deze problemen dan anders aan dan voor de gebeurtenis?

Spiritualiteit

Bent u sinds de gebeurtenis meer begaan met spiritualiteit en/of geloof?

14. Hoe lang na de gebeurtenis zijn deze positieve gevolgen zich beginnen manifesteren?

15. Beschouwt u deze gevolgen zelf als positieve gevolgen van de traumatische werkervaring, met andere woorden denkt u dat u deze elementen ook zou ervaren hebben zonder deze gebeurtenis?

Persoonlijke factoren

Betekenisverlening/cognitive appraisals

15. Beschouwde u de gebeurtenis eerder als een verlieservaring, een bedreiging voor uw leven of als een uitdaging, een kans om een hindernis te overwinnen, een kans om te groeien als mens?

15.1. Was dit reeds zo vanaf het begin van het verwerkingsproces of is dit geleidelijk aan veranderd tijdens het verwerkingsproces?

- indien gewijzigd: waarom denkt u dat dit wijzigde gedurende het verwerkingsproces?

16. Heeft u tijdens risicovolle interventies het gevoel dat u de controle gemakkelijk kan behouden?

16.1. Had u tijdens de traumatische gebeurtenis het gevoel dat u de controle kon behouden en waarom?

17. Heeft u tijdens interventies het gevoel dat u in staat bent om de taak tot een goed einde te brengen?

17.1. Had u tijdens de traumatische gebeurtenis het gevoel dat u de taak tot een goed einde kon brengen en waarom?

Coping

18. Heeft u op dit moment de gebeurtenis reeds volledig kunnen verwerken?

- zo ja, op welke manier heeft u de gebeurtenis verwerkt?

- zo nee, welke factoren zorgen ervoor dat u de gebeurtenis nog niet volledig heeft kunnen verwerken?

19. Hoe kijkt u nu terug op de gebeurtenis?

20. Had u, voor dat de traumatische werkervaring plaatsvond, eerder in uw privéleven en/of professioneel leven reeds een traumatische gebeurtenis ervaren? (respondent hoeft dit niet toe te lichten)

- Zo ja, denkt u dat deze gebeurtenis u geholpen heeft met het verwerken van de traumatische werkervaring?

Organisationele factoren

21. Hoe zou u de sfeer op de werkplek omschrijven?

22. Bent u in het algemeen tevreden over uw job? (ervaart u enige verantwoordelijkheid, krijgt u positieve feedback bij het goed uitvoeren van een taak, voelt u erkenning voor uw job, haalt u voldoening uit uw job?)

23. Vindt u dat de politieorganisatie voldoende aandacht heeft voor deze problematiek?

24. Vindt u dat u op dergelijke gebeurtenissen voldoende wordt voorbereid (opleiding, ...)

- zo ja, in welke mate heeft deze voorbereiding bijgedragen tot de manier waarop u handelde tijdens de gebeurtenis en de verwerking,
- Zo nee, op welke manier denkt u dat men politiemensen beter zou kunnen voorbereiden op dergelijke gebeurtenissen?

25. Werd u goed opgevangen door de politieorganisatie?

- zo ja, hoe gebeurde dit?
- zo nee, welk hulp verwachtte u vanuit de politieorganisatie?

Steunbronnen

Collega's

26. Hoe zou u uw relatie met uw collega's omschrijven?

27. Kon u na de gebeurtenis terecht bij uw collega's om uw verhaal te vertellen en heeft u dit gedaan?

- zo ja, op welke manier waren uw collega's van belang voor het verwerkingsproces?
- zo nee, welke factoren hebben u weerhouden om steun te zoeken bij uw collega's?

Leidinggevenden

28. Hoe zou u uw relatie met uw leidinggevenden omschrijven?

29. Kon u na de gebeurtenis terecht bij uw leidinggevenden om uw verhaal te vertellen en heeft u dit gedaan?

- zo ja, op welke manier waren uw leidinggevenden van belang voor het verwerkingsproces?
- zo nee, welke factoren hebben u weerhouden om steun te zoeken bij uw collega's?

Stressteam

30. Kent u het stressteam van de federale politie?

31. Heeft u een beroep gedaan op het stressteam?

- zo ja, in welke mate was het stressteam van belang voor het verwerkingsproces?
- zo nee, waarom heeft u geen beroep gedaan op het stressteam?

Sociale steun

32. Heeft u steun gezocht bij uw gezin, familie, vrienden?

33. Op welke manier waren uw gezin, familie, vrienden van belang voor het verwerkingsproces?

34. In welke opzichten verschilt voor u sociale steun vergeleken met collegiale steun en steun van leidinggevenden en omgekeerd?

Afsluitende vragen

35. Bent u de mening toegedaan dat er binnen de politieorganisatie een bepaalde machocultuur heerst?

- Zo ja, denkt u dat deze machocultuur een invloed heeft op het bespreken van dergelijke gebeurtenissen tussen collega's, leidinggevenden, ... ?

36. Heeft u nog afsluitende bedenkingen omtrent het thema, bijkomende vragen?

37. Zijn er zaken die in dit interview niet naar voren zijn gekomen en die u graag had toegelicht?

Bijlage 3. Vragenlijst posttraumatische groei

Originele vragenlijst

Client Name:

Today's Date:

Indicate for each of the statements below the degree to which this change occurred in your life as a result of the crisis/disaster, using the following scale.

0 = I did not experience this change as a result of my crisis.

1 = I experienced this change to a very small degree as a result of my crisis.

2 = I experienced this change to a small degree as a result of my crisis.

3 = I experienced this change to a moderate degree as a result of my crisis.

4 = I experienced this change to a great degree as a result of my crisis.

5 = I experienced this change to a very great degree as a result of my crisis.

Possible Areas of Growth and Change	0	1	2	3	4	5
1. I changed my priorities about what is important in life.						
2. I have a greater appreciation for the value of my own life.						
3. I developed new interests.						
4. I have a greater feeling of self-reliance.						
5. I have a better understanding of spiritual matters.						
6. I more clearly see that I can count on people in times of trouble.						
7. I established a new path for my life.						
8. I have a greater sense of closeness with others.						
9. I am more willing to express my emotions.						
10. I know better that I can handle difficulties.						
11. I am able to do better things with my life.						
12. I am better able to accept the way things work out.						
13. I can better appreciate each day.						
14. New opportunities are available which wouldn't have been otherwise.						
15. I have more compassion for others.						
16. I put more effort into my relationships.						
17. I am more likely to try to change things which need changing.						
18. I have a stronger religious faith.						
19. I discovered that I'm stronger than I thought I was.						
20. I learned a great deal about how wonderful people are.						
21. I better accept needing others.						

In Reciprocation

There is no charge for the PTGI, and there is no charge for the reproduction of the scale for use in research. In reciprocation, we would like you to send us a gratis copy of any manuscripts, theses, dissertations, research reports, preprints, and publications you prepare in which our

materials, or any version of them, is used. Both L. G. Calhoun and R. G. Tedeschi can be contacted at: Department of Psychology - UNC Charlotte - Charlotte, NC 28223 USA.

Vertaalde versie

Naam.....Datum.....

In onderstaande vragenlijst kan u 21 korte stellingen terugvinden omtrent posttraumatische groei. Deze vragenlijst dient als aanvulling op de vragen omtrent de positieve gevolgen die u ervaart in de nasleep van de traumatische werkervaring. Het is belangrijk dat u de stellingen steeds bekijkt in het licht van de traumatische werkervaring.

U kan de stellingen steeds beantwoorden met de volgende antwoordmogelijkheden:

- 0 = ik heb deze verandering **niet** ervaren als gevolg van de traumatische gebeurtenis*
- 1 = ik heb deze verandering in **zeer kleine mate** ervaren als gevolg van de traumatische gebeurtenis*
- 2 = ik heb deze verandering in **kleine mate** ervaren als gevolg van de traumatische gebeurtenis*
- 3 = ik heb deze verandering in **gematigde mate** ervaren als gevolg van de traumatische gebeurtenis*
- 4 = ik heb deze verandering in **grote mate** ervaren als gevolg van de traumatische gebeurtenis*
- 5 = ik heb deze verandering in **zeer grote mate** ervaren als gevolg van de traumatische gebeurtenis*

Mogelijke gebieden waarin u groei of veranderingen kan ervaren	0	1	2	3	4	5
1. Ik veranderde mijn prioriteiten over wat belangrijk is in het leven						
2. Ik heb een grotere appreciatie voor de waarde van mijn leven						
3. Ik ontwikkelde nieuwe interesses						
4. Ik heb een toegenomen gevoel van zelfvertrouwen						
5. Ik heb een beter begrip van spirituele zaken						
6. Ik zie meer in dat ik op mensen kan rekenen in moeilijke tijden						
7. Ik heb een nieuw pad gevestigd voor mijn leven						
8. Ik heb een groter gevoel van verbondenheid met anderen						
9. Ik ben meer bereid om mijn emoties te uiten						
10. Ik weet nu beter dat ik om kan gaan met moeilijkheden						
11. Ik ben in staat om betere dingen te doen in mijn leven						
12. Ik ben beter in staat om te accepteren hoe de dingen verlopen						
13. Ik ben in staat elke dag meer te appreciëren						
14. Er zijn nieuwe mogelijkheden in het leven die er anders niet waren geweest						
15. Ik leef meer mee met anderen						
16. Ik steek meer energie in mijn relaties (man/vrouw, kinderen, familie, vrienden,...)						
17. Ik zal vlugger zaken die veranderd moeten worden daadwerkelijk aanpakken en veranderen						
18. Ik ben geloviger geworden						
19. Ik heb ontdekt dat ik sterker ben dan ik in eerste instantie dacht						
20. Ik heb veel geleerd over hoe goed, geweldig mensen kunnen zijn						
21. Ik accepteer in grotere mate dat ik anderen nodig heb						

Bijlage 4. Codeboom

- ✓ De traumatische gebeurtenis
- ✓ Gevolgen
  - Negatieve gevolgen
    - Lichamelijk
    - Emotioneel
    - Gedragmatig
    - Mentaal
  - Positieve gevolgen
    - Positieve gevolgen ~ PTGI
      - Relaties met anderen
      - Mogelijkheden in het leven
      - Appreciatie van en prioriteiten in het leven
      - Persoonlijke kracht
      - Spiritualiteit
    - Andere positieve gevolgen
- ✓ Factoren die belangrijk zijn in het licht van posttraumatische groei
  - Persoonlijke factoren
    - Betekenisverlening
      - Schade – bedreiging
      - Uitdaging
    - Coping
      - Vermijdend
      - Confronterend
  - Sociale steun
    - Collega's
    - Leidinggevenden
    - Steun buiten het werk
    - Hulpverlening
    - Machocultuur
  - Organisationeel klimaat
    - Aandacht vanuit de organisatie algemeen
    - Stressoren
    - Uplifts

Bijlage 5. Datamanagementplan

Traumatische ervaringen tijdens het politiewerk: Een kwalitatief onderzoek naar posttraumatische groei bij Vlaamse politieambtenaren

Generic DMP

Admin Details

Project Name: Traumatische werkervaringen tijdens het politiewerk: Een kwalitatief onderzoek naar posttraumatische groei bij Vlaamse politieambtenaren

Principal Investigator / Researcher: Annelies Durnez

Institution: Ghent University

Administrative Data

Date of first version

28 december 2018

Date of last update

11 augustus 2019

1. Data Collection

What data will you collect or create?

De data worden verzameld aan de hand van semi-gestructureerde interviews. Deze worden nadien uitgetypt. Aldus vormen geluidsopnames en uitgetypte interviews de data objecten in de studie.

De interviews worden opgenomen met de gsm van de student. Het betreffen geluidsopnames van het type m4a. Zodra de student thuiskomt na een interview wordt de geluidsopname overgezet op de laptop van de student en verwijderd van de gsm.

Totaal volume van de data: geluidsopnames (527 MB), transcripten (283 kB), codering (114 kB)

How will the data be collected or created?

De data worden verzameld in een map 'masterproef' met verschillende submappen:

In de eerste submap 'bijlage interviews' worden de informatiebrief, het informed consent, het vragenprotocol en de vragenlijst posttraumatische groei opgeslagen.

In de tweede submap 'data en data-analyse' worden de geluidsopnames, de interviewtranscripten en de codering opgeslagen in aparte mappen. De geluidsopnames en interviewtranscripten worden opgeslagen aan de hand van de volgende code: R(nummer)_datum afname.

In de derde submap worden de verschillende versies van de masterproef opgeslagen.

Tot slot is er nog de submap 'DMP'.

2. Data Documentation and Metadata

How will you document the data?

Er wordt een literatuurstudie uitgevoerd. De literatuurstudie dient om vorm te geven aan het vragenprotocol. Bovendien worden de gegevens in het laatste stadium van de masterproef gekoppeld aan de literatuur. De gegevens worden verwerkt in de masterproef.

3. Ethical and Legal Issues

How will you manage any ethics and confidentiality issues?

Voor de afname van het eigenlijke interview wordt aan elke respondent een informed consent overhandigd. De respondenten nemen op vrijwillige basis deel aan het onderzoek en kunnen op elk moment hun deelname stopzetten, zonder opgave van reden. Dit kan op geen enkele manier een invloed hebben op de respondent. De respondenten dienen uitdrukkelijk hun toestemming te verlenen om het interview op te nemen.

De interviewtranscripten worden geanonimiseerd. De namen van de respondenten, namen van derden die door de respondenten worden aangehaald, plaatsnamen en de politiekorpsen waarin de respondenten zijn tewerkgesteld worden vervangen door X. Tevens worden de bestandnamen van de geluidsopnames en de interviewtranscripten geanonimiseerd.

Alleen de student heeft toegang tot de laptop waarop de bestanden zijn opgeslagen. Deze is beschermd met een wachtwoord.

How will you manage intellectual property rights issues?

De respondenten worden in de mogelijkheid gesteld om de interviewtranscripten van hun interview na te lezen. Het dient vermeld te worden dat geen enkele respondent van deze mogelijkheid gebruik heeft gemaakt.

4. Data Storage and Backup during Research

How will you store and backup data during research?

De data worden bewaard op de laptop van de student en een externe harde schijf. Beiden zijn beveiligd met een wachtwoord.

De ondertekende informed consent formulieren worden bewaard in een fysieke map.

How will you ensure that stored data are secure?

De laptop en de externe harde schijf zijn beveiligd met een wachtwoord. De externe harde schijf verlaat het huis van de student niet. Indien de laptop of de externe harde schijf toch verloren zouden gaan dan wordt de toegang voor derden bemoeilijkt door het wachtwoord.

5. Data Selection and Preservation after Research

Which data should be retained for preservation and/or sharing?

De geluidsopnames, niet-geanonimiseerde interviewtranscripten en het coderingsbestand worden bewaard tot na de diploma-uitreiking.

De geanonimiseerde interviewtranscripten worden verwerkt in de eigenlijke masterproef. Deze kan gepubliceerd worden in de catalogus van de universiteitsbibliotheek.

What is the long-term preservation plan for the selected datasets?

De geanonimiseerde interviewtranscripten blijven bewaard.

6. Data Sharing

Are any restrictions on data sharing required?

De respondenten hebben toestemming verleend om de gegevens te gebruiken in het kader van de masterproef. De data worden voor geen enkel ander doeleinde gebruikt.

How will you share data selected for sharing?

De mogelijkheid bestaat dat de masterproef wordt gepubliceerd in de catalogus van de universiteitsbibliotheek.

7. Responsibilities and Resources

Who will be responsible for data management?

De student maakt het datamanagementplan op.

Will you need additional resources to implement your DMP?

Niet van toepassing